

Emilie Kvisgaard Kristiansen

Hvilke holdninger har unge, lovende parautøvere til prestasjonsfremmende midler i idrett?

En kvalitativ studie

Masteroppgave i idrettsvitenskap
Seksjon for kultur og samfunn
Norges idrettshøgskole, 2022

Sammendrag

De siste to tiårene har paraidretten hatt en stor vekst og blitt en konkurransearena der det kan stå like mye på spill som i andre idretter. En konsekvens av en økende vekst og medieoppmerksomhet, er muligheten for personlige og økonomiske belønninger (Adair, 2017; Van de Vliet, 2012). Prestasjonsfremmende midler som medikamenter og kosttilskudd av ulike slag kan gi en fordel i jakten på belønningene. Antidoping Norge og Verdens Antidopingbyrå har et ansvar for parautøvere i likhet med funksjonsfriske utøvere, og det vil være viktig med kunnskap på området. Forskningen viser et kunnskapshull gjeldende parautøvere og prestasjonsfremmende midler. Formålet med denne studien er å bidra med kunnskap på temaet. Gjennom kvalitativ metode med en sosialkonstruktivistisk tilnærming utforsker denne studien hvilke holdninger unge, lovende parautøvere har til prestasjonsfremmende midler i idrett.

Studien ble gjennomført med individuelle semi-strukturerte intervju med fem parautøvere i alderen 16-25 år. Utøverne er på rekruttlandslag eller landslag i ulike idretter. Datamaterialet ble analysert med utgangspunkt i Braun og Clarke (2021) sine seks tematiske analysefaser, hvor det ble konstruert fire temaer: *Mindre oppmerksomhet, Fravær av kommunikasjon, Varierende kunnskap og Gråsoner og dilemmaer*.

Det første temaet viste at utøverne erfarer mindre oppmerksomhet enn andre utøvergrupper, både når det gjelder idretten og antidopingarbeidet generelt, og fokus på prestasjonsfremmende midler. Det andre temaet illustrerer at idrettsmiljøene i liten grad kommuniserer om prestasjonsfremmende midler, og at kommunikasjonen kan fremstå som irrelevant med bakgrunn i en uttrykt nulltoleranse. Tredje tema omhandler at utøverne uttrykker behov for utfyllende kunnskap om prestasjonsfremmende midler, for å kunne ha kjennskap til skillene mellom tillatte og forbudte midler. Det siste temaet viser til at utøverne opplever utfordringer i relasjon til prestasjonsfremmende midler med bakgrunn i parautøvers medisinske tilstand, der det kan være behov for medikamenter for å gjennomføre idretten.

Studiens funn blir diskutert og forstått med bakgrunn i sosialiseringprosesser der signifikante andre, idrettskultur og miljø, tidligere idrettserfaringer og prestasjonspress,

fremstår som de fire viktigste faktorene som former utøvernes holdninger. Utøverne i denne studien uttrykker positive holdninger til antatte tillatte prestasjonsfremmende midler, mens utøverne har restriktive holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler. Ved nærmere utforskning fremstår skillet likevel ikke så «svart-hvitt». Medikamentene det kan være behov for i paraidretten kan inneholde forbudte midler. Det kan skape dilemmaer i paraidretten spesielt, noe som eksemplifiseres ved at utøverne uttrykker en indre justis der de ser medisinsk fritak som juks.

Innhold

Sammendrag	3
Innhold.....	5
Forord	7
1. Innledning.....	8
1.1 Bakgrunn for oppgaven	8
1.2 Problemstilling	10
1.3 Oppgavens oppbygning.....	11
2. Begrepsavklaring.....	12
2.1 Parautøvere	12
2.2 Prestasjonsfremmende midler i idrett	13
2.3 Holdninger.....	16
3. Teoretiske rammer	19
3.1 Tidligere forskning	19
3.2 Sosialkonstruktivistisk tilnærming	25
3.2.1 Sosial økologisk teori	26
3.2.2 Utøveres nettverk	27
3.2.3 En samlet oversikt over faktorer som påvirker parautøvernes holdninger.....	32
4. Metode	34
4.1 Kvalitativ tilnærming.....	35
4.2 Intervjuprosessen.....	36
4.2.1 Utvalg og rekruttering	36
4.2.2 Det semistrukturerte intervjuet.....	37
4.2.3 Intervjuguide og pilotintervju.....	39
4.2.4 Gjennomføring	40
4.2.5 Transkribering	43
4.2.6 Min forskerrolle og forforståelse.....	44
4.3 Etsiske refleksjoner	45
4.3.1 Konfidensialitet	46
4.4 Metodisk refleksjon	48
4.4.1 Gyldighet	48
4.4.2 Pålitelighet.....	49
4.4.3 Overførbarhet	50

4.5	Analyse.....	51
4.5.1	Temaanalyse.....	51
4.5.2	Gjennomføring av temaanalyse.....	54
5.	Funn og diskusjon	55
5.1	Mindre oppmerksomhet.....	55
5.1.1	Funn.....	55
5.1.2	Diskusjon.....	58
5.2	Fravær av kommunikasjon.....	60
5.2.1	Funn.....	60
5.2.2	Diskusjon.....	63
5.3	Variierende kunnskap	65
5.3.1	Funn.....	65
5.3.2	Diskusjon.....	70
5.4	Gråsoner og dilemmaer.....	72
5.4.1	Funn.....	72
5.4.2	Diskusjon.....	76
5.5	Oppsummerende diskusjon	78
6.	Avslutning	82
	Referanser	84
	Figuroversikt	91
	Vedlegg.....	92

Forord

Under mitt første år som idrettsstudent var jeg på et foredrag med Antidoping Norge, og fikk en sterk interesse for tematikken rundt prestasjonsfremmende midler. Videre i Bachelorgraden ble jeg oppmerksom på hvor lite plass som var viet til idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse, og bestemte meg for å studere påbyggingsstudiet ”Fysisk aktivitet og funksjonshemming” ved NIH. Kombinasjonen av dette fikk meg videre på idéen til dette masterprosjektet om parautøvere og prestasjonsfremmende midler. Etter seks år som idrettsstudent og en periode som har inneholdt både nysgjerrighet, frustrasjon og mestring kan jeg nå si meg ferdig med en masteroppgave. Spesielt har arbeidet med denne oppgaven vært lærerik, intens og spennende. Det er flere som fortjener en anerkjennelse, og en takk for at dette har vært mulig.

Først ønsker jeg å rette en stor takk til intervjudeltakerne i denne studien. Jeg er ikke selv en ung, lovende parautøver og uten unge, lovende parautøvere ville ikke denne studien latt seg gjennomføre. Takk for at dere har gitt meg av deres tid til å dele deres erfaringer, forståelser og meninger rundt temaet. Også takk til ansatte i idretten som ga meg muligheten til å komme i kontakt med utøverne.

Jeg er svært takknemlig for den tette oppfølgingen og verdifulle innspill på veien fra mine veiledere, Sigmund Loland og Anette Skilbred. Takk for deres tilgjengelighet, nyttige og konstruktive tilbakemeldinger og engasjement gjennom hele året. Dette har hatt en positiv innvirkning på både oppgaven og meg.

Tusen takk også til mine foreldre, samboer og venner. Dere har tolerert samtaler som tidvis har sentrert seg rundt et Word-dokument med påfølgende humørsvingninger. Takk for deres støtte og oppmuntring til å fordype meg akademisk på idrettsfeltet.

Emilie Kvisgaard Kristiansen
Oslo, mai 2022

1. Innledning

1.1 *Bakgrunn for oppgaven*

Paralympiske leker er en av de største idrettsbegivenhetene i verden, og har de siste tjue årene hatt en stor vekst i både størrelse og eksponering (Lexell & Frontera, 2020, s. 975). Det har vokst frem til å bli en konkurrerende arena hvor det står like mye på spill for utøverne som i andre verdensmesterskap i idrett (Adair, 2017, s. 134). Parautøvere blir ofte beskrevet som inspirerende og heltemodige, noe som kan redusere fokuset fra hvilken arena de faktisk deltar på. Det er elitekonkurranser, og en slik utvikling kan også sees i Norge. Olympiatoppen har blant annet mottatt årlige midler fra Stiftelsen VI for å utvikle flere unge parautøvere til høyeste internasjonale nivå, og doble antall medaljekandidater i løpet av en åtteårsperiode (Olympiatoppen, 2019). Eksponeringen av paraidrett øker også i Norge. I januar 2022 ble det for første gang arrangert VM i snøsport for parautøvere (utsatt fra 2021). Her ble det investert store ressurser i produksjon, og i omfang og kostnad er dette en historisk TV-satsning på paraidretten (Stiftelsen VI, u. å.).

Norsk idrett ønsker et paradigmeskifte, og lanserte i starten av 2022 en ny parastrategi. Formålet er at «idretten skal tilby like mulighet for alle, og at alle skal oppleve respekt, kompetanse, inkludering og likeverd i møtet med norsk idrett» (Larsen, 2022).

Toppidrettssjef Tore Øvrebø forteller at paraidretten har vært sidestilt med arbeidet med landslagene i flere år, men at en felles strategi som samler idretten skaper håp om en bedre samhandling og flere medaljekandidater i Paralympiske leker fremover (Larsen, 2022).

Med en økende vekst, satsning og mediedekning som fører til økt synlighet, kan dette lede til et økt konkurranseinstinkt blant parautøverne. Som i en hver moderne idrett, kan de personlige og økonomiske belønningene skape et usunt ønske om å vinne (Van de Vliet, 2012, s. 21). Adair (2017, s. 140) og Collier (2008, s. 524) påpeker at eliteutøvere alltid er på søken etter fordeler som kan øke prestasjonen. Med bakgrunn i paraidrettens spesifisitet, er det flere muligheter for parautøvere til å utforske konkurransefortrinn (Adair, 2017, s. 147). Prestasjonsfremming kan oppnås ved bruk av teknovitenskapelig doping, av «boosting» (en form for doping som er spesifikk for utøvere med ryggmargsskade) og av «classification doping» (Adair, 2017; Fouché, 2017). Fouché

(2017, s. 2) omtaler «technocience» som sammenvevingen av teknologi og vitenskap. I begrepet ligger prestasjonsfremming i form av materielle gjenstander, som idrettsspesifikt utstyr, og prestasjonsfremmende midler som ulike stoffer og medikamenter (Fouché, 2017, s. 2). Sammenlignet med forskning på prestasjonsfremmende midler i idrett for funksjonsfriske, er prestasjonsfremmende midler underrepresentert i forskningen på paraidrett (Weber et al., 2022, s. 1).

Bruken av prestasjonsfremmende midler i idrett er ikke et nytt fenomen. Selv om det er tilfeller av dopingbruk og utestengelse for forbudte prestasjonsfremmende midler i paraidretten, blir ofte de som blir utestengt sett på som noen få «bad eggs». I følge Collier (2008) er det et romantisert bilde av at juks for å prestere bedre er utenfor parautøvernes moralske kompass. Hvis dette er tilfelle ville det ikke vært behov for dopingtester i de paralympiske lekene (Darcy referert i Adair, 2017, s. 138). Alpinisten Jesper Saltvik Pedersen, som vant flere medaljer under VM i snøsport på hjemmebane og Paralympics i Beijing 2022, poengterer at «antidopingarbeidet i para-idretten er med på å heve statusen til utøvere» (Erikstein-Midtbø, 2022). Parautøvere ønsker å fremstå på lik linje med toppidrettsutøvere som er funksjonsfriske, og det å bli tatt på alvor i antidopingarbeidet bidrar til dette (Erikstein-Midtbø, 2022).

Forskning viser at parautøvere har en høy bruk med vid variasjon av kosttilskudd (Madden et al., 2017). I følge Webborn og Van de Vliet (2012, s. 65) er det også mulig, med bakgrunn i parautøvers medisinske tilstand, at de må innta forbudte prestasjonsfremmende midler. Aavikko et al. (2013) har sammenlignet resepter på medisiner foreskrevet av leger til olympiske og paralympiske utøvere. Resultatet viste at bruken av medisiner, spesielt de som skal behandle kroniske sykdommer, er mer vanlig blant parautøvere enn olympiske utøvere (Aavikko et al., 2013). Overbye og Wagner (2013) påpeker at grensen mellom bruk av farmasøytiske midler pga. et medisinsk behov og doping er uklare. Dette kan gjøre parautøvere til en interessant og relevant gruppe når prestasjonsfremmende midler skal utforskes. Som i annen idrett har Antidoping Norge og Verdens Antidopingbyrå (WADA) et ansvar for parautøvere, og det kan derfor være viktig med kunnskap på området. I denne masteroppgaven vil jeg undersøke hvilke holdninger unge, lovende parautøvere har til prestasjonsfremmende midler i idrett.

1.2 Problemstilling

Målet med denne oppgaven er å bidra med kunnskap på et område som tidligere er lite utforsket. Gjennomgangen av tidligere forskning peker meg i en retning av en sosialkonstruktivistisk tilnærming, med et sosiologisk bakteppe som fokuserer på konteksten parautøverne trener og konkurrerer i. Holdninger kan i lys av sosialkonstruktivismen sees som uttrykk for sosialisering og kultur. Holdningene formes sosialt i den konteksten og miljøet det er en del av (Huseby, 2019; Thagaard, 2018; Voas, 2014; Aadland, 2011). Formålet vil være å utforske hvilke holdninger parautøvere har til prestasjonsfremmende midler, og hvordan disse formes. Hovedproblemstillingen er formulert som følgende:

Hvilke holdninger har unge, lovende parautøvere til prestasjonsfremmende midler i idrett?

Fremgangsmåten blir å utforske og høre parautøvernes egne fortellinger om prestasjonsfremmende midler i idrett. Videre viser problemstillingen til de relative begrepene unge og lovende. I dette prosjektet kan «unge» presiseres nærmere som utøvere i alderen 16-25 år. Alderen vil ikke være den eneste faktoren som teller inn på begrepet «unge». Parautøvere kan ha begynt med idrett sent, eller ha opplevd en skade som har ført til at de har gått over til paraidrett. De kan derfor likevel bli sett på som unge innenfor sin idrett, med bakgrunn i antall år de har drevet med denne idretten, og holdningene formes som hos yngre utøvere gjennom en sosialiseringsprosess. «Lovende» kan mer utfyllende beskrives som utøvere som er aktive på rekrutteringslandslag eller landslag, og har ambisjoner om en karriere innen sin idrett.

For å få innsikt i parautøvernes holdninger, og hvordan disse formes vil deres erfaringer, forståelser og meninger til antatte prestasjonsfremmende midler være relevant. Når erfaringer blir nevnt er det ikke erfaringer med eget bruk, men heller erfaringer med hvordan vi observerer at vi og de rundt oss forholder seg til, og håndterer prestasjonsfremmende midler i ulike situasjoner. Forståelsen kan sies å omhandle hvordan kunnskapen er konstruert rundt prestasjonsfremmende midler, og hvordan vi gir denne mening. Meninger kan forklares som hvilke tanker vi og nettverket uttrykker rettet mot prestasjonsfremmende midler (Huseby, 2019; Stangor et al., 2014; Voas, 2014). Ved å utforske utøvernes erfaringer, forståelser og meninger kan vi få et innblikk

i hva som former deres holdninger. Oppgavens underproblemstillinger vil med bakgrunn i dette være:

- Hvilke erfaringer har utøverne med prestasjonsfremmende midler i sitt miljø?
- Hvordan konstruerer utøverne sin forståelse av prestasjonsfremmende midler?
- Hvor mener utøverne grensen er for akseptable og uakseptable former for prestasjonsfremmende midler?

1.3 Oppgavens oppbygning

I neste kapittel vil jeg utype de tre nøkkelbegrepene i oppgavens hovedproblemstilling: parautøvere, prestasjonsfremmende midler og holdninger, for å skape en felles forståelse videre i oppgaven. Kapittel 3 vil presentere en teoretisk ramme for diskusjon og tolkning av det empiriske datamaterialet. Neste del av oppgaven vil redegjøre for valg av metode, samt forberedelser, gjennomføring og etterarbeid av valgt metode. I kapittel 5 vil det empiriske datamaterialet presenteres og drøftes i relasjon til den teoretiske rammen. Siste del av oppgaven vil inneholde avsluttende ord.

2. Begrepsavklaring

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for nøkkelbegrep, og de teoretiske antagelsene som informerer begrepene.

2.1 Parautøvere

Paraidrett er en fellesbetegnelse for aktiviteten og områdene i idretten, som barneidrett, ungdomsidrett og voksenidrett. Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) benytter i dagligtalen begrepet paraidrett som en overordnet betegnelse for «idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse» (NIF, u. å.). Begrepene funksjonshemming og funksjonsnedsettelse forstås på ulike måter, og fortøner seg forskjellig avhengig av hvilket perspektiv det sees fra. Tøssebro (2010) vektlegger en medisinsk, sosial og relasjonell modell. Disse representerer ulike måter å se funksjonshemming på, men kan også komplementere hverandre som en utvidelse av forståelsen.

I den medisinske modellen er funksjonshemming et medisinsk fenomen som skapes av biologiske eller psykiske mekanismer (Tøssebro, 2010, s. 32). I dag benyttes ofte ordet funksjonsnedsettelse om dette. En modell som viser et tydelig skille fra denne forståelsen er den sosiale modellen. Der hvor funksjonsnedsettelse dreier seg om kroppens funksjonelle begrensninger, sees funksjonshemming som noe større enn individens tilstand. Den sosiale modellen setter fokus på utfordringene samfunnet skaper i sine omgivelser ved å ikke ta hensyn til mangfoldet blant mennesker (Tøssebro, 2010, s. 19). Den relasjonelle forståelsen ser både individ og miljø som sentrale. Den retter oppmerksomheten mot et manglende samsvar mellom funksjonsevne hos individet og funksjonskravet i miljøet (Lie referert i Tøssebro, 2010, s. 23). På engelsk skilles det ofte mellom «disability» og «impairment», men i Norge har dette skapt utfordringer i oversettelsen og det blir ofte operert med kun ett ord (funksjonshemming). Dersom vi kun har et ord, blir det vanskelig å skille mellom det individuelle og relasjonelle. Det argumenteres derfor for at funksjonsnedsettelse brukes om det individuelle aspektet, mens funksjonshemming forbeholdes det relasjonelle (Tøssebro, 2010, s. 26). Ut i fra NIFs betegnelse av paraidrett tyder det på at de forholder seg til det individuelle aspektet.

NIF argumenterer at begrepet paraiddrett gir en positiv assosiasjon til idretten og prestasjonene som utøvergruppen viser, og kommer av «para» som i «parallell» og «ved siden av» (NIF, u. å.). De ønsker at dette skal signalisere at paraiddrett er noe som utøves parallelt og likeverdig med annen idrett. Det kan dermed være diskuterbart å benytte en betegnelse som signaliserer at parautøvere er «ved siden av» annen idrett. Ettersom «paraiddrett» blir benyttet av NIF og «parasports» blir brukt internasjonalt vil dette være utgangspunktet for betegnelsen «parautøvere» i denne oppgaven. Dette vil referere til utøvergruppen som deltar i paraiddretten. NIFs seksjon for paraiddrett har fire målgrupper: bevegelseshemmede, hørselshemmede, synshemmede og utviklingshemmede (NIF, u. å.). I denne oppgaven vil det være utøvere som er bevegelseshemmede og synshemmede som vil være utgangspunktet, med begrunnelser jeg returnerer til i metodekapittelet.

2.2 Prestasjonsfremmende midler i idrett

Prestasjonsfremmende midler viser til næringsmidler, medikamenter eller stoffer utøverne bruker med en intensjon om en prestasjonsfremmende effekt. I idretten eksisterer det både tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler. Det vil være hensikten med bruken som er interessant for meg som samfunnsviter å utforske, ikke om midlene faktisk er prestasjonsfremmende.

I idretten er det Verdens antidopingbyrå (WADA) som avgjør hvilke midler som er forbudt å benytte innen idretten (ADNO, u. å.-a). WADA er et kontrollorgan som leder den verdensomspennende bevegelsen for en doping-fri idrett (WADA, u. å.-b). Nasjonalt er det Antidoping Norge som arbeider for en ren idrett (ADNO, u. å.-d). Med bakgrunn i at WADA avgjør hvilke midler som er forbudt å benytte innenfor idretten, vil det også tilsi at de setter rammer for hva som er tillatt å benytte i idrett. Jeg vil derfor forholde meg til deres kriterier for å skille mellom forbudte og tillatte prestasjonsfremmende midler.

Forbudte prestasjonsfremmende midler blir ofte referert til som doping. De stoffene WADA avgjør at er forbudte å benytte innenfor idretten blir oppført på dopinglisten. For å inkludere et middel på listen er det satt tre kriterier, hvor minst to av disse skal være tilstede; «(1) stoffer eller metoder som har potensiale til prestasjonsforbedring, (2) helserisiko for utøver eller (3) brudd på idrettens anseelse» (ADNO, u. å.-a). Kriteria en

og to er faktabasert, mens siste kriteriet er verdibasert og kan fremstå noe upresist (Loland, 2010, s. 91). Kriteriets betydning er omdiskutert, men omhandler i følge WADA (2021, s. 13): «the ethical pursuit of human excellence through the dedicated perfection of each Athlete's natural talents». De prestasjonsfremmende midlene som er oppført på WADAs dopingliste, og oppfyller minst to av kriteriene er aktuelle for listen med forbudte midler i idrett.

Prestasjonsfremmende midler som ikke oppfyller WADAs kriterier for dopinglisten kan bli omtalt som tillatte midler i idrett. Dette kan være ulike kosttilskudd og medikamenter som hevder å gi en prestasjonsfremmende effekt, med varierende dokumentasjon. Kosttilskudd kan defineres som: «konsentrerte kilder av vitaminer og mineraler eller andre stoffer med en ernæringsmessig eller fysiologisk effekt, alene eller i kombinasjon» (Forskrift om kosttilskudd, 2004). Tilskuddene kommer i flere former som eksempelvis kapsler, piller, pulver og væsker (Forskrift om kosttilskudd, 2004). Disse ulike midlene kan igjen bli benyttet til ulike formål. I idretten klassifiseres gjerne kosttilskudd videre i tre grupper, herunder sportsprodukter (eks. sportsdrikke, sportsgeleer og energibarar), vitamin- og mineraltilskudd (eks. tran og kalsium) og ergogene tilskudd (eks. koffein og kreatin) (Garthe & Maughan, 2018, s. 127; Olympiatoppen, u.å.).

I følge Antidoping Norge (ADNO, u. å. B) er det kun et mindre antall stoffer som faktisk har vist å kunne gi en liten, men signifikant effekt på prestasjonen i bestemte situasjoner og under visse forutsetninger. Antidoping Norge (ADNO, u. å.-b) påpeker også at det nordiske ernæringsmiljøet har en felles enighet om at det på generelt grunnlag ikke er nødvendig med kosttilskudd såfremt man følger myndighetens ernæringsmessige anbefalinger. Dette vil også gjelde idrettsutøvere forutsatt et variert kosthold og tilstrekkelig energiinntak (ADNO, u. å.-b). Dette vil si at idrettsutøvere ikke nødvendigvis har behov for kosttilskudd, og at det mest sannsynlig ikke har noen funksjon for prestasjonen. Likevel er det globale markedet for idrettsernæring en multimilliardindustri (Lauritzen et al., 2020).

Noen stoffer har dog dokumentert ergogen effekt, og disse midlene blir ofte benyttet i ulike kosttilskudd. Kreatin, koffein, beta-alanin og nitrat er blant noen med dokumentert prestasjonsfremmende effekt (Helle et al., 2019). Et annet eksempel er proteintilskudd.

Selv om proteinpulver i seg selv ikke har en prestasjonsfremmende effekt, utenom å tilføre proteiner til næringsinntaket, er slike produkter ofte tilsatt ergogene stoffer eller påståtte ergogene stoffer (Helle et al., 2019). I følge Helle et al. (2019) kan noen kosttilskudd også være forurenset med forbudte stoffer, eller for høye doser enn det som er tillatt. De undersøkte forekomsten av forbudte prestasjonsfremmende midler i kosttilskudd fra nettbutikker som rettet seg mot norske forbrukere. Dette vil si at det er en mulighet for å innta et forbudt middel gjennom et tilsynelatende tillatt middel, og videre en risiko for å avlegge en positiv dopingprøve (Helle et al., 2019).

Tillatte midler kan også gjelde medikamenter foreskrevet av lege, hvis de ikke inneholder stoffer som er oppført på dopinglisten. Et legemiddel kan defineres som «stoffer, droger og preparater som er bestemt til eller utgis for å brukes til å forebygge, lege eller lindre sykdom, sykdomssymptomer eller smerter, påvirke fysiologiske funksjoner hos mennesker eller dyr, eller til ved innvortes eller utvortes bruk å påvise sykdom» (Legemiddeloven, 1992). Hvis medikamentet likevel faller inn under dopinglisten, har utøveren mulighet til å søke om medisinsk fritak. Idrettsutøvere, som alle mennesker, kan ha sykdommer eller tilstander som krever medisiner, og et medisinsk fritak kan gi utøveren autorisasjon til å innta det nødvendige medikamentet (WADA, u. å.-a).

I følge Collier (2008) søker paralympiske utøvere oftere om medisinsk fritak enn funksjonsfriske utøvere. Som nevnt innledningsvis i denne oppgaven, kan dette ha sammenheng med at bruk av medisiner er mer vanlig blant parautøvere enn hos funksjonsfriske utøvere (Aavikko et al., 2013), og at deres medisinske tilstand kan føre til at de må innta forbudte midler (Webborn & Van de Vliet, 2012, s. 65). Det kan tyde på at parautøverne har behov for medisiner for å gjennomføre sin idrett, og at medisinsk fritak er et mer fremtredende tema hos parautøverne enn hos andre utøvergrupper.

Forbudte prestasjonsfremmende midler er de stoffene og medikamentene som er oppført på WADAs dopingliste (ADNO, u. å.-a; Helle et al., 2019). I følge Antidoping Norge (ADNO, u. å.-a) er noen av de forbudte midlene som er mest anvendt vevsopbyggende preparater (eksempelvis anabole androgene steroider), preparater som stimulerer sentralnervesystemet, narkotiske stoffer og blodddoping (som blant annet EPO).

Selv om WADA er tydelige i sitt skille mellom tillatte og forbudte midler, kan det også oppstå gråsoner. Sammen med forurensede stoffer, peker forskningen på andre relevante sammenhenger som jeg vil returnere til i delkapittel 3.3. Dette inkluderer blant annet medisinsk fritak. WADAs kriterier skaper likevel en felles forståelse for tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler i idrett videre i denne oppgaven.

2.3 Holdninger

Holdninger er et teoretisk forankret begrep, og flere modeller og definisjoner har blitt foreslått fra ulike fagtradisjoner. I denne avklaringen vil jeg presentere noen av de teoretiske antakelsene om holdninger, med vekt på sosialpsykologi og sosiologi.

En holdning (engelsk: attitude) kan i følge Vogel og Wänke (2016, s. 2) defineres som «a summary evaluation of an object of thought». Dette objektet kan favoriseres eller disfavoriseres, og kan være en person, noe konkret som ananas på pizza, eller mer abstrakt som ytringsfrihet. Holdningsobjektet i denne oppgaven vil være prestasjonsfremmende midler. Når vi snakker om holdninger går vi i følge Asheim (1997, s. 37) utover fra subjektet mot det man forholder seg til, som andre mennesker, gjenstander eller situasjoner. Det vil videre si at kriterier for holdninger hentes fra observasjoner av samfunnsmessige relasjoner (Asheim, 1997, s. 37).

I sosialpsykologien er en av de mest kjente teoretiske paraplyene for å organisere og konseptualisere holdninger «tripartite model» (norsk: trekomponentmodellen). Denne modellen illustrerer at holdninger dannes av emosjon, kognisjon og atferd (Jain, 2014, s. 4; Vogel et al., 2016, s. 3). Emosjon omhandler følelsene bak holdninger, og de tanker og meninger personer har rundt et objekt. Kognisjon er basert på erfaring og kunnskap, og handler om betydningen eller tankene bak holdningen. Atferd referer til atferden som kan observeres mot holdningsobjektet. Det vil videre si sannsynligheten for at en gitt atferd blir iverksatt i relasjon til objektet (Kaufman & Kaufman, 2009, s. 210). At holdninger kan predikere atferd er en begrunnelse som ofte blir benyttet for holdningsforskning.

En av de teoretiske antakelsene som ofte blir benyttet for å forklare en sammenheng mellom holdninger og atferd er «The Theory of Planned Behavior» (TBA). Teorien er utviklet av Izek Ajzen (1991), som en videreutvikling av «Theory of reasoned action».

TBA skisserer tre nøkkelfaktorer som påvirker holdning-atferd relasjonen. Disse faktorene er holdningen til atferden, subjektive normer og opplevd atferdskontroll. Det vil si hvordan vi evaluerer konsekvensen av atferden, hvilken støtte vi får fra de vi verdsetter til handlingen og om vi tror vi faktisk kan utføre atferden. Disse tre forutsier sammen intensjonen om å gjennomføre atferden, som igjen kan forutsi vår faktiske atferd (Stangor et al., 2014, s. 180). TBA kan illustreres ved at parautøvere kan vurdere å benytte prestasjonsfremmende midler for å prestere bedre. De vil evaluere hva som kan være konsekvensene og fordelene ved å gjennomføre handlingen, og hvilke meninger støtteapparatet har til prestasjonsfremmende midler. Dette kan videre utvikle en sterk eller svak intensjon om å benytte prestasjonsfremmende midler. Dette viser også at holdninger ikke er den eneste faktoren som påvirker valget om å handle (Stangor et al., 2014, s. 180).

I likhet med sosialpsykologien forstår sosiologien holdninger som evaluerende vurderinger. Selv om evalueringene av et holdningsobjekt kan være personlige, er de formet i og relatert til en sosial kontekst (Voas, 2014). Våre holdninger formes gjennom interaksjonen mellom kulturen, menneskene og verden rundt oss. Dette vil videre si at det sosiale miljøet og den konteksten utøveren befinner seg i påvirker og former holdningene til prestasjonsfremmende midler. Holdninger i et sosiologisk perspektiv karakteriseres med andre ord av vektlegging på sosialisering (Voas, 2014).

Gjennom en sosialiseringsprosess påvirkes vi og tilegner oss normer og væremåter fra våre omgivelser, som vi også bidrar aktivt til å forme selv. En slik sosialiseringsprosess kan deles i primær-, sekundær- og tertiærsoialisering (Gjøsund & Huseby, 2011, s. 77; Huseby, 2019). Primærsoialiseringen foregår i det innerste miljøet, herunder signifikante andre. Dette kan være familie, venner, lærere og trenere (Huseby, 2019). Holdninger de signifikante andre har kan påvirke oss i særlig grad, og ha stor betydning for oss. Sekundærsoialiseringen er det utvidede miljøet fra signifikante andre, og inkluderer blant annet skolen og andre jevnaldrende (Huseby, 2019). Tertiærsoialisering omhandler medie- og informasjonskanaler som sosiale medier, hvor vi utsettes for påvirkning både direkte og indirekte (Gjøsund & Huseby, 2011, s. 77).

Når forståelsen av holdninger vektlegges av sosialiseringsprosesser vil dette også tilsi at holdninger må vurderes ut fra sin sosiale kontekst (Stangor et al., 2014, s. 181-182).

Dette tilsier videre at holdninger kan endres. Noen av våre holdningene er i stor grad utviklet i samspillet mellom personlighet og oppdragelse i oppveksten (Stangor et al., 2014, s. 176). Likevel kan våre holdninger endres og formes i møte med nye mennesker, mottak av impulser fra nye situasjoner og utvikling av ny kunnskap. Dette kan skje relativt spontant i interaksjon med menneskene og miljøet i situasjonen, men også over tid (Stangor et al., 2014, s. 181, 191).

Over tid kan en holdningsendring skje ved at vi erfarer og ubevisst memorerer situasjoner og kommunikasjon fra menneskene rundt oss, noe som kalles «sleeper effect» (Kumkale & Albaracín referert i Stangor et al., 2014, s. 189). Søvneffekt omhandler at vår underbevissthet lagrer omgivelsene og kommunikasjonen rundt oss, hvor vi videre ikke har minne om kilden til informasjonen som er lagret. Eksempelvis kan utøverne observere at lagkamerater ofte benytter seg av prestasjonsfremmende midler. Når utøverne over tid observerer dette, kan underbevisstheten forme en større aksept og normalisering av slike midler (Stangor et al., 2014, s. 189-190).

Den spontane holdningsendringen baserer seg i større grad på følelser og relasjonen til menneskene vi forholder oss til. Signifikante andre og mennesker vi oppfatter som tillitsfulle og like oss selv vil ha stor betydning for en slik holdningsendring (Huseby, 2019; Stangor et al., 2014, s. 192). Her kan en holdningsendring skje ved at vi fokuserer på det som er mest åpenbart eller fordelaktig for oss, eller at vi blir påvirket av personene vi er i interaksjon med, uten å gi mye oppmerksomhet til meningsinnholdet i objektet (Stangor et al., 2014, s. 191-192). Dette vil også si at å predikere atferd ut fra holdninger kan virke mer presist for noen mennesker enn andre, fordi det referer til individuelle forskjeller og tilpasningen av atferden til det sosiale miljøet (Stangor et al., 2014, s. 183).

Den sosiologiske forståelsen av holdninger som er sterkt preget av sosialisering vil videre danne grunnlaget i oppgaven, hvor det sosiale miljøet og konteksten vil være viktige bidragsyttere til holdningene som utforskes.

3. Teoretiske rammer

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de teoretiske rammene for denne oppgaven. Jeg vil starte med å presentere tidligere forskning på prestasjonsfremmende midler og holdninger til prestasjonsfremmende midler. Gjennomgangen av tidligere forskning leder videre til posisjonen oppgaven inntar, hvor prestasjonsfremmende midler forstås som et sosio-kulturelt fenomen. En sosialkonstruktivistisk tilnærming innebærer å forstå sosiale fenomen som holdninger og idrett som noe som er formet i sosiale prosesser der aktørenes forståelse og tolkning avhenger av kontekst og relasjoner.

Sosialkonstruktivistiske perspektiv gir innsikt i hva som former parautøvernes holdninger til prestasjonsfremmende midler. Med dette til grunn vil sosial økologisk teori og Smith et al. (2010) sin videreutvikling av teorien presenteres for å sette parautøvernes holdninger i en større kontekst. Her vil også tidligere litteratur av relevans for parautøvere implementeres i teorien for å tydeliggjøre deres kontekst. Avslutningsvis vil det presenteres en samlet oversikt over faktorer som påvirker holdningene til parautøvere.

3.1 Tidligere forskning

I dette delkapitlet vil jeg presentere tidligere forskning av relevans. Gjennom litteratursøk har jeg blant annet sett på tidligere forskning på parautøvere og prestasjonsfremmende midler, forskning på både tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler, sammenhenger mellom tillatte og forbudte midler, forskning på unge, lovende idrettsutøvere, og holdningsforskning. I denne delen vil jeg fokusere på den tidligere forskningen som har betydning for holdninger, og holdningsforskning. Avslutningsvis vil jeg peke på hvordan dette former teorien som videre blir benyttet i oppgaven.

Det eksisterer en mengde forskning på forbudte og tillatte prestasjonsfremmende midler i idrett. Litteratursøket viser at tidligere forskning på prestasjonsfremmende midler og holdninger er kritisert for en teoretisk individualisering og metodologisk kvantifisering. Forskning har blant annet fokusert på den individuelle utøveren og valgene som tas tilknyttet prestasjonsfremmende midler gjennom rasjonalistiske analyser som spillteori (game theory) (Breivik, 1992, s. 235), og prestasjonsfremmende midler som spørsmål om individuelle moralske og etiske valg (Jedlicka, 2014, s. 430). Kritikerne hevder at

det individsentrerte fokuset ikke gir tilstrekkelig forståelse, og at det burde utfordres med teoretiske perspektiver som ser på sosialiseringprosesser ved å underbygge en bredere nettverksstruktur og idrettskultur (Aubel & Ohl, 2014, s. 1094; Connor, 2009, s. 329; Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010, s. 340; Pappa & Kennedy, 2013, s. 280). Tidligere forskning har også i hovedsak benyttet kvantitative metoder som spørreskjema, for å undersøke bruken av og holdninger til prestasjonsfremmende midler (Petróczi et al., 2008, s. 2; Sandvik, 2015). Min gjennomgang av forskningen viser likevel at det er blitt utført en betydelig del kvalitativ forskning med teoretiske perspektiver som ser på sosio-kulturelle forståelser for bruk av og holdninger til prestasjonsfremmende midler.

Sandvik utformet i 2015 en kunnskapsoversikt over samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning om forbudte prestasjonsfremmende midler. Sandvik (2015, s. 29, 36) stiller blant annet forslag om kvalitativ holdningsforskning, og peker videre på at aspekter innenfor holdninger til prestasjonsfremmende midler i spesifikke subpopulasjoner er påfallende lite studert, både nasjonalt og internasjonalt. En slik gruppe kan være parautøvere. Van de Vliet (2012, s. 25) og Adair (2017, s. 134) er blant noen som påpeker en mangel og uttrykker behov for grundige studier av antidopingpolitikk og praksis for parautøverne.

Madden et al. (2017) viste at parautøvere har en høy bruk med vid variasjon av kosttilskudd. De undersøkte diettinntak og bruk av kosttilskudd hos paralympiske utøvere gjennom spørreskjema og rapportering av matinntak over tre dager (Madden et al., 2017). De vanligste kosttilskuddene var multi-vitaminer/multi-mineraler, proteinpulver og sportsprodukter. Som nevnt i kapittel 2.2 peker forskningen på sammenhenger mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler. En av disse omhandler forurensede tilskudd (Helle et al., 2019), men forskning peker også på en annen sammenheng.

Backhouse et al. (2013, s. 244) fant støtte i gateway-hypotesen som antyder at bruken av prestasjonsfremmende midler er sekvensiell, hvor tillatte midler kan være en inngangsport til forbudte midler (Kandel referert i Backhouse et al., s. 245). Studien benyttet spørreskjema som metode, og utøverne som rapporterte bruk av kosttilskudd viste en sannsynlighet på tre og en halv ganger høyere når det gjaldt bruk av forbudte

midler, enn de som ikke benyttet kosttilskudd. Dette vil ikke nødvendigvis si at bruken av tillatte midler alene fører til forbudte midler, men at overgangen til forbudte midler kan bli mindre (Backhouse et al., 2013, s. 248).

Barkoukis et al. (2015, s. 582) viser også støtte til sammenhengen mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler. De benyttet «mental representation hypothesis» som foreslår at brukere av kosttilskudd progressivt kan se gunstig på forbudte midler, og eventuelt benytte det, og kan sammenlignes med søvneffekt ved holdningsendring. Denne undersøkelsen brukte også spørreskjema som metode, og så på sammenhengen hos unge, lovende utøvere i alderen 14-20 år. Utøverne som benyttet kosttilskudd, men ikke forbudte midler, rapporterte sterkere intensjoner om å benytte forbudte midler enn de som ikke implementerte kosttilskudd. Dette viser at bruk av kosttilskudd kan påvirke en motiverende drivkraft til fordel for bruk av forbudte midler, selv blant unge utøvere som ikke doper seg (Barkoukis et al., 2015, s. 586).

Som tidligere nevnt, kan parautøveres medisinske tilstand og bruk av medisiner i større grad enn andre utøvere, føre til at de må innta forbudte midler (Webborn & Van de Vliet, 2012, s. 65; Aavikko et al., 2013). Dette fører til at de oftere må søke om medisinsk fritak enn funksjonsfriske utøvere (Collier, 2008). Overbye og Wagner (2013) indikerer at ordningen knyttet til medisinsk fritak kan ha en påvirkning på holdninger til prestasjonsfremmende midler.

Overbye og Wagner (2013) undersøkte hvordan danske eliteutøvere opplevde og oppfattet «Therapeutic Use Exemptions» (norsk oversettelse: medisinsk fritak) ved bruk av spørreskjema. Resultatene viste at ordningen knyttet til medisinsk fritak avslørte en rekke motstridene oppfatninger blant utøverne. Eliteutøverne mente at idrettsutøvere uten behov for medisinsk fritak ble tildelt dette, og oppfatningen om at medisinsk fritak ble misbrukt var mer enn dobbelt så vanlig blant utøverne som selv hadde fått fritak (Overbye & Wagner, 2013, s. 585). Dette samsvarer med Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010) sin kvalitative studie som viste at syklister fra Sveits mente at medisinsk fritak ofte ble misbrukt av andre syklister. Overbye og Wagner (2013, s. 579) konkluderte med at medisinsk fritak er en utfordring i antidoping policy, og at det kan være utydelige grenser mellom bruk av farmasøytiske midler på grunn av et medisinsk

behov og doping. Medisinsk fritak kan dermed vise til en annen gråson mellom tillatte og forbudte midler som kan være spesielt relevant i paraidretten.

Gjennom fokusgruppeintervju utforsket Sandvik et al. (2017) hvordan norske, lovende syklister i alderen 17-21 år kommuniserer om forbudte prestasjonsfremmende midler. Funnene viste at kommunikasjonen var sterkt normregulert og ofte fremsto som kort, unnvikende og påståelig. Kommunikasjonen utøverne uttrykte gjenspeilte en hegemonisk diskurs om forbudte midler som umoralsk og utilgivelig, hvor slike midler ble sett som et irrelevant tema for kommunikasjon og et ikke-dilemma. Videre konkluderte forfatterne med at en slik diskurs begrenser utforskende kommunikasjon, som videre kan begrense de unge utøvernes forberedelser til dilemmaer og sosialt press utøverne kan erfare relatert til forbudte prestasjonsfremmende midler (Sandvik et al., 2017, s. 202). Kommunikasjonen vil være en del av sosialiseringprosessen, og kan påvirke holdninger til prestasjonsfremmende midler (Voas, 2014).

Hansen, Breivik og Loland (2019) har kartlagt verdier og holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler og antidoping blant ansatte, tillitsvalgte og toppidrettsutøvere i norsk idrett, og sammenlignet med befolkningen generelt. Funnene tilsa at utvalget hadde en restriktiv holdning til forbudte midler, mens holdninger til tillatte midler som kan gi forbedret prestasjonseffekt viste større variasjon. De som vektla prestasjonsverdier så ut til å være positive til bruk av tillatte reseptbelagte midler, mens de som betoner helseverdier så ut til å ha de mest restriktive holdningene (Hansen et al., 2019, s. v).

Som nevnt, er det blitt utført kvalitativ forskning med sosio-kulturelle forståelser på holdninger til prestasjonsfremmende midler. To studier som kan være relevant i denne sammenhengen er forskningen til Bloodworth og McNamee (2010) og Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010).

Bloodworth og McNamee (2010) utforsket holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler hos unge, lovende britiske utøvere fra 13 idretter, ved hjelp av fokusgruppeintervju. De utforsket også former for press og forventninger de kan oppleve ved å engasjere seg i dopingbruk på elitenivå i idrettskonkurranser. Forfatterne konkluderte med at utøverne generelt hadde en sterk anti-doping holdning.

Blant begrunnelsene mot bruken av forbudte midler var dårlig samvittighet, skam og doping som både unaturlig og en ufortjent prestasjonsfremming av kroppen (Bloodworth & McNamee, 2010, s. 280). De lekte likevel med en hypotetisk tanke om forbudte midler i et tankeeksperiment hvor stoffet kunne garantere suksess og forbli uoppgadet. Noen av utøverne innrømte fristelse, og de finansielle motivasjonene som var assosiert med suksess på elitenivå ble vektlagt som et potensielt vippepunkt (Bloodworth & McNamee, 2010, s. 281).

Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010) intervjuet unge syklister på vei inn i en profesjonell idrettskarriere, med formål om å forbedre kunnskapen av hvordan overgangen til eliteidretten kan påvirke bruk av forbudte prestasjonsfremmende midler. Forskingen fokuserte også på bruken av tillatte midler og utøvernes sosiale miljø. Alle de unge syklistene som ble intervjuet tok kosttilskudd og hadde tro på at dette ville øke deres prestasjon (Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010, s. 336). Syklistene hadde positive holdninger til forbudte midler på et profesjonelt nivå, men ikke på lavere nivå, og så på doping som en del av den konkurrerende idretten. Sosialiseringen virket som å være en viktig faktor i bruk av forbudte midler. Utøverne som nylig hadde blitt profesjonelle mente det var et subtilt press fra lagkamerater, og til og med lagmanagere for å starte med doping (Lentillon-Kaestner & Carstairs, 2010, s. 340).

En av flere teorier som kan være relevant i denne sammenhengen er «The networked athlete», som er blant konseptene som utforsker en bredere nettverksstruktur (Connor, 2009, s. 339). Konseptet omhandler at det er et nettverk rundt utøveren som trenere, leger, ernæringsfysiologer, managere, markedsførere, fysioterapeuter og/eller biomekanikere for å nevne noen. Videre hevder perspektivet at utøveren ikke ville kommet seg på elitenivå uten assistanse fra det sosiale nettverket rundt idrettsutøveren. En slik forskningsvei kan bidra til forståelse på to måter. Den første er en motsigelse av konseptet «the lone athlete» som søker å teste og straffe kun brukeren av forbudte prestasjonsfremmende midler. Den andre er at det kan konstrueres en forståelse av de mikrososiologiske interaksjonene i den spesifikke sosialiseringen til eliteutøveren (Connor, 2009, s. 339). En slik nettverksteori kan bidra til en forståelse av viktigheten av den sosiale konteksten som former idrettsutøveres holdninger gjeldende prestasjonsfremmende midler.

Studien til Pappa og Kennedy (2013) ga støtte til konseptet om «the networked athlete» ved bruk av prestasjonsfremmende midler. De utforsket friidrettsutøveres relasjon til forbudte midler ved hjelp av intervjuer. Utøverne presenterte bruk av forbudte prestasjonsfremmende midler som normalisert, utbredt og etablert på konkurransenivå i friidrett. Funnene viste også at trenerteamet var inkludert, og at bruken av prestasjonsfremmende midler involverte flere personer enn utøveren selv. Utøverne støttet likevel en individualistisk forståelse av deres egen bruk (Pappa & Kennedy, 2013, s. 289).

I 2022 ble det for første gang publisert en studie som utforsket forbudte prestasjonsfremmende midler i konteksten av paraidrett. Weber et al. (2022) intervjuet østerrikske og britiske parautøvere på elitenivå om deres oppfattelse og kunnskap relatert til doping. Funnene viste at utøverne oppfattet forbudte midler som en utbredt utfordring i paralympisk idrett, og at parautøverne er utsatt for et enormt prestasjonspress. Dette erfarer de som en risiko for bruk av forbudte midler. Videre viste funnene at utøverne påpekte flere smutthull i dagens antidoping-system, som misbruk av medisinsk fritak (Weber et al., 2022, s. 4-6). Forfatterne ser sammenhenger mellom sine funn og sosio-kulturelle teorier som har blitt benyttet for å forstå atferd knyttet til prestasjonsfremmende midler i eliteidrett for funksjonsfriske. De foreslår en adaptasjon av Smith et al. (2010) sin modell for videre utforskning av temaet. Deres modell er en videreutvikling av sosial økologisk teori, og utforsker påvirkningen på utøvernes holdninger fra nettverket utøveren sosialiseres i. Weber et al. (2022, s. 8) påpeker at selv om Smith med kollegaer sin konseptuelle modell er utviklet for å forstå prestasjonsfremmende midler i idrett for funksjonsfriske, fanger modellen flere faktorer som er identifisert i paraidretten. Dette kan bidra til en analytisk ramme for denne studien.

Etter gjennomført litteratursøk vil jeg understreke at kunnskap om parautøvere og prestasjonsfremmende midler er svært begrenset. Ettersom parautøverne er underrepresentert i forskningslitteraturen, peker mye av forskningen som blir presentert her på andre utøvergrupper. Temaene kan fortsatt være interessant å se på gjeldende parautøvere, men viser også viktigheten av at dette er en utøvergruppe som i større grad bør bli utforsket. Det er grunn til å tro at det er likheter med andre utøvere med tanke på

situasjonen og den sosiale logikken med prestasjonsutvikling på ambisiøst nivå i idretten, men det kan også eksistere skiller, noe denne oppgaven vil utforske.

For å utforske holdninger kan det dermed være viktig å se parautøverne som en sosial del i sitt idrettsmiljø, og hvilke sosiale strukturer dette består av og hvem som deltar i sosialiseringprosessen (Connor, 2009, s. 330). Både bruk og oppfatning av prestasjonsfremmende midler er en kompleks sammensetning av individuelle, sosiale og kulturelle faktorer. Hvem og hva som bidrar til å forme parautøvernes holdninger, og hvordan de opplever verden rundt seg kan sees i lys av en sosialkonstruktivistisk tilnærming. Dette kan tegne et helhetlig bilde av hvilke holdninger de unge, lovende parautøverne har til prestasjonsfremmende midler i idrett.

3.2 Sosialkonstruktivistisk tilnærming

Sosialkonstruktivismen fremhever i følge Thagaard (2018, s. 43) «hvordan kunnskap utvikles i sosiale situasjoner og derfor preges av de kulturelle kategoriene vi forholder oss til». I tråd med Aadland (2011, s. 288) peker dette på at menneskers virkelighetsoppfatninger utvikles i et sosialt samspill over tid. Tilnærmingen er en vitenskapsteori som benyttes i flere retninger som psykologi, filosofi og sosiologi (Burr, 2015, s. 2). Denne oppgaven vil inneholde sistnevnte. Nærmere vil dette si at vår opplevelse av verden «der ute» er etablert av ansikt-til-ansikt erfaringer med andre personer i sosiale sammenhenger, og vår forståelse er preget av kulturen vi sosialiseres i (Thagaard, 2018, s. 40). Selv om sosialkonstruktivismen er preget av mangfold og ikke én enkelt definisjon, finnes det noen felles grunnforståelser som virker samlende (Lock & Strong, 2014, s. 31).

Vivien Burr (2015, s. 2) fremhever, med utgangspunkt i Gergen (referert i Burr, 2015, s. 2) at en sosialkonstruktivistisk tilnærming kjennetegnes av fire grunnforståelser. Første kjennetegn omhandler å innta et kritisk blikk til den «tatt for gitte»-kunnskapen. Dette inviterer til å avdekke hvordan den sosiale verden fungerer og fremstår å være, og legger til grunn at menneskers virkelighetsforståelser ikke skal sees som objektive sannheter (Burr, 2015, s. 2-3). Neste kjennetegn omhandler at hvordan mennesker forstår verden er historisk og kulturelt spesifikt. Det vil si at hvordan vår forståelse av fenomener er, er relativt til og avhenger av tid og sted. Forståelsene vil være et produkt av de kulturelle situasjonene vi befinner oss i, og er bundet til en kontekst (Burr, 2015,

s. 3-4). Kjennetegn nummer tre viser til at menneskers forståelser er et produkt av sosial samhandling og interaksjon mellom mennesker, og dette former vårt sannhetsbilde. Våre forståelser kan dermed også variere, fordi vi konstruerer vårt sannhetsbilde i relasjon til de vi omringer oss med (Burr, 2015, s. 4-5). Forståelsen av prestasjonsfremmende midler kan eksempelvis variere i ulike idretter. Siste kjennetegn omhandler at de konstruerte forståelsene påvirker ulike sosiale handlinger, alene eller i grupper. Vår virkelighetsforståelse kan invitere til handlingsmønstre, og kan forme noen handlinger som akseptable, mens andre ikke (Burr, 2015, s. 5).

Med en sosialkonstruktivistisk tilnærming kan parautøvernes holdninger ses som konstruert gjennom ulike sosiale prosesser og kontekster. Forståelsen av prestasjonsfremmende midler eksisterer ikke bare «der ute», men konstrueres gjennom sosialiseringprosessen i den sosiale verden og kulturelle konteksten utøveren befinner seg i (Thagaard, 2018, s. 40). Hvordan personer i miljøet rundt utøveren kommuniserer, handler og uttrykker sine holdninger til prestasjonsfremmende midler kan påvirke og forme parautøverens egne holdninger. Hvilke forståelser utøverne har konstruert kan knyttes til idrettsmiljøet de representerer, og de forståelsene kan presentere et utgangspunkt for sosiale handlinger (Burr, 2015, s. 2-5; Thagaard, 2018, s. 41). På lik linje vil kunnskapen som frembringes i denne oppgaven være konstruert i samtalen og relasjonen mellom parautøverne og meg som forsker (Sparkes & Smith, 2014c, s. 13).

En sosialkonstruktivistisk tilnærming kan i denne oppgaven gi en detaljert forståelse av hva som ligger til grunn for parautøvernes holdninger. Kunnskap om hvordan parautøverne erfarer sin omverden og virkelighetsoppfatninger, kan gi innsikt i deres sosiale miljø og kontekst. Sosial økologisk teori bygger på en sosialkonstruktivistisk tilnærming og bidrar til et nyttig rammeverk når fenomenet prestasjonsfremmende midler i idrett skal adresseres.

3.2.1 Sosial økologisk teori

Sosial økologisk teori hevder at vi burde fokusere på det sosiale miljøet og hvordan dette påvirker individer, fremfor å se på forklaringer innad i individet (Hansen, 1997, s. 155). Det sentrale i teorien i denne sammenheng er at holdninger hovedsakelig er et resultat av sosialisering, og ikke styrt av de personlige iboende faktorene til utøverne alene (Hansen, 1997, s. 156; Smith et al., 2010, s. 184). Teorien fremhever at forståelser

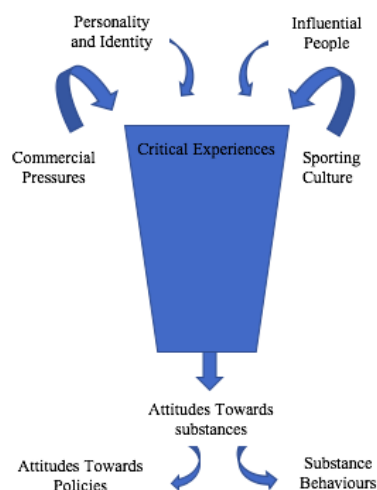
av prestasjonsfremmende midler er mangesidig med en påvirkning på flere nivå, hvor sosiale og kontekstuelle faktorer er signifikante bidragsyttere.

Det sosial-økologiske rammeverket kan konstruere forståelser av en rekke faktorer som kan fremme eller hemme individuelle holdninger, i dette tilfellet knyttet til prestasjonsfremmende midler i idrett. I følge Ohl et al. (2015, s. 868) er samarbeid og en innbyrdes avhengighet en del av et økosystem som sosialiserer utøverne, og leder dem til å redefinere sine normer og verdier. Fra utøverne har begynt med idrett, til de er på rekruttlandslaget og videre skal skape en karriere av idretten, lærer de sosiale normer som kan forme deres atferd og holdninger gjennom interaksjon med miljøet. Oppfatningen av legitimiteten av prestasjonsfremmende midler kan bli rekonstruert av utøverne gjennom interaksjonen de har med andre aktører i deres kultur. Det vil si at de ulike måtene de unge utøverne blir sosialisert kan forme deres holdninger, diskurser og høyt sannsynlig praksiser (Ohl et al., 2015, s. 869).

Sosial økologisk teori skaper et system hvor individets holdninger er formet av transaksjoner som skjer i flere sammenhenger, som med trenere, leger, familie, lagkamerater, skole og annet støtteapparat (Smith et al., 2010, s. 184). Som Weber et al. (2022) foreslår, er en av flere sosial økologiske perspektiver som kan være relevant i denne sammenheng, Smith et al. (2010) sin videreutvikling av teorien. De benyttet sosial økologisk teori i sin studie på holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler blant utøvere. Deres bidrag og videreutvikling av teorien kan gi en detaljert innsikt i utøveres nettverk når parautøveres holdninger som uttrykk for sosialisering og kultur skal utforskes.

3.2.2 Utøveres nettverk

Fra sosial økologisk teori utformet Smith et. al. (2010) en konseptuell modell av kontekstuelle faktorer og holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett. Modellen baserte seg på makro-strukturen av kodingskategoriene fra analysene av 11 dybdeintervjuer. Dette ledet til syv overordnede temaer: «(1) Personality and Identity, (2) Influential People, (3) Critical Experiences, (4) Commercial Pressures, (5) Sporting Culture, (6) Attitudes Towards Policies og (7) Attitudes Towards Substances» (Smith et al., 2010, s. 186).

Figur 1: «A conceptual model of contextual variables and attitudes towards substances in sport» (Smith et. al., 2010, s. 187)

Modellen (figur 1) viser de syv overordnede temaene sortert slik Smith et al. (2010, s. 187) presenterer sine funn. De fem første overordnede temaene var faktorene som viste seg å ha en påvirkende kraft i utviklingen av holdningene til prestasjonsfremmende midler. Dette formet videre holdningene, som igjen påvirket holdningene til policy og kan antyde atferd gjeldende prestasjonsfremmende midler. Dette kan være overførbart og inspirere til en teoretisk ramme i denne oppgaven, som kan gi innsikt i hvordan parautøverne utvikler sine holdninger til prestasjonsfremmende midler.

Med en sosialkonstruktivistisk tilnærming er det viktig å nevne at denne modellen og måten å fremstille en utøvers hverdag på, kan være en veldig forenklet måte å vise en utøvers hverdag og sosiale miljø. Den kan likevel fungere som en illustrasjon på nettverket rundt utøverne i denne oppgaven, og vise hva og hvem som kan påvirke utøvernes holdninger til prestasjonsfremmende midler. Jeg vil nå utdype de fem faktorene som kan illustrere utøvernes nettverk og kontekst. Noen faktorer vil rikere redegjøres med annen relevant litteratur som bygger på annen forskning, for å underbygge og aktualisere nettverket i denne konteksten.

Personlighet og identitet

Selv om et individs personlighet og identitet kan påvirke hvordan man handler i situasjoner på samfunnsnivå, er det ikke nødvendigvis slik at spesifikke karakteristiske trekk eller disposisjoner kjennetegner holdningene til prestasjonsfremmende midler i

idrett (Smith et al., 2010, s. 187). Likevel kan personlighet og identitet være viktige faktorer for å forklare involvering i konkurranseidrett på elitenivå, og forpliktelsen til hva det innebærer. Et kjennetegn for eliteutøverne i Smith et. al. (2010, s. 187) sin studie var at de hadde utviklet sterke ego fra en tidlig alder når det kom til idrettslige prestasjoner, og de identifiserte seg som utøvere på høyt nivå.

I paraidrettens kontekst eksisterer det også et spesifikt identitetsbegrep, «supercrip-identity». Det er ingen god oversettelse av dette begrepet til norsk, så videre vil det omtales som «supercrip». Supercrip er et narrativ av «someone who overcome their disability in ways that are often seen by the public as inspiring» (Martin, 2018, s. 139). Hvis definisjonen ikke tolkes kritisk, kan den anses som positiv og går i mot det dominerende synet på funksjonshemming som «negativ» og «underordnet». Identiteten presenterer et bilde av at personer med en funksjonsnedsettelse skal ha et såkalt normalt liv, som et resultat av at de overkommer deres funksjonsnedsettelse gjennom heltemodig innsats. Et slikt bilde kan gi urealistiske forventninger til hva utøverne kan og burde oppnå, og redusere fokuset fra jobben de legger ned, som at de overkommer fordommer, trener alene og går i gjeld for å kjøpe idrettsspesifikt utstyr. I følge Martin (2018, s. 144) kjenner utøverne til begrepet supercrip, men ikke innholdet i begrepet. De så likevel begrepet som positivt fordi de fremsto målbevisste og inspirerende, og det var i de få tilfellene mediene skrev om utøvere med funksjonsnedsettelse. Samtidig viser utøverne en enighet om at det er deres prestasjoner som burde være i fokus, og viser også til at de er en prestasjonsorientert gruppe. Jeg vil returnere til begrepet og hvordan dens innhold kan påvirke parautøvernes kontekst og holdninger under «kommersiell press».

Signifikante andre

«Influential people» (videre: signifikante andre) som påvirker utviklingen av holdninger kan være familie, jevnaldrende, lærere, trenere, annet støtteapparat og rollemodeller (Smith et al., 2010, s. 188).

Barkoukis et al. (2019, s. 2486) fant i sin studie at trenerne var blant de viktigste menneskene i primærsosialiseringen som kunne påvirke utøveres holdninger. Når relasjonen mellom trener og utøver er preget av respekt og tillit, er det mulig at utøveren internaliserer og viser moralen og standarden som er utviklet av treneren (Barkoukis et

al., 2019, s. 2486). Dette kan tilsi at hvis parautøveren erfarer dilemmaer gjeldene prestasjonsfremmende midler kan utøveren søke råd hos sin trener, og videre bli påvirket av trenerens favoriserende eller restriktive holdninger til ulike midler.

Flere idretter for mennesker med funksjonsnedsettelse er kjent for å overtrene, noe som kan ha sammenheng med mangel på kunnskap hos treneren (Martin, 2018, s. 105).

Kristina Fagher (2019, s. 41-42) viser i sin doktorgrad at parautøverne oppfatter at det er vanskelig å finne trenere som har kunnskap om trening og funksjonsnedsettelse, og forteller samtidig om høye krav fra den paralympiske organisasjonen til å oppnå idrettsprestasjoner. Overtreningen kan føre til smerte og skader, som videre kan føre til bruk av farmasøytiske midler for å lindre skaden. Når grensen mellom slike midler og doping kan være uklare (Overbye & Wagner, 2013), kan man stille spørsmål ved om kunnskapen i primærsosialiseringen til parautøvere kan påvirke gråsoner i holdningene.

Signifikante andre kan også være lagkamerater, venner eller rollemodeller. Barkoukis et al. (2019, s. 2486) fant støtte i at ved siden av trenere er jevnaldrende en viktig faktor i sosialiseringprosessen. Jevnaldrende som presterer godt i sin idrett kan fremstå som rollemodeller, og videre ha en påvirkning på utøvernes tanker og refleksjoner rundt prestasjonsfremmende midler. Hvis rollemodellen befinner seg i primærsosialiseringen og favoriserer prestasjonsfremmende midler, kan dette påvirke holdningene til utøverne i stor grad (Huseby, 2019). På samme måte kan en som presterer godt og har restriktive holdninger til midlene, påvirke holdningene i en negativ retning mot prestasjonsfremmende midler (Barkoukis et al., 2019, s. 2486).

Kommersiell press

«Commercial pressures» (videre: kommersiell press) kan også være en påvirkende faktor i form av profesjonalisering, sponsorer, materiell belønning og anerkjennelse (Smith et al., 2010, s. 189). Finansielle motiv og anerkjennelse kan friste utøvere til å benytte ulike prestasjonsfremmende midler, både tillatte og forbudte, da det kan bidra til å skape et usunt ønske om å vinne og skape en jakt etter fordeler (Smith et al., 2010, s. 189; Van de Vliet, 2012, s. 21).

I parautøvernes kontekst kan spesielt anerkjennelse være en fristende faktor som kan påvirke utøvernes hverdagsliv. Media har i sin fremstilling av mesterskap for

parautøvere ofte fokus på utøvernes funksjonsnedsettelse, fremfor idrettsprestasjonen de har oppnådd, herunder supercrip (Martin, 2018, s. 139). Dette kan opprettholde en illusjon av at noe eksepsjonelt kreves av parautøvere som ønsker å oppnå annerkjennelse. Parautøvere er en utøvergruppe som mottar mindre oppmerksomhet enn andre utøvergrupper, mens det samtidig stilles høye krav til deres prestasjoner. Dette kan skape et prestasjonspress i ønske om annerkjennelse for deres prestasjoner, og videre veien til kommersielle avtaler og materiell belønning. I denne oppgaven kan dermed faktorene «personlighet og identitet» og «kommersielt press» omdefineres og sammen utgjøre faktoren «prestasjonspress».

Idrettskultur

Idrettskulturen er ikke generell, men unik fra idrett til idrett (Smith et. al., 2010, s. 189). Verdier og oppfatningene som preger idrettskulturen dannes på komplekse måter, og er unike for ulike idretter. Den er bygget rundt en rekke funksjoner, som inkluderer hva den vektlegger som f.eks. maskulinitet, risiko-taking og aggressivitet, idrettens krav til fysisk prestasjon, om idretten er individuell eller lagidrett, og hvilket nivå utøverne konkurrerer på. Videre vil styrken på de ulike funksjonene påvirke utøvernes holdninger til prestasjonsfremmende midler (Smith et. al., 2010, s. 190).

Andre funksjoner som kan være inkludert og forme en idrettskultur er medikalisering (Smith et. al., 2010, s. 190). I sin doktorgrad viste Fagher (2019, s. 81) blant annet at 17 % av parautøverne rapporterte ukentlig bruk av smertestillende for å håndtere idrettsrelaterte smerter. I følge Dietz med kollegaer (2016, s. 1968) er utøvere som bruker smertestillende før konkurranse mer tilbøyelige for forbudte prestasjonsfremmende midler, enn de som ikke benytter dette. Et høyt ukentlig forbruk av smertestillende kan tyde på at medikalisering er en inkludert funksjon i idrettskulturer blant parautøvere, som videre kan ha en påvirkende effekt på deres holdninger til prestasjonsfremmende midler.

Tidligere idrettserfaringer

Tidligere idrettserfaringer hadde også en innvirkning som var relevant for holdningene til prestasjonsfremmende midler (Smith et al., 2010, s. 188). Det som viste seg å ha en påvirkende kraft var hvor utøverne hadde vokst opp, idretten de deltok i, hvilket konkurransenivå og naturen av hendelsene de ble utsatt for. Studien til Smith et al.

(2010, s. 188) viste at utøverne som tidlig hadde erfart idrett på et satsende og seriøst nivå hadde større sannsynlighet til å ha favoriserende eller tolerante holdninger til tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler gjennom tenåringsalderen. Dette kan være en spesiell interessant påvirkende faktor når det gjelder parautøvere.

Patatas med kolleger (2018, s. 245) påpeker i sin studie at eksperter på det paralympiske idrettsfeltet antyder at veien til elitenivå for parautøvere vanligvis er kortere, enn hos andre utøvergrupper. Dette baserer seg blant annet på at parautøvere er en liten gruppe, og hvis en utøver har noe bedre ferdigheter enn andre kan de raskere bli en del av større konkurransearenaer (Patatas et al., 2018). Det kan dermed være mulig at noen parautøvere i tidlig alder har startet og erfart seriøse konkurranser og satsing på sin idrett. Videre kan dette ha en påvirkning på utviklingen av deres holdninger til prestasjonsfremmende midler.

«Naturen av hendelsene de blir utsatt for» kan blant annet forstås som synligheten til Antidoping Norge i miljøet, gjennom dopingtesting eller forebyggende programmer som Ren Utøver. Ren Utøver er et e-læringsprogram som skal sikre grunnleggende antidopingkunnskap (ADNO, u. å.-c). I følge Adair (2017, s. 138) er ikke parautøvere under samme nivå av oppmerksomhet i antidopingarbeidet som utøvere uten funksjonsnedsettelse, herunder også dopingtesting.

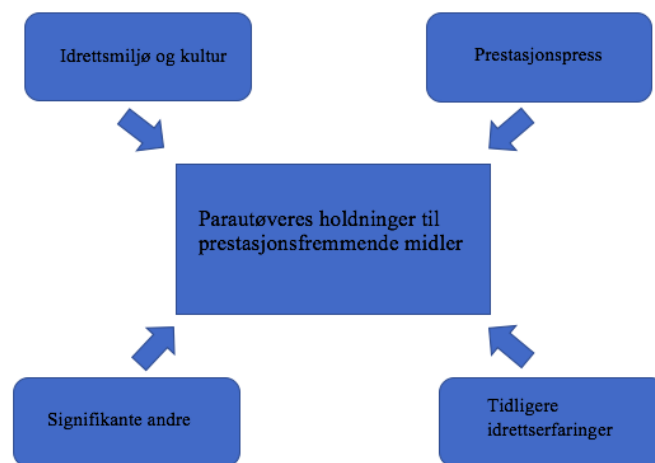
Smith et al. (2010) sine fem faktorer som påvirker holdninger viser hvordan sosialisering på primær-, sekundær- og tertiærnivå kan bidra til utøvernes konstruksjon av forståelser, erfaringer og meninger. Dette kan gi et detaljert grunnlag for tolkning av dataene som genereres. Før jeg går nærmere inn på genereringen av datamaterialet vil det være relevant å kontekstualisere og modifisere modellen til denne oppgaven. Basert på det som tidligere er gjennomgått kan det skapes en teoretisk ramme for hvilke faktorer som anses som viktigst i denne oppgaven.

3.2.3 En samlet oversikt over faktorer som påvirker parautøvernes holdninger

I denne delen følger en samlet oversikt over faktorer som påvirker holdningene til parautøvere, basert på det som tidligere er presentert i forståelsen av holdningsbegrepet, samt teorikapittelet. Ved å forstå holdninger som et produkt av sosialisering og kultur (Thagaard, 2018; Voas, 2014; Aadland, 2011), kan holdninger i denne oppgaven sies å

være sammensatt av hvordan vi konstruerer våre erfaringer, forståelse og meninger til holdningsobjekter i interaksjonen med vårt sosiale miljø og kontekst. Erfaringer viser til hvordan vi håndterer situasjoner der prestasjonsfremmende midler framstår som en mulighet og/eller diskuteres. Ved å utforske hvilke erfaringer utøverne har med slike midler i sitt idrettsmiljø, kan vi lettere utforske hvordan forståelsen av midlene formes og hvor de mener grensen går for bruk av ulike midler (Huseby, 2019; Stangor et al., 2014; Voas, 2014). Slik kan vi få et innblikk i hva som former deres holdninger.

I min kontekst kan jeg dermed lage en modifisert modell med utgangspunkt i Smith et al. (2010, s. 187). Med utgangspunkt i Smith et al. (2010), sosialkonstruktivismen og tidligere forskning kan idrettsmiljøet/kulturen, signifikante andre, prestasjonspress og tidligere idrettserfaringer være faktorer som kan påvirke og forme parautøvernes holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett.

Figur 2: Faktorer som påvirker og former parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett

Figur 2 viser faktorer som påvirker og former parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett. Ved å nærmere utforske de fire faktorene som anses som viktigst etter gjennomgangen av tidligere forskning og teori, kan jeg få et detaljert bilde av prestasjonsfremmende midler i parautøvernes kontekst, inkludert hvilke holdninger som er konstruert i utøvernes sosialisering. Med bakgrunn i dette vil det være interessant å snakke med parautøverne selv om idrettsmiljøet de er en del av og få innsikt i deres erfaringer, forståelse og meninger til prestasjonsfremmende midler.

4. Metode

Denne delen av oppgaven vil inneholde en redegjørelse for forskningsmetoden som er anvendt. Innledningsvis vil jeg starte med å presentere kvalitativ forskning, før jeg videre beskriver forberedelse, gjennomføring og etterarbeidet av intervjuprosessen. Herunder vil jeg også diskutere min forskerrolle, før jeg videre drøfter de etiske refleksjonene knyttet til denne oppgaven. Deretter følger en metodisk refleksjon knyttet til kvalitetskriteriene gyldighet, pålitelighet og overførbarhet. Avslutningsvis vil analysemetoden for studien og tolkning av datamaterialet presenteres.

Metoden er et redskap som kan fortelle hvordan en bør gå frem for å fremskaffe kunnskap (Dalland, 2020, s. 53). Ved en problemstilling er det behov for en viss vei til målet om å kunne svare på problemstillingen, og ulike metoder representerer fremgangsmåtene til dette. Målet må derfor bestemmes og man må inneha forkunnskap om temaet, for å videre kunne vurdere hvordan kunnskapen kan innhentes. Denne vurderingen omhandler å finne den mest egnede metoden i henhold til sitt forskningsspørsmål (Everett & Furseth, 2012, s. 128), herunder se fordeler og ulemper med de ulike metodene opp mot hva som kan belyse temaet.

Det vitenskapsteoretiske grunnlaget i sosialkonstruktivisme og oppgavens problemstilling er av en slik art at jeg finner en kvalitativ tilnærming til å være mest hensiktsmessig for å få dybdekunnskap om temaet. Problemstillingen med underproblemstillinger ønsker å belyse hvilke holdninger parautøvere har til prestasjonsfremmende midler i idretten. Med en kvalitativ tilnærming kan jeg få innsikt i parautøvernes egne beskrivelser av erfaringer, forståelse og meninger rundt temaet (Thagaard, 2018, s. 89). Kvantitativ forskningsmetode kunne også vært benyttet når holdninger skal studeres. Med bakgrunn i de store kunnskapshullene gjeldende parautøvere og prestasjonsfremmende midler, ser jeg det likevel hensiktsmessig med en utforskende studie med åpne spørsmål. Ved en slik studie kan parautøverne komme inn på forhold som personlige erfaringer og opplevelser, som er relatert til deres holdninger. Det er ikke sikkert at jeg som forsker kunne forutsett slike forhold på forhånd, og som dermed ikke hadde vært svaralternativer i eksempelvis et spørreskjema.

4.1 Kvalitativ tilnærming

Kvalitativ forskning søker en oppnåelse av forståelse av sosiale og kulturelle fenomener. Denne tilnærmingen retter seg mot å studere livet slik det er opplevd subjektivt, og retter oppmerksomheten mot enkeltindividers oppfattelse og tolkning av fenomener (Thagaard, 2018, s. 11). Kvalitativ forskning omfatter flere metoder for generering av data, herunder ulike former for intervju og observasjon, dokumentanalyse og etnografi. Disse metodene kan både være supplement til hverandre, eller fungere som enkeltstående metoder. I lys av Thagaard (2018, s. 12) «egner kvalitative metoder seg godt til forskning på temaer som tidligere er lite studert, og hvor det stilles særlig krav til åpenhet og fleksibilitet». Sammenlignet med kvantitative metoder som omfatter store utvalg, kan kvalitativ forskning gå i dybden på få enheter. Ved å benytte kvalitativ tilnærming kan det derfor skapes et grunnlag for en fordypning i de sosiale fenomenene som studeres, og videre finne meningsinnholdet til fenomener blant gruppen som utforskes (Thagaard, 2018, s. 12).

Kvalitative data består av tekst sammensatt av ord og setninger skapt av både forskeren og intervjudeltakerne (Thagaard, 2018, s. 16). Det er også derfor begrepet datagenerering, fremfor datainnsamling, konsekvent blir benyttet i denne oppgaven. De empiriske dataene eksisterer ikke bare «der ute», men konstrueres gjennom forskningen i et samspill og en nærhet mellom meg som forsker og utøverne som deltar (Tjora, 2017, s. 256). Et slikt samspill, sammen med tolkningen av data som tekstmateriale, fører til at forskningen ikke er utelukkende objektiv. Dette er det både fordeler og utfordringer med, som jeg vil returnere til senere i oppgaven.

Det må videre velges en kvalitativ tilnærming som er relevant i henhold til oppgavens problemstilling. Med problemstillingens formål vil det være hensiktsmessig med kvalitative intervju, hvor man får mulighet til å konsentrere seg om hvordan individer oppfatter fenomener i eget liv (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 20). Dette kan generere detaljerte data rundt parautøvernes egne forståelser, erfaringer og meninger. Tjora (2017, s. 114, 257) hevder semistrukturerte intervju er en egnet metode for å få kjennskap til intervjupersoners erfaringer av et fenomen, og hvordan de reflekterer rundt dette. Semistrukturerte intervju kan dermed gi innsikt i parautøvernes holdninger, og bakgrunnen for disse.

4.2 Intervjuprosessen

Forskningslitteraturen som er tilgjengelig om holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett nasjonalt og internasjonalt, fokuserer i stor grad på toppidrettsutøvere på høyeste nivå og utøvere som har som mål å komme dit. I denne forskningen på toppidrettsutøvere er parautøvere en gruppe som er underrepresentert, og hvor det er begrenset med kunnskap. Ved å konsentrere seg om et relativt lite utvalg, kan dette gi grunnlag for å gå i dybden hos hver enkelt parautøver og høre deres subjektive erfaringer, forståelser og meninger (Thagaard, 2018, s. 12). Kvalitative semistrukturerte intervju kan generere detaljerte data og dybdekunnskap om utvalgets perspektiv (Thagaard, 2018, s. 89). Hensikten er å få innsikt i parautøvernes egne erfaringer, forståelser og meninger til prestasjonsfremmende midler, som videre kan gi innsikt i deres holdninger. Jeg skal i denne sammenheng utforske prestasjonsfremmende midler i idrett sett fra parautøvernes ståsted, og dette er grunnlaget mitt for valg av semistrukturerte intervju.

4.2.1 Utvalg og rekruttering

Med en problemstilling som fokuserer på en gruppe, parautøvere, er det allerede lagt kriterier for hvilke egenskaper som kan være relevante for denne oppgavens formål. I kvalitative intervjustudier er utvalget representert av personer. Med et relativt lite utvalg er det viktig å anvende en prosess som er hensiktsmessig for problemstillingen, og på denne måten kan analysen gi en forståelse av fenomenet som utforskes (Thagaard, 2018, s. 54). I denne oppgaven er det derfor anvendt strategisk utvelging. Det vil si at jeg har valgt å rekruttere personer med egenskaper og kvalifikasjoner som kan belyse parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett (Thagaard, 2018, s. 54).

Opgavens problemstilling søker unge, lovende parautøvere. Jeg måtte derfor søke parautøvere som hadde ambisjoner om en karriere i sin idrett, enten ved å være på landslag eller rekruttlandslag, i alderen 16-25 år. Det ble ikke satt utvelgelseskriterier til hvilken idrett, funksjonsnedsettelse eller kjønn utvalget skulle bestå av. Dette med bakgrunn i at det er en liten populasjon, og det kan være relevant med bredde og variasjon i holdninger, samt flere idretter ettersom det ikke i stor grad er utforsket tidligere. Jeg søkte også parautøvere som selv kunne samtykke og snakke med meg.

Dette er inkludert slik at det kun er jeg som kan identifisere utøverne som deltar i intervjuene, og på den måten sikre anonymisering.

Jeg valgte å benytte mitt nettverk til å ta kontakt med personer som kjente feltet. Dette førte meg videre til kontaktpersoner i særforbund, hvor jeg sendte en mail som blant annet inkluderte hvem jeg var, hvor jeg hadde fått kontaktinformasjonen deres fra og hvorfor jeg kontaktet dem. Her la jeg også ved informasjonsskriv (vedlegg 2), og etterspurte om de kunne videresende dette til utøvere som kunne være aktuelle for mitt prosjekt. Utøvere kunne videre ta direkte kontakt med meg ved spørsmål eller hvis de ønsket å stille til intervju. På denne måten kunne jeg opprette kontakt med ulike idretter, aldre og kjønn, samtidig som de blir kontaktet av noen de kjenner, fremfor meg som en fremmed. Dette kan ha en positiv innvirkning på rekrutteringsprosessen.

Å rekruttere til intervju på denne måten ble likevel noe utfordrende. Håpet i startfasen av denne oppgaven var å rekruttere minst seks parautøvere. I et år som fortsatt bar preg av koronapandemien, samtidig som viktige mesterskap som VM i snøsport og Paralympics i Beijing ble ikke ønsket antall intervjudeltakere oppnådd. Utgangspunktet for denne oppgaven var 16-19 år, men med bakgrunn i utfordringene ble alderen utvidet til 16-25 år og kontaktpersonene ble igjen kontaktet om endringen og samme etterspørsel. For å forsøke å rekruttere flere tok jeg også kontakt med noen utøvere gjennom sosiale medier. Gjennom rekrutteringsprosessen meldte fem utøvere seg til intervju. Utøvere fikk tilsendt det informerte samtykke (vedlegg 2) i forkant av intervjuet. Jeg vil gå nærmere inn på det informerte samtykke under etiske refleksjoner.

4.2.2 Det semistrukturerte intervjuet

Semistrukturerte intervju vil si delvis strukturerte intervju, hvor man ofte benytter en intervjuguide med åpne spørsmål for å veilede interaksjonen i intervjuet (Sparkes & Smith, 2014a, s. 84; Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 28). Her har man forhåndsplanlagte spørsmål som beror seg ut i fra forskningsspørsmålet, men det vil ikke nødvendigvis si at de er styrende for intervjuet. Ved aktiv lytting kan man forfølge intervjupersonens fortellinger med oppfølgingsspørsmål, og dermed oppleve digresjoner som kan være relevante for problemstillingen som ikke er tenkt over på forhånd (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 28). På en slik måte kan også rekkefølgen på spørsmålene variere, som kan skape en bedre flyt i intervjuet. Dette kan være det mest

fordelaktige for min problemstilling, ettersom temaet i liten grad er utforsket og det dermed kan være spørsmål jeg ikke har reflektert over at kan være av relevans.

Med en fleksibel struktur som det semistrukturerte kan det åpne for muligheten til nye spørsmål og mer detaljerte svar, som forhåpentligvis kan føre til en samtale mellom utøverne og meg. Ved å oppnå en samtale, fremfor utspørring, kan det skape en større naturlighet og trygghet i situasjonen. Samtalen vil fortsatt styres av meg som forsker i en bevegelse mellom de ulike temaene, dermed kan det oppstå en asymmetrisk relasjon i interaksjonen mellom utøveren og meg som forsker (Thagaard, 2018, s. 91). For kvaliteten i denne oppgaven er det viktig at jeg tar stilling til relasjonen som kan oppstå. Flere av intervjupersonene vil være yngre enn meg i alder, og jeg som forsker kan på en slik måte naturlig få en autoritær rolle. Jeg må derfor forsøke å oppnå en god relasjon med intervjudeltakerne, både i forberedelsene og gjennomførelsen av intervjuene. Hvis parautøverne opplever trygghet og tillit til meg som forsker, kan sannsynligheter for detaljerte og utfyllende svar i intervjuet øke (Thagaard, 2018, s. 105).

Samtidig vil jeg utsette utøverne for spørsmål hvor fortroligheten dermed blir ensidig, noe som forsterkes ved at jeg benytter intervjuet til min oppgaves formål (Thagaard, 2018, s. 91). Det er dermed viktig at jeg forsøker å bygge et tillitsfullt rom, og viser interesse for det intervjupersonen forteller. Med aktiv lytting og respons som anvendelse av prober og non-verbal kommunikasjon som et nikk, kan interessen uttrykkes og ha en positiv innvirkning på intervjusituasjonen (Thagaard, 2018, s. 96; Tjora, 2017, s. 121).

Det kan antas at enkelte temaer knyttet til prestasjonsfremmende midler, som kan komme inn på forbudte midler, kan være utfordrende for utøverne å snakke om ettersom det er stigmatisert i samfunnet. Jeg ser det derfor gunstig å utføre individuelle semistrukturerte intervju fremfor gruppeintervju. En-til-en intervju kan gjøre det enklere å bygge tillit og en god relasjon til intervjupersonen, som er av stor viktighet i kvalitative intervju. Ettersom parautøverne er en liten gruppe med særlige personlige kjennetegn kan dette også sikre en bedre anonymisering, ved at det kun er jeg som kan identifisere utøverne. Individuelle intervju vil også føre til at alle spørsmålene blir besvart fra samtlige informanter og at de ikke blir påvirket av andre intervjupersoner, noe som kan overskygges i et gruppeintervju (Sparkes & Smith, 2014a, s. 87).

4.2.3 Intervjuguide og pilotintervju

I et semistrukturert intervju utfører man ofte intervjuet med utgangspunkt i en intervjuguide. En intervjuguide med temaer og spørsmål må planlegges godt for å stille spørsmål av relevans, og samtidig legge til rette for en fleksibilitet ovenfor intervjudeltakernes utsagn. Spørsmålene må også være formulert på en slik måte at intervjudeltakeren oppmuntres til å fortelle konkret og utfyllende om temaene intervjuet omhandler (Thagaard, 2018, s. 95). Som forsker burde jeg derfor legge opp til at temaene kommer i en rekkefølge som virker naturlig, samtidig med en fleksibilitet som gir rom for å bevege seg vekselvis mellom de ulike temaene i intervjusituasjonen. Jeg må formulere åpne spørsmål som inviterer parautøverne til å presentere egne forståelser, erfaringer og meninger. Videre kan jeg spille på det utøverne forteller med oppfølgingsspørsmål, som kan oppmuntre til dypere og mer konkrete fortellinger.

Intervjuguiden til denne oppgaven (vedlegg 1) er utarbeidet som en tabell hvor det er skilt mellom forskningsspørsmål, temaer og intervju spørsmål. Bakgrunnen til dette er at forskningsspørsmål sjelden fungerer som et godt intervju spørsmål (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 30). Intervju spørsmålene er mer konkrete og virkelighetsnære, enn forskningsspørsmålene på et mer abstrakt nivå. Ved å likevel inkludere forskningsspørsmålene i intervjuguiden, kan dette tydeliggjøre temaet jeg er ute etter å utforske. På en slik måte kan dette gjøre det enklere for meg som forsker å stille oppfølgingsspørsmål som kan sikre mer konkrete og utdypende fortellinger om de ulike temaene. Intervjuguiden er også utarbeidet med en dramaturgi hvor vi begynner med nøytrale emner med innledende spørsmål som parautøvernes bakgrunn, før vi går over til dypere refleksjonsspørsmål med hovedtemaene om prestasjonsfremmende midler. Avrundings spørsmålet skal lede oppmerksomhet bort fra refleksjonsfasen og de tidligere spørsmålene (Thagaard, 2018, s. 100; Tjora, 2017). Dette kan være hensiktsmessig da det kan skape en tilvenning, flyt og trygghet til intervjusituasjonen, samtidig som at det emosjonelle kan nedtones mot avslutningen.

Sparkes og Smith (2014a, s. 92) foreslår å gjennomføre pilotintervju for å teste kvaliteten på spørsmålene. Gjennom pilotintervju kan jeg blant annet få testet hvilke spørsmål som åpner opp for en samtale og hvilke spørsmål som eventuelt kan være utfordrende å forstå. Samtidig kan lydopptak og tilbakemeldinger fra intervju personer hjelpe meg til å bli mer bevisst på meg selv som intervjuer, ved å høre hvordan jeg

stiller spørsmål, på hvilken måte jeg gir tilbakemelding og om jeg eksempelvis avbryter intervjupersonen før de har fortalt alt de ønsker å si (Sparkes & Smith, 2014a, s. 92; Thagaard, 2018, s. 94). Pilotintervju kan også skape en trygghet, selvtillit og kontroll i rollen som intervjuer, som kan påvirke intervjuet i en positiv retning. Ved å føle på nevnte faktorer kan oppmerksomheten rettes mot intervjudeltakeren, fremfor mot seg selv som intervjuer (Thagaard, 2018, s. 94). Dette kan bidra til aktiv lytting, og en forfølgning av intervjudeltakerens fortellinger som kan generere rikere data.

Intervju er noe jeg som forsker har liten erfaring med i praksis. Det var derfor viktig for meg å gjennomføre pilotintervju, både for å sjekke kvaliteten i intervjuguiden, men også for å selv få øving og selvtillit i den nye rollen. Som Thagaard (2018, s. 94) uttrykker: «Den beste opplæringen skjer gjennom egen praksis». Jeg gjennomførte tre pilotintervju med ulike personer. To av disse var parautøvere i en eldre aldersgruppe enn utgangspunktet for oppgaven, og siste personen var en utøver i ungdomsalder. Gjennom dette fikk jeg testet spørsmålene i utøvergruppen som utforskes, og ulike aldre. Med samfunnets situasjon med covid-19, så jeg det også hensiktsmessig å forberede meg på digitale intervjuer. Et av pilotintervjuene ble dermed gjennomført digitalt.

Etter pilotintervjuene fikk jeg verdifulle tilbakemeldinger på spørsmål, oppbygning og temaene vi gikk gjennom. Pilotintervjuene ga meg også trygghet og selvtillit som intervjuer, hvor jeg ble bedre kjent med intervjuguiden og lærte meg å ikke bli låst til denne (Thagaard, 2018, s. 94). Dette ga meg nyttige verktøy til gjennomføringen av intervjuene som skaper det empiriske datagrunnlaget for denne oppgaven.

4.2.4 Gjennomføring

Før intervjuene startet fortalte jeg om studien og informerte om hva som ville skje med dataene når intervjuet var ferdig. Jeg så det også viktig å understreke at ingen svar var riktig eller feil, og at jeg ikke ville stille spørsmål om utøverens egen bruk. Videre fortalte jeg kort om meg selv, i håp om at de ikke opplevde å snakke med en totalt fremmed person og at dette kunne påvirke tilliten i en positiv retning. Jeg åpnet også opp for at intervjudeltakerne kunne stille spørsmål om noe var uklart før vi begynte, slik at eventuell usikkerhet kunne reduseres og tillit kunne opparbeides.

Fire av intervjuene ble gjennomført i november 2021, og et ble gjennomført i januar 2022. Av praktiske hensyn som covid-19, avstand og diverse ble 2 av intervjuene gjennomført digitalt, ellers ble intervjuene gjennomført på valgt sted av intervjudeltakerne. Tjora (2017, s. 121) hevder at det er fordelaktig å la det være opp til intervjudeltakerne å velge hvor intervjuet skal finne sted da dette kan bidra til opplevelse av trygghet i kjente rammer. Ved de fysiske intervjuene inviterte jeg derfor utøverne til å selv bestemme tid og sted for intervjuet. Etter intervjudeltakernes bestemmelser fant gjennomføringen sted i hjemmet, idrettshall og studiested.

I tråd med Sparkes og Smith (2014a, s. 94) forsøkte jeg å skape en komfortabel atmosfære under intervjuene, og en relasjon som åpnet opp for at de ønsket å dele sine fortellinger med meg som forsker. Jeg startet med spørsmål om hvem de var og idretten de bedriver, før jeg gikk videre inn på prestasjonsfremmende midler. Ved overgangene forsøkte jeg å inkludere de i forløpet ved å eksempelvis introdusere med «nå har vi snakket litt om hvem du er og din idrett, og nå tenkte jeg vi kunne bevege oss over på prestasjonsfremmende midler». Dette var i håp om at de kunne oppleve det som en mer naturlig samtale enn en utspørring, og skape en komfortabel situasjon. Da intervjudeltakerne snakket kom jeg med bekreftende ord der dette var naturlig, og med eksempelvis et nikk for å oppmuntre og uttrykke at jeg hadde en genuin interesse for deres fortellinger. Jeg prøvde å være en aktiv lytter med oppmerksomhet for å følge intervjudeltakernes fortellinger med oppfølgingsspørsmål, og slik at jeg kunne forsikre meg om at jeg forsto utøveren rett ved å stille fortolkende spørsmål (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 32).

I følge Tanggaard og Brinkmann (2012, s. 32) er også stillhet å foretrekke i perioder fremfor spørsmål og oppmuntrende gester. Intervjudeltakerne kan ha behov for å reflektere og huske tilbake til situasjoner, for så å selv bryte tausheten med sine fortellinger som ellers kunne blitt utelatt. Ved å tenke tilbake på pilotintervjuene hvor jeg forsøkte å trene på dette, opplevde jeg nettopp at intervjudeltakeren selv brøt tausheten med informasjon som var interessant. Jeg forsøkte dermed aktivt å gjøre dette i intervjusituasjonene, selv om det opplevdes noe ukomfortabelt i de første intervjuene.

Hvert intervju ble avsluttet med spørsmål om det var noe mer de tenkte vi kunne snakket om, enten om det var å tilføre noe rundt spørsmålene eller temaer som enda

ikke var tatt opp. Intervjuene varierte fra å vare i ca. 40 minutter til 1 time. Etter jeg skrudde av lydopptakeren forsøkte jeg å ha en samtale om hvordan de hadde opplevd intervjuet, og andre hverdagslige ting for å forhåpentligvis skape en naturlig og avslappet avslutning på intervjusituasjonen. Jeg takket de igjen for å stille opp på intervju, og informerte om at de kunne kontakte meg hvis det var noen spørsmål (Sparkes & Smith, 2014a, s. 95). Direkte etter intervjuene noterte jeg opplevelsene av intervjuet, stemningen og eventuelle utfordringer i en forskningsdagbok.

Alle intervjuene ble tatt opp ved å bruk av lydopptaker. Ved å benytte lydopptaker kunne jeg i større grad konsentrere meg om det intervjudeltakeren fortalte, og med dette ha mulighet for en bedre flyt i intervjuet fremfor å konsentrere meg om å notere underveis (Tjora, 2017, s. 166). Jeg benyttet instituttets egen diktafon, og forholdt meg med det til NIHs eget utstyr for lydopptak og sikkerhet (NIH, 2018). I digitale intervju ble lydopptakeren lagt vedsiden av datamaskinen.

Ønsket var i utgangspunktet å gjennomføre fysiske intervjuer med alle utøverne, men digitale intervju over Zoom ble et praktisk alternativ i de to tilfellene der dette ikke lot seg gjøre. Det er få studier på denne tematikken, men Oliffe et al. (2021) og Archibald et al. (2019) er blant noen som har utforsket fordeler og utfordringer ved zoom-intervjuer. En utfordring de trekker frem i sine studier, er nettverksforstyrrelser som kan ha konsekvenser for flyten i intervjuet (Archibald et al., 2019, s. 5; Oliffe et al., 2021, s. 5). Under det ene intervjuet opplevde jeg at lyden stoppet kort opp to ganger, før den «spolte» seg gjennom det som hadde blitt sagt mens lyden var borte. Det kan ha vært et forstyrrende element, men opplevdes ikke som en stor utfordring ettersom intervjudeltakerens fortelling ikke forsvant. En annen ulempe i studiene, som også kan gjelde mine intervju, er at observasjon av kroppsspråk kan gå tapt (Archibald et al., 2019, s. 4; Oliffe et al., 2021, s. 5). Å kun se et lite «utklipp» av utøveren, opplevdes som mer utfordrende for å oppfatte helheten i deres kroppsspråk, samt å uttrykke engasjement gjennom gester. Zoom-intervjuene kan likevel bidra til en tryggere atmosfære for deltakerne, som kan bidra til en større åpenhet (Oliffe et al., 2021, s. 3).

Jeg opplevde det totalt mer utfordrende å bygge tillit og relasjon til intervjudeltakeren gjennom skjerm enn ansikt-til-ansikt. På grunn av kameravinkel kunne det være vanskelig å oppfatte hvor oppmerksomheten til intervjudeltakerne var, og praten etter

intervjuet følte også kortere fordi det «brått» ble avsluttet ved å trykke på en knapp. Jeg opplevde likevel at vi greide å bygge en tillit og atmosfære hvor intervjudeltakeren åpnet seg om sine erfaringer, forståelser og meninger. Det kan derfor sies at intervjuer over zoom var et godt alternativ, også med tanke på at slike intervjuer er tidseffektive (Archibald et al., 2019, s. 4). Dette kan være spesielt aktuelt med tanke på vanskeligheten med rekrutteringen til oppgaven da jeg kunne rekruttere over store geografiske avstander (Thagaard, 2018, s. 111).

4.2.5 Transkribering

Når intervjuene er fullført og tatt opp på diktafon, skal lydopptaket transkriberes. Det vil si omgjøres til tekst som skal danne det empiriske datagrunnlaget til denne oppgaven. Å transkribere kan virke relativt enkelt, men det er flere utfordringer som må tas stilling til ved oversettelse av muntlige til skriftlige ord (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 34). Det kan være vanskelig å vurdere hvor punktum og komma skal settes, da samtaler ofte består av ufullstendige setninger, samtidig som kroppsspråk, toneleie og eksempelvis ironi kan gå tapt i transkriberingen. Det vil dermed være en fordel å utføre transkriberingen kort tid etter intervjuet er gjennomført (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 34). På denne måten vil det være lettere å huske tilbake til intervjusituasjonen, og inkludere eventuelle pauser, bruk av kroppsspråk og lignende, som kan øke påliteligheten til datamaterialet.

Før jeg begynte transkriberingen måtte jeg bestemme meg for hvilken strategi som var nyttig. Dette omhandler om jeg skal transkribere ordrett eller eksempelvis ekskludere ordlyder som «ehm». Etersom det vil være vanskelig å vurdere hva som kan ha relevans for analysen, valgte jeg å transkribere ordrett for å synliggjøre og memorere stemningen i intervjuet (Tjora, 2017, s. 174-175). Jeg la også inn ****stille****, ****latter**** og andre beskrivelser for å tydeliggjøre stemningen. Mine bekreftende ord og lyder som «ja» og «mhm» ble tatt bort for å se helheten i intervjudeltakernes svar. Jeg har valgt å skrive intervjuene ut på bokmål da intervjudeltakerne snakket ulike dialekter. Det var ingen dialektord med særegen betydning. For å ivareta anonymiteten til utøverne ble det derfor sett hensiktsmessig å benytte normalisering av intervjuene (Tjora, 2017, s. 174).

Intervjuene ble transkribert samme dag, eller dagen etter intervjuene ble gjennomført. Jeg hadde da intervjuene friskt i minne, og kunne benytte beskrivelser slik at minst

mulig av intervjusituasjonen gikk tapt. Transkriberingen til hvert intervju tok mellom 5-8 timer avhengig av intervjulengden, og de fem intervjuene ble totalt til 64 sider med tekst. Etter hvert enkelt intervju var transkribert hørte jeg igjen gjennom lydopptaket for å sikre at transkripsjonen var nøyaktig. Ved å gjøre dette fikk jeg også større kjennskap til datamaterialet og nærmere innsikt i min intervjuerteknikk, noe som ga lærdom underveis i prosessen (Thagaard, 2018, s. 113).

4.2.6 Min forskerrolle og forforståelse

I forskning stilles det krav til å være transparent og refleksiv på hva som kan prege forskningsarbeidet (Tjora, 2017, s. 248, 251). Et hensyn som er viktig er forskerens refleksjon omkring egen rolle. I intervjuer slik som jeg gjør innebærer det en samtale der jeg bør reflektere over egne antagelser, fordi det ikke vil være uvesentlig hvem som generer og tolker data (Dalland, 2020, s. 63-64). Jeg må derfor skape en bevissthet rundt min faglige og hverdagslige forforståelse (Tjora, 2017, s. 235). Dette kan gjøre det enklere å skille forforståelsen fra kunnskapen som kan oppnås gjennom prosjektet, og styrke oppgavens pålitelighet og gyldighet. I deler av metodekapittelet diskuterer jeg min forskerrolle i relasjon til det som redegjøres. Dette kapittelet vil dermed fremheve det som ikke påpekes i andre deler.

Innledningsvis i mine forord ble bakgrunnen for idéen til denne oppgaven beskrevet, og det ble poengtert at jeg ikke selv er en ung, lovende parautøver. Dette er gjort som en del av å være refleksiv rundt egne erfaringer for å synliggjøre hva som kan ha spilt inn på forskningen, og videre gjøre egne tolkninger og analyser transparente. Ved slike refleksjoner øker studiens troverdighet og leserens mulighet til å få innsikt i min forskerverden (Tjora, 2017, s. 251). I året hvor jeg fordypet meg på feltet «Fysisk aktivitet og funksjonshemming» fikk jeg også et nettverk som har vært til hjelp i min inngang til feltet og rekruttering av intervjudeltakere. En viss kjennskap til feltet har derfor vært positivt i denne sammenheng. Samtidig kan hvem som har ønsket å delta i studien, og ønske om å dele sine fortellinger i intervjusituasjonen ha blitt påvirket av mine personlige faktorer som kjønn og alder, samt oppgavens forskningsspørsmål (Tjora, 2017, s. 119). Dette er det både styrker og utfordringer knyttet til.

Utvalget består av utøvere i ulike aldre, både gutter og jenter. Variasjonen her tilsier at noen vil være nærmere meg i alder enn andre, og samme når det gjelder kjønn. Dette

kan prege tilliten vi greier å opparbeide, og retningen studien tar underveis (Tjora, 2017, s. 119). Ettersom jeg ikke selv har erfaring med å være utøver på ambisiøst nivå, kan jeg gå inn i forskningen og intervjuene med en nysgjerrighet og åpenhet, og la intervjudeltakerne dele hva som er relevant fra deres ståsted. Det kan likevel tenkes at jeg ikke hadde opplevdes like fremmed for intervjudeltakerne hvis jeg selv hadde vært utøver på høyt nivå. Å dele av sin personlige hverdag med en fremmed kan virke skremmende. Frykten for å dele opplevelser med meg som forsker, avhenger av den tilliten vi greier å opparbeide og dette ansvaret hviler på meg som forsker (Tjora, 2017, s. 119). En konsekvens av svekket tillit kan være at funnene representerer hva intervjudeltakerne tror oppfattes som «korrekt», noe som kan svekke troverdigheten i denne oppgaven. Denne konsekvensen kan også komme av et generelt ønske om å fremstå på en bestemt måte, også ovenfor seg selv (Thagaard, 2018, s. 108).

Viktig for tilliten vil også være å ikke la ønsket om å levere interessante funn gå på kompromiss med ansvaret man har ovenfor intervjudeltakerne. Jeg som forsker må være min maktposisjon bevisst, og ta ansvar for at deres fortellinger blir tolket og presentert slik at de kan kjenne seg igjen (Thagaard, 2018, s. 179-180). I denne oppgaven gjengis utøvernes utsagn som sitater. På denne måten kan deres historier få tre frem, samtidig som jeg anvender teori og på denne måten tolker på mine data. Med bakgrunn i den asymmetriske relasjonen, må hvordan spørsmålene stilles også vurderes, spesielt fordi intervjuet blir anvendt til mitt formål (Thagaard, 2018, s. 91). Dette beveger seg også inn i de etiske hensyn og refleksjonene i denne oppgaven.

4.3 Etiske refleksjoner

I denne oppgaven gjelder de etiske overveielsene både i forberedelser, gjennomføring og etterarbeid av intervjuene (Tjora, 2017, s. 175). Denne masteroppgaven generer og behandler personopplysninger, og prosjektet må derfor meldes til Norsk senter for forskningsdata (NSD) (NIH, 2022). NSD sin vurdering og godkjenning av prosjektet ligger som vedlegg 3.

Forskning som baserer seg på intervju er i følge Kvale og Brinkmann (2011, s. 32) gjennomsyret av etiske utfordringer. Utgangspunktet for gjennomførelsen av intervjuet vil være at deltakerne har gitt sitt informerte samtykke til å delta (Thagaard, 2018, s. 113). De nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH) forklarer informert samtykke

slik: «Forskeren skal gi forskningsdeltakerne tilstrekkelig informasjon om forskningsfeltet, forskningens formål, hvem som har finansiert prosjektet, hvem som får tilgang til informasjonen, hvordan resultatene er brukt, og om følgende av å delta i forskningsprosjektet» (Thagaard, 2018, s. 22). NSD sin mal for informert samtykke har blitt benyttet, for å sikre at det juridiske er oppfylt, og ligger som vedlegg 2. Det kan likevel oppstå dilemmaer omkring hvor mye informasjon man skal gi i informasjonsskrivet. Med hensyn til at kvalitativ forskning er fleksibelt og kan endres underveis, kan ikke informasjonsskrivet være basert på fullstendig informasjon ettersom jeg ikke på forhånd vet hvilke innsikter dataene kan generere (Thagaard, 2018, s. 23).

I forbindelse med selve gjennomføringen av intervjuene er det sentralt at intervjudeltakerne ikke skal komme til skade. Det må derfor reflekteres rundt ubehag som kan forekomme ved sensitive emner (Tjora, 2017, s. 175). Enkelte emner som blir tatt opp under interaksjonen i intervjuene omhandler forbudte prestasjonsfremmende midler, som kan være sensitivt for utøverne å prate om ettersom det er stigmatisert i samfunnet. Det vil derfor være viktig for meg å tydeliggjøre at intervjudeltakerne kan velge å ikke svare på spørsmål, og at de kan avslutte både intervjuet og lydopptakeren helt fritt (Tjora, 2017, s. 176).

Det må også reflekteres rundt hvilken måte spørsmålene stilles for å skape minst mulig ubehag for intervjudeltakerne, og for å vise etisk respekt for deres integritet (Kvale & Brinkmann, 2011, s. 32). Jeg må ha respekt for utøvernes privatliv, og vurdere hvor personlige spørsmål som kan stilles, slik at deltakerne ikke blir ledet til å fortelle mer enn de ønsker som de vil angre på i etterkant (Thagaard, 2018, s. 113). Det vil derfor ikke stilles spørsmål om parautøvernes egen bruk, og heller formuleres spørsmål med etiske hensyn som eksempelvis «Hva tenker du om kosttilskudd?». Her inviteres utøverne selv til å kontrollere hvor personlig de ønsker å svare. Hvis det likevel fremkommer opplysninger om utøvernes egen bruk, kan det være viktig å informere om at dette ikke vil ha konsekvenser for dem.

4.3.1 Konfidensialitet

Konfidensialitet er et grunnprinsipp for etisk forsvarlig forskningspraksis (Thagaard, 2018, s. 24). Prinsippet referer både til at personopplysninger skal aidentifiseres og anonymiseres, og at dataene skal lagres og oppbevares på en fortrolig måte hvor kun

autoriserte personer har tilgang (Thagaard, 2018, s. 24). Gjennom intervjuer vil jeg få kjennskap til parautøvernes identitet, og må derfor ta hensyn slik at informasjonen ikke kan gjenkjennes av uvedkommende (Thagaard, 2018, s. 24). På grunn av særlig særegne trekk ble kjønn, alder, funksjonsnedsettelse og idrett skrevet bort i mine transkripsjoner for å overholde prinsippet, og vil ikke påpekes i oppgaven. Dette ble gjort ved å transkribere om til «XIDRETTX» eller «XALDERX». Herunder gjelder også ulikt utstyr som kan identifisere idrett eller funksjonsnedsettelse. I mine funn vil informasjonen som er aidentifisert skrives ut med hakeparenteser, eksempelvis [idrett]. Hakeparenteser vil også bli benyttet for å beskrive kontekst, men vil da inkludere «her», eksempelvis [her: prestasjonsfremmende midler].

Konfidensialitet omfatter også lagring og gjenbruk av data (Thagaard, 2018, s. 25-26). Jeg har i mitt informerte samtykke ikke etterspurt eller informert om gjenbruk av data, og dataene som er generert i denne forskningsprosessen kan derfor ikke gjenbrukes. (Thagaard, 2018, s. 25). Hvert lydopptak ble dermed slettet etter transkriberingen var gjennomført, slik som det står i det informerte samtykke (Vedlegg 2). Transkripsjonsdokumenter vil slettes når oppgaven er levert og godkjent. Datamaterialet ble lagret i henhold til NIH's eget utstyr for opptak og sikkerhet, og ble dermed lagret på en passord-beskyttet server hvor kun jeg har tilgang (NIH, 2018). Navn og kontaktopplysninger ble erstattet med koder og oppbevart separat fra øvrige data på en passord-beskyttet minnepenn. Ved å gjøre dette ble både datamaterialet og personopplysninger godt bevart slik at ingen uvedkommende skulle få tilgang til dem.

Mine intervjudeltakere er en del av en liten gruppe i samfunnet, og snakker åpent om deres tanker om prestasjonsfremmende midler, som kan komme inn på ømfintlige temaer. At jeg aidentifiserer og anonymiserer alle identitetsmarkører kan gå på bekostning av mine funn og denne oppgavens gyldighet og pålitelighet. Etisk sett vil det likevel være viktigere å skjule deltakernes identitet, spesielt når det er små og gjennomsiktige miljøer. Dermed vil kravet for konfidensialitet få høyere prioritet i denne oppgaven, enn å legge til rette for etterprøvbarhet (Thagaard, 2018, s. 25). For å sikre anonymitet vil jeg bruke kjønnsnøytrale pseudonymer: Alex, Chris, Kim, Robin og Luca.

4.4 Metodisk refleksjon

I kvalitativ forskning må det reflekteres rundt betydningen av tolkning for utvikling av data, og dermed også hvordan forskningens kvalitet kan vurderes for å øke studiens troverdighet. Det blir ofte benyttet kvalitetskriterier ved en slik vurdering, og disse er ofte basert på reliabilitet, validitet og generalisering. Ved kvalitativ forskning vil begrepene reliabilitet og validitet ha et annet meningsinnhold enn ved kvantitative studier, og diskusjonen rundt begrepene har ikke ledet til en etablert praksis gjeldende anvendelse i kvalitative tilnærminger (Sparkes & Smith, 2014b, s. 179; Thagaard, 2018, s. 19). Tjora (2017, s. 231) hevder de norske begrepene pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet fungerer godt som kriterier for kvaliteten på kvalitativ forskning. Pålitelighet omhandler en gjennomgående intern logikk i forskningsprosjektet, mens gyldighet kan sies å omhandle en logisk sammenheng mellom studiens utforming og funn. Generaliserbarhet er knyttet til studiens relevans utover de enheter som er utforsket (Tjora, 2017, s. 231).

Generalisering er ofte et standard mål som blir oppnådd gjennom statistiske generaliseringsprosesser. Kvalitative forskere har ikke mulighet til å generalisere fra et relativt lite utvalg til større populasjoner, og det er heller ikke deres formål eller ønske med tanke på antagelsene som informerer deres arbeid (Sparkes & Smith, 2014b, s. 184). Dermed kan heller begrepet overførbarhet være formålstjenlig å benytte, da dette omhandler vurderinger om tolkningene som er basert på en enkelt utforskende studie, også kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard, 2018, s. 19). Det vil videre bli tatt utgangspunkt i gyldighet, pålitelighet og overførbarhet når det skal reflekteres rundt denne forskningens kvalitet og troverdighet. «Vurderingen av troverdighet i kvalitativ forskning innebærer i hvilken grad jeg som forsker har frembrakt funn som er pålitelige, gyldige og overførbare» (Drageset & Ellingsen, 2010, s. 334).

4.4.1 Gyldighet

Gyldighet omhandler om våre funn, faktisk er svar på de spørsmålene vi forsøker å stille (Tjora, 2017, s. 232). Det vil si om jeg som forsker faktisk har utforsket studiens formål om parautøvernes holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett. Her vil sammenhengen mellom forskningsspørsmål, valgt metode for datagenerering og teoretisk grunnlag være sentralt.

I følge Tjora (2017, s. 234) kan gyldigheten styrkes ved å tydeliggjøre hvordan forskningsspørsmålene er formet med utgangspunkt i det en ønsker å utforske, hvordan disse er forankret i relevant tidligere forskning, og hvordan forskningen er praktisert ut i fra forskningsspørsmålene som stilles. Jeg må derfor være transparent og tydeliggjøre hvordan forskningsprosessen har vært praktisert fra tema, forskningsspørsmål, valg av metode, planlegging, rekruttering, gjennomføring av intervjuene, transkribering til analyse, og knytte dette opp mot etablert kunnskap på feltet. Ved å ha en gjennomgående metodologisk treffsikkerhet og forskning som foregår i rammer av faglighet kan studien presentere en høy gyldighet (Tjora, 2017, s. 234).

I kvalitative intervju vil forskeren selv være en påvirkende faktor på dataene som genereres. Refleksjoner og tolkninger underveis i intervjuet kan påvirke studiens gyldighet. Jeg må derfor være refleksiv og regelmessig forhøre meg om jeg har forstått intervjudeltakerens fortellinger korrekt, som «Har jeg forstått deg riktig når du sier...?» (Drageset & Ellingsen, 2010, s. 334). Slike spørsmål har en direkte påvirkning på troverdigheten av dataene som er generert. Det er derfor viktig å la intervjudeltakeren snakke uavbrutt og stille seg åpen til meningene av temaene. Dette kan føre til en bekreftelse av min forståelse, og til at råmaterialet i størst mulig grad representerer intervjudeltakernes egne erfaringer, forståelser og meninger (Ellingsen et al., 2015, s. 75). Det er viktig at jeg som forsker er teoretisk transparent. Som nevnt, har jeg har derfor valgt å gjengi utøvernes utsagn som sitater for deretter å fortolke dette slik at det blir et skille mellom mine fortolkninger og deres utsagn.

4.4.2 Pålitelighet

Pålitelighet adresserer at teksten som er produsert av en forsker alltid preges av en form for fortolkning, og at det dermed ikke eksisterer en fullstendig nøytralitet (Tjora, 2017, s. 235). Hvis jeg som forsker kan reflektere rundt om funnene ville blitt de samme dersom en annen forsker gjorde den samme jobben, kan dette bidra til å belyse påliteligheten. Det er derfor forsøkt å redegjøre for hvordan funnene er generert, på hvilken måte dataene tolkes og hvilke valg som er tatt, underveis i metodekapittelet. For å bevare dette i minne ble det benyttet en forskningsdagbok under hele forskningsprosessen. I kvalitative metoder er derimot ikke repliserbarhet et relevant kriterium (Thagaard, 2018, s. 187). En detaljert og transparent adressering av veien til målet kan likevel illustrere en sti som kan gi leseren mulighet til å selv vurdere

påliteligheten i denne studien. Dette kan styrkes ved å tydeliggjøre for hva som er primærdata, og hva som er forskerens egne tolkninger (Thagaard, 2018, s. 188).

Innenfor den sosialkonstruktivistiske tilnærmingen kan dette være utfordrende, da kunnskapen konstrueres i et samspill mellom forskeren og intervjudeltakeren. Det kan dermed eksistere et utydelig skille mellom primærdata og egne tolkninger.

Påliteligheten kan også styrkes ved å benytte lydopptak under intervjuet for å utvikle data som i utgangspunktet er mer uavhengig av mine tolkninger, enn eksempelvis rene intervjunotater kunne vært (Thagaard, 2018, s. 188). På motsatt side kan påliteligheten svekkes hvis lydopptaket har dårlig kvalitet eller hvis transkriberingen av lydopptaket har vært unøyaktig. Det må også eksistere en balanse for hvor mye man som forsker fokuserer på studiens pålitelighet i intervjuet. Hvis forskeren konstant er bevisst på kriteriet kan dette forstyrre kreativitet for forfølgelse av intervjudeltakernes fortellinger, og svekke forskningens pålitelighet (Drageset & Ellingsen, 2010, s. 335).

Oppfølgingsspørsmål kan oppmuntre deltakerne til å gi konkrete og utfyllende fortellinger som kan bidra til et intervju av god kvalitet (Thagaard, 2018, s. 96). Dette kan videre styrke påliteligheten.

4.4.3 Overførbarhet

Drageset og Ellingsen (2010, s. 335) beskriver at overførbarhet er tilknyttet om meningen kan gjenkjennes, og om dette gir innsikt av betydning for andre. Det vil videre si om funnene har gyldighet utover intervjudeltakerne og konteksten, på den måten at funnene er relevante og anvendbare i andre situasjoner. Hvis forskningen har høy gyldighet og pålitelighet kan dette føre til at forskningen er overførbar (Thagaard, 2018, s. 193). I kvalitative studier er formålet å utvikle en forståelse av fenomenene som studeres, og det vil derfor være tolkningen av funnene som legger grunnlag for overførbarhet. Det er forståelsen jeg som forsker har kommet frem til vi stiller spørsmål om kan være relevant i andre sammenhenger (Thagaard, 2018, s. 194).

Sentralt for refleksjon rundt overførbarhet er utvalget som studien baserer seg på (Thagaard, 2018, s. 195). Utvalget består av fem parautøvere som konkurrerer i ulike idretter, er i ulike aldre, med ulik funksjonsnedsettelse, ulike sosiale nettverk og ulikt geografisk område. De alle er på rekrutt- eller landslagsnivå. Mine funn vil dermed ikke gi generaliserbare svar ettersom disse ulikhetene kan produsere ulike data.

Overførbarheten kunne blitt styrket om hele utvalget konkurrerte i eksempelvis samme idrett, ettersom grad av kunnskap kan påvirkes av kompetansen i eget nettverk og fokuset på prestasjonsfremmende midler i ulike idrettsmiljøer kan variere.

Overførbarheten og troverdigheten kunne også blitt høyere om utvalget besto av flere parautøvere. Samtidig kan denne oppgaven produsere nyttig kunnskap som kan benyttes i videre forskning, og vise mangfold i holdninger blant unge, lovende parautøvere.

Overførbarheten i denne oppgaven kan dermed sies å være diskuterbar, med både fordeler og ulemper i utvalg. I lys av overførbarhet, er det likevel interessant hvilke paralleller utøverne har når vi snakker om prestasjonsfremmende midler.

Denne oppgaven kan ha nytte for det videre forebyggingsarbeidet av prestasjonsfremmende midler, samt belyse en gruppe som tidligere har vært lite utforsket. Det er derfor viktig at prosjektet skal streve etter en høy kvalitet, vitenskapelig redelighet og åpenhet rundt de valg som er tatt.

4.5 Analyse

Å analysere er en prosess fra å dele opp noe i mindre deler til å bygge det opp igjen for å se nye sammenhenger eller åpne for et nytt syn på motsetninger og diskontinuiteter. Analysen i kvalitativ forskning begynner allerede i designfasen av forskningsprosessen og i intervjusituasjonen hvor intervjueren får testet sine fortolkninger i møte med intervjudeltakere (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 37).

Med sosialkonstruktivistisk tilnærming og kvalitative intervju som metode sees det gunstig å gå i dybden av de enkelte temaene og sammenligne dataene som konstrueres.. En temaanalytisk strategi kan dermed være hensiktsmessig. Formålet med temaanalyse er å gå i dybden på de enkelte temaene ved å sammenligne data fra intervjudeltakerne, for å utvikle en dypere forståelse om fenomenet (Thagaard, 2018, s. 171). Her kan jeg som forsker konstruere en forståelse av forholdet mellom individer og kulturen de er en del av, basert på utøvernes fortellinger.

4.5.1 Temaanalyse

Temaanalyse er en metode for å utvikle, analysere og tolke meningsmønstre på tvers av det kvalitative datamaterialet. Dette inneholder en systematisk prosess av koding til å utvikle temaer, hvor temaene fungerer som det analytiske formålet (Braun & Clarke, 2021, s. 4). Kritikken mot temaanalyse som analysestrategi omhandler at utsagnene fra

intervjudeltakerne kan løsrives fra sin opprinnelige sammenheng når disse sammenlignes på tvers av datamaterialet (Thagaard, 2018, s. 171). Samtidig bidrar temaanalyse med en fleksibilitet og teoretisk frihet som kan føre til en rik og detaljert, samt kompleks mengde data (Braun & Clarke, 2006, s. 78). Det er dermed viktig å være bevisst på at dataene knyttes til hver enkelt situasjon og sammenhengens utsagnet er en del av slik at en helhetlig forståelse kan oppnås.

Det eksisterer ulike praksiser for utførelse av en tematisk analyse, men felles for de ulike er en interesse i meningsmønstre, som blir utviklet gjennom prosessen med koding (Braun & Clarke, 2021, s. 4). Braun og Clarke (2021, s. 6) forklarer den analytiske prosessen gjennom 6 faser, og dette vil legge grunnlaget for min utførelse av analysen. Disse seks fasene er ikke lineære, men en organisk prosess.

Fase 1 består av å bli kjent med datamaterialet som er generert (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Forskeren må engasjere seg i dataene som noe mer enn kun informasjon, med en nysgjerrighet og et kritisk engasjement. (Braun & Clarke, 2021, s. 35; Braun et al., 2016, s. 198). I en forelesning av Braun og Clarke (2018, 32:00-33:00) hevder de at når forskeren selv generer data og gjennomfører transkriberingsprosessen, kan dette bidra positivt til kjennskap og eierskap til datamaterialet.

Fase 2 omhandler å genere koder (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Koder er nøkkelord som brukes på tekstsegmenter for å kunne identifisere dem, sammenligne, kontrastere og tydeliggjøre hvor fremtredende noe er (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 39). Det vil være fordelaktig å gjennomføre flere kodinger, for å ikke miste noe som kan være av relevans for problemstillingen (Braun & Clarke, 2018, 38:00-40:00). Braun og Clarke (2021, s. 35) skiller mellom semantiske og latente nivåer av koding. Semantiske koder er overfladiske og markerer hva som blir fortalt. De latente kodene er i større grad fortolkende, og forteller oss noe om hva forskeren oppfatter som meningsinnholdet i det som blir fortalt (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Semantiske og latente koder kan også fungere i kombinasjon, med en slagside i en av disse (Braun & Clarke, 2018, 40:00-43:00).

Fase 3 er fasen hvor temaer konstrueres (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Målet i denne fasen er å identifisere et felles meningsmønster på tvers av datamaterialet. De små

enhetene av datamaterialet som tidligere er kodet organiseres her i overordnede potensielle temaer som representerer meningsinnholdet, og referer til det viktige i datamaterialet som har relevans for forskningsspørsmålet (Braun et al., 2016). Temaer er viktige å tenke på som individuelle, men også som en del av helheten for å ikke miste konteksten (Braun & Clarke, 2018, 45:00-51:00). Temaer trer ikke frem av seg selv, men blir konstruert av de som analyserer og tolker dataene (Braun & Clarke, 2018, 26:00-27:00).

I fase 4 gjennomgås de potensielle temaene som ble konstruert i forrige fase (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Dette inkluderer å gå tilbake til transkripsjonen, og se på de kodede dataene for så å returnere til helheten i datamaterialet. Forskeren må utforske sammenhengen fra transkripsjon, koder til temaer slik at temaene ikke presenterer de viktige meningsmønstrene på en feilaktig måte. I denne fasen må forskeren være forberedt på at koder og temaer fjernes, endres og igjen utvikles (Braun & Clarke, 2021, s. 35).

Fase 5 omhandler å definere og gi navn til temaene. Navnene til temaene burde fange nøkkelmeningen i hva som fortelles og den overordnede fortellingen til analysen (Braun et al., 2016). I denne fasen finjusteres analysen, ved å sikre at temaene er avgrenset og konstruert med bakgrunn i et sterkt konsept eller idè. Det kan gjennom finjusteringen vise seg behov for en dypere utvikling av analysen for å viderefordre det større meningsinnholdet i temaene. Forskeren må derfor fortsatt være forberedt på å fjerne deler av analysen (Braun & Clarke, 2021, s. 36).

Fase 6 er å skrive ut analysen. Å skrive analysen er ikke en separat fase som skjer etter forskeren har gjennomført analysen, men en integrert del av den analytiske prosessen (Braun et al., 2016). Denne fasen omhandler derfor å fullføre analysens skriveprosess. Forskerens mål er å veve det analytiske narrative sammen og begrunne funnene, for å fortelle leseren en sammenhengende og overbevisende fortelling om datamaterialet som har relevans til forskningsspørsmålet (Braun & Clarke, 2021, s. 36). Som Braun og Clarke (2021, s. 4) beskriver er det ulike praksiser for å utføre temaanalyse. Det vil derfor nå redegjøres for min gjennomførelse av analysen for å sikre åpenhet og transparens.

4.5.2 Gjennomføring av temaanalyse

I tråd med Braun og Clarke (2021) var det viktig å bli kjent med eget datamateriale. Ettersom jeg selv gjennomførte intervjuene og transkriberingen startet mitt kjennskap til datamaterialet her. Intervjuene ble nøye og ordrett transkribert kort tid etter gjennomførelsen, og lydopptaket ble lyttet til gjentatte ganger. Kjennskapet vokste med flere gjennomlesninger i overgangen til fase 2.

Kodingen ble gjennomført individuelt på hver transkripsjon, før kodene ble sett på tvers av datamaterialet. Det ble benyttet både semantiske og latente koder, men i første gjennomlesning ble det i hovedvekt benyttet semantiske koder som bidro til enda større kjennskap til datamaterialet (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Utsagnene fra intervjudeltakerne kunne inneholde flere koder, og i første gjennomlesning endte jeg derfor opp med 366 koder. Ved flere gjennomlesninger arbeidet jeg med å utvikle, fjerne og endre koder på tvers av datamaterialet. Etter dette ble kodene redusert til 120. For å danne en oversikt benyttet jeg Excel til å systematisere kodene. Her opprettet jeg kolonner med «kode» og «utsagn». Ved å systematisere kodene ble de igjen redusert ved at flere hadde lignende meningsinnhold. Jeg endte til slutt opp med 57 koder. Ved å benytte Excel var det viktig for meg å kontinuerlig returnere til transkripsjonen når det skulle utarbeides temaer i de videre fasene, for å sikre at utsagnene ikke var tatt ut av kontekst (Braun & Clarke, 2021, s. 35).

I prosessen med å konstruere temaer, ble det i likhet med kodingsprosessen endret, fjernet og utviklet ulike temaer (Braun & Clarke, 2021, s. 35). Det ble dannet flere potensielle temaer, hvor noen av disse ble kombinert til et større tema. Underveis i denne prosessen utformet jeg et tankekart med de ulike kodene for å se om de passet inn under de ulike temaene. Her oppdaget jeg at noen av kodene passet under flere. Kodene er derfor blitt plassert ut i fra hvor jeg mener de har mest relevans for oppgavens problemstilling. Avslutningsvis i prosessen endte jeg opp med temaer som oppleves at representerer essensen i holdningene til prestasjonsfremmende midler hos utøverne i denne oppgaven. Det ble igjen returnert til transkripsjonen og koder for å sikre at meningsmønstre ikke ble presentert på en feilaktig måte (Braun & Clarke, 2021, s. 35). For å holde meg tett til empirien er sitatene til utøverne fremstilt i sin opprinnelige form. Den tematiske analyseprosessen førte til fire temaer som i neste kapittel vil presenteres og diskuteres.

5. Funn og diskusjon

I denne delen av oppgaven vil studiens funn presenteres og diskuteres i lys av tidligere forskning og mitt teoretiske grunnlag. Studiens formål er å utforske unge, lovende parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler. Dette inkluderer parautøvernes egne fortellinger rundt erfaringer forståelsen og meninger til antatte prestasjonsfremmende midler i relasjon til deres nettverk og miljø.

Med utgangspunkt i Braun og Clarkes (2021) tematiske analyse har jeg konstruert fire temaer med tilhørende koder: *Mindre oppmerksomhet*, *Fravær av kommunikasjon*, *Variierende kunnskap* og *Gråsoner og dilemmaer*. Hvert tema vil presenteres med koder, sitater, samt diskuteres separat før det i siste del av kapittelet vil følge en oppsummerende diskusjon. Temaene vil drøftes med utgangspunkt i teorien som er gjennomgått, og faktorer som påvirker parautøvernes holdninger: *idrettsmiljøet/kulturen*, *signifikante andre*, *prestasjonspress* og *tidligere idrettserfaringer*.

5.1 *Mindre oppmerksomhet*

Kodene som er knyttet til og sammen konstruerer temaet er *paraidrett som liten idrett*, *mindre fokus på prestasjonsfremmende midler* og *testing i paraidretten*.

5.1.1 Funn

Parautøverne i denne studien forteller om paraidretten som et lite miljø, og at dette fører til mindre oppmerksomhet på paraidrett sammenlignet med annen idrett. Utøverne uttrykker på ulike måter hvordan de opplever at paraidretten er liten. Videre kan et lite miljø påvirke paraidretten spesielt. Luca forteller at ved et lite miljø er muligheten for en rask progresjon til toppidrettsutøver noe annerledes enn i andre idretter. Det blir en kortere vei til landslag ved at miljøet rundt raskere kan se hvem som har potensiale til å være gode, og at de dermed får en raskere inngang til juniorlandslag eller landslag.

Det er jo veldig lite miljø da, så det blir jo.. Det blir forholdsvis, ikke lett, men du kommer fort inn i en sånn gruppe av utøvere som kan bli noe da, men veier til å bli veldig god er jo selvfølgelig like lang som alle andre idretter. Men det er jo

såpass få så du liksom ser med en gang hvem som kan bli noe da, og da tar man inn de litt fort inn i landslagene da eller juniorlandslag. – Luca

I likhet med Luca, uttrykker Chris at paraidretten er et lite miljø gjennom at det er få utøvere innad i sin idrett, men også paraidretten generelt. Chris legger vekt på at det ikke er så mange utøvere i Norge som ønsker å prøve paraidrett. Utøveren har selv drevet med idrett utenfor paraidretten, men forteller om viktigheten av at når man først kommer inn i paraidretten så kan man se utøvere i lik situasjon. Dette kan forme både samtalepartnere og et sosialt miljø:

Det er ikke så mange utøvere her i Norge som ønsker å prøve seg på para, og det er litt dumt da. Men jeg drev med [annen idrett] også. Da var det bare andre vanlige mennesker, men når jeg kom i paramiljøet da så ser man på en måte andre mennesker som er like deg, og så er de mer samtalepartner og sosialt miljø og så kan man se at man ikke er alene da. – Chris

Robin forteller blant annet at hen er alene på trening fordi hen er den eneste parautøveren i sin idrett hvor utøveren bor. Robin møter likevel andre utøvere som bedriver samme idrett i konkurranser og lignende.

Jeg er den eneste para-[idrett] her, sånn at på trening så er jeg alene, men jeg har [idrettsutstyr] med en av de andre para-[idrett] når vi har vært på konkurranse og sånt. – Robin

Alex forteller at de små miljøene i paraidretten fører til mindre oppmerksomhet rettet mot parautøverne og paraidretten som en helhet. Hen uttrykker at i annen idrett har man ofte kjennskap til hvem utøverne som presterer best er, mens i paraidretten har de utenfor miljøet lite kjennskap til hvem som konkurrerer. Med mindre fokus på parautøverne, forteller Alex at dette også inkluderer mindre fokus på andre idrettsrelaterte fenomener, som forbudte prestasjonsfremmende midler:

Det er bare fordi at jeg bare føler at det ikke blir like mye, og at det er mye mindre miljøer. Liksom i all idretten er det ikke like stort, det er mye per utøvere og vi er liksom ikke like mye i fokus alltid heller. Alle vet liksom hvem de beste sånn skiløperne og sånn er, men i para så vet man liksom ikke om alle. Så det er

på en måte mindre fokus på oss tenker jeg, og da blir det også kanskje sånn mindre fokus på andre ting, som doping og. – Alex

I likhet med Alex, uttrykker Chris et lite fokus på prestasjonsfremmende midler. Chris forteller at når de var nye i idretten var fokuset hvilken idrett du ville komme deg inn i, fremfor å fokusere på prestasjonsfremmende midler.

Vi var nye i [idrett]-sporten da så det var egentlig på en måte fokuset hvilken sport du ville komme deg inn på, så vi fokuserte ikke på akkurat det [her: prestasjonsfremmende midler]. – Chris

Med et mindre fokus på prestasjonsfremmende midler og paraidrett forteller også Alex om et forhold til prestasjonsfremmende midler som mindre restriktivt sammenlignet med annen idrett:

Kanskje det er fordi vi er mindre idrett. Jeg tror det er litt sånn begge deler, ehm, eller på en måte, at det er litt slakkere enn i ikke-para. – Alex

Ved spørsmål om hvilke erfaringer utøverne har med antidopingarbeidet i sitt miljø, utdyper Alex videre at hen blant annet erfarer at det er mindre dopingtesting i paraidretten sammenlignet med andre.

(...) Noen har blitt tatt ut til det [her: dopingtest], men jeg tror ikke det er like mye i paraidrett som hos andre. – Alex

Til motsetning fra Alex, har Luca her en annen erfaring. Hen opplever at flere og flere blir testet i paraidretten. Dette blir belyst som et positivt bidrag ved at det signaliserer at paraidretten blir tatt på alvor:

Og så ser vi jo at flere og flere blir testa. Det er jo.. Man ser jo at de tar det jo faktisk på alvor. – Luca

Luca utdyper videre at testing i paraidretten fungerer forebyggende, og forteller at flere utøvere blir tatt i bruk av prestasjonsfremmende midler. Samtidig forteller Luca at det er

en høyere sannsynlighet for at flere utøvere bruker prestasjonsfremmende midler nå, ettersom det blir vanskeligere å prestere på toppen i sin idrett.

Det er vel både forebyggende og ikke minst fordi man ser at det er flere og flere som blir tatt, og da er det jo flere som tar det og. Det kan jo være like mange, men sannsynligheten er jo større at det er flere som tar det nå, og ikke minst når det blir vanskelig å holde seg oppe (...) - Luca

Parautøverne uttrykker alle at paramiljøet er et lite miljø og en liten idrett, og at det på denne måten blir mindre oppmerksomhet rettet til denne utøvergruppen. Noen av utøverne opplever at dette også fører til mindre oppmerksomhet viet til prestasjonsfremmende midler sammenlignet med andre utøvergrupper, med mindre testing og en oppfatning av at det ikke er like strengt i paraidretten. En av utøverne opplever at flere nå blir testet, og at et økt fokus på forebyggende arbeid er et positivt bidrag. Dette kan bidra til å forme parautøvernes holdninger.

5.1.2 Diskusjon

I likhet med Patatas et al. (2018, s. 245) forteller Luca om en kortere vei til elitenivå for parautøvere, sammenlignet med andre utøvergrupper. Flere av utøverne bekrefter også et lite miljø, noe som kan være forklarende for en rask inngang til større konkurransearenaer. Tidligere idrettserfaringer som hvilket konkurransenivå og situasjoner utøvere blir utsatt for kan ha en innvirkning på holdningene til prestasjonsfremmende midler i idretten. Smith et al. (2010, s. 188) sin studie viste at de som tidlig hadde erfart et satsende nivå høyere sannsynlighet for å ha favoriserende eller tolerante holdninger til prestasjonsfremmende midler. Utøvernes tidlige inngang til et satsende miljø kan derfor ha en påvirkende effekt på utøverne i denne studiens erfaringer, forståelse og meninger til prestasjonsfremmende midler.

Selv om parautøverne tidlig blir satsende i sin idrett, blir idrettsmiljøet fortsatt beskrevet som lite. Det kan tenkes at et lite miljø med satsende utøvere ville fått stor oppmerksomhet, og man ville hatt kjennskap til utøverne som er på større konkurransearenaer. I følge utøverne i denne studien mottar ikke parautøverne like mye oppmerksomhet, som eksempelvis de beste skiløperne. Når utøverne uttrykker at det er mindre oppmerksomhet rettet til paraidretten og parautøvere, samt lite kjennskap til

utøverne på dette feltet, kan det tolkes som at de opplever at paraidretten er «underordnet» idrett for funksjonsfriske. Dette kan stille store forventninger til hva parautøverne kan og burde oppnå for å motta en større oppmerksomhet fra idretten og samfunnet generelt, og kan referere til en supercrip-identitet konstruert i idrettsmiljøet generelt (Martin, 2018, s. 139). Hvis den urealistiske forventningen om at parautøvere må prestere eksepsjonelt for å oppnå oppmerksomhet og annerkjennelse, kan disse sosiale forventningene komme til uttrykk i parautøvernes idrettskultur om høye krav til fysisk prestasjon (Smith et al., 2010, s. 190). Prestasjonspresset kan videre forme utøvernes holdninger i favør til prestasjonsfremmende midler.

Ønske om annerkjennelse kan også sees hos utøverne i denne studien gjennom ønske om å bli tatt på alvor. Parautøverne i denne studien er på et satsende nivå og en prestasjonsorientert gruppe, men det kan se ut til at de opplever å være «ved siden» av annen idrett når det gjelder oppmerksomhet på flere områder. I tråd med (Adair, 2017, s. 138) erfarer utøverne at det er mindre dopingtesting i paraidretten. Dette kan videre konstruere en idé om at, slik Alex uttrykte det: at det er «slakkere» i paraidretten. Samtidig er det én utøver som forteller at hen opplever at testingen har blitt mer utbredt i paraidretten, og at dette fungerer positivt fordi det viser at de blir tatt på alvor. Det kan tolkes som at danner en forståelse om at inkludering av testing i paraidretten bidrar til en annerkjennelse, med bakgrunn i at dette er en oppmerksomhet andre prestasjonsorienterte idretter mottar.

Det kan likevel virke som at flertallet av utøverne i denne studien har oppfattet de sosiale normene til prestasjonsfremmende midler i paraidretten som mindre strengt enn i annen idrett (Ohl et al., 2015, s. 868). Med et sosialkonstruktivistisk perspektiv er denne forståelsen etablert i interaksjonen med deres kultur (Thagaard, 2018, s. 40). Når miljøet utøverne sosialiseres i signaliserer at det ikke er behov for like mye testing i eller fokus på paraidretten som i annen idrett, kan dette føre til en påvirkning på utøvernes forståelse, meninger og erfaringer om at det ikke er like restriktivt å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler her som hos andre. Med prestasjonspresset om ønske om annerkjennelse og oppmerksomhet, kan dette føre til en utvikling av holdninger hvor man favoriserer prestasjonsfremmende midler (Smith et al., 2010, s. 189). På den andre siden, hvis testingen blir mer synlig og utbredt kan den fungere forebyggende, og påvirke holdningene i en restriktiv retning. Som Luca uttrykte ble flere tatt for bruk av

forbudte prestasjonsfremmende midler, når testingen ble mer utbredt. Dette kan tyde på at flere har benyttet prestasjonsfremmende midler eller at testingen har hatt et for lite fokus i paraidretten tidligere.

Parautøvernes erfaringer om lite testing i miljøet kan føre til at holdningene ikke er restriktive mot prestasjonsfremmende midler. Videre kan det tenkes at dette skaper ideer om marginale konsekvenser hvis man skal benytte forbudte prestasjonsfremmende midler i dette miljøet. Når idrettskulturen rundt sender slike signaler, kan de signifikante andre få en større rolle i beslutningene om bruk av prestasjonsfremmende midler. Hvis trenere, lagkamerater og lignende har samme oppfatning og ide om testingen og konsekvenser, kan dette føre til favoriserende antakelser om bruk (Smith et al., 2010, s. 188, 190). På en slik måte kan paraidrettsmiljøet i interaksjon med idrettskulturen rundt erfare og få en forståelse av prestasjonsfremmende midler som irrelevant å bruke eller ikke bruke i deres miljø. De signifikante andre i miljøet til utøveren, kan også da se på det som irrelevant å kommunisere ut kunnskap i interaksjonen med utøvere fordi det ikke vil oppfattes som en nødvendighet.

5.2 Fravær av kommunikasjon

Temaet *Fravær av kommunikasjon* er konstruert på bakgrunn av kodene *prat i miljøet*, *prat i nettverket*, *prat om antidoping* og *prat ved aktualitet*.

5.2.1 Funn

Under intervjuet ble det spurt om hvordan prestasjonsfremmende midler blir snakket om i utøvernes miljø. Alle utøverne jeg intervjuet fortalte at prestasjonsfremmende midler i liten grad er noe de snakker om. Flertallet av utøverne uttrykker at samtalene baserer seg på å sove og spise nok, slik at restitusjonen kan være optimal, men at eget og andres forbruk av eventuelle tilskudd ikke er et samtaleemne. Kim forteller at i miljøet snakker de om det som er det viktigste, å sove og spise nok slik at du kan restituere. Videre forteller hen at de ikke har hatt noen gode samtaler om prestasjonsfremmende midler, og at hen er usikker på om det kanskje kommer til å skje i fremtiden. Alex uttrykker at det ikke blir pratet mye om verken eget eller andres forbruk, og forteller videre at informasjon om prestasjonsfremmende midler er noe du selv må finne ut. Videre forteller Alex at det derfor ikke er sikkert at du har kunnskap om forbudte prestasjonsfremmende midler hvis du er ny i miljøet. Chris forteller at tillatte

prestasjonsfremmende midler ikke blir snakket om, men at de har sett en film om forbudte prestasjonsfremmende midler. Tre sitater som kan illustrere essensen i det de fem utøverne uttrykker om kommunikasjon rundt prestasjonsfremmende midler i deres idrettsmiljø er fra Kim, Alex og Chris:

I mitt miljø så er det ikke så mange som snakker om det. Det vi snakker om er egentlig bare å sove nok, spise nok og egentlig det som er det viktigste. Vi snakker ikke noe særlig om kosttilskudd eller om akkurat det her, men de sier bare spis nok etter trening sånn at du kan restituere nok. Vi har ikke snakket så godt om det akkurat, men jeg vet ikke om det kommer til å komme en dag, men foreløpig ikke. – Kim

Føler at i vårt miljø så har det ikke blitt prata om så mye på en måte. Det har på en måte ligget.. Ikke sånn skjult, men at det ikke er så mange som prater om det, på en måte andres forbruk eller ditt eget. Det er på en måte mest du må finne ut av selv, så hvis du på en måte er ny i miljøet så er det ikke sikkert du vet om doping en gang liksom, at det er noe forbudt. – Alex

Vi har ikke snakket så mye om kosttilskudd, men vi har snakket mye om doping da.. Eller bare sett en video. – Chris

Med bakgrunn i lite kommunikasjon i miljøene, ble det stilt spørsmål om hvorfor utøverne tror det ikke snakkes så mye rundt prestasjonsfremmende midler i deres miljø. Her uttrykker flere av utøverne at det burde prates mer om i miljøet, men at det kan fremstå som irrelevant og mindre viktig med bakgrunn i lite testing i paramiljøet:

Folk burde jo prate om det da. Men så er det sikkert mange som ikke tenker at det er så viktig at nei, det kommer sikkert ikke noen og tester oss. På en måte at man ikke tenker det er så viktig og ja. – Alex

Ved spørsmål om hvorfor de ikke tror det prates om prestasjonsfremmende midler i deres idrettsmiljø, kommer det likevel frem at det blir snakket om når det er aktuelt. Luca forteller at de ikke nødvendigvis snakker forebyggende, men at de snakker om det når det blir aktuelt som når de er på reise ved innkjøp av midler. Når de er i Norge

uttrykker Luca at de vet hvilke midler som fungerer for dem, og at det derfor kan fremstå irrelevant å kommunisere rundt prestasjonsfremmende midler når man er i Norge:

(...) Vi snakker om det når det blir aktuelt, altså vi snakker ikke nødvendigvis om noe forebyggende, eller for da igjen, når vi er her i Norge så tar vi det som fungerer. – Luca

I likhet med Luca uttrykker flertallet av intervjudeltakerne at aktualitet er en samtalestarter i et miljø hvor det ellers kommuniseres lite rundt prestasjonsfremmende midler. Utøverne forteller at det som oppfattes som aktuelt og som kan bidra til samtaler om prestasjonsfremmende midler er hvis en utøver i egen idrett har benyttet forbudte prestasjonsfremmende midler, eller hvis det blir publisert saker i media hvor andre og norske idrettsutøvere har benyttet slike midler. To sitater som illustrerer dette er ved Robin og Alex:

Ehm, det blir som regel tatt opp hvis vi som idrettsutøvere eller trenerne kommer over en sak hvor det handler om en utøver i hvilken som helst sport hvor de har brukt doping, eller har brukt kosttilskudd som ikke er lov (...) – Robin

Det må jo nesten skje i nærmiljøet, eller ikke nærmiljøet, men liksom i Norge for at folk skal bli klar over det, og er det virkelig sånn det er og alt rundt det. – Alex

Når det først blir kommunisert rundt prestasjonsfremmende midler forteller utøverne at det blir tatt opp som en samtale av trenere, styret, eller leger. De uttrykker at temaet blir tatt opp med en streng tone med en felles forståelse om at det er nulltoleranse for bruk av, da spesielt, forbudte prestasjonsfremmende midler. Dette med bakgrunn i at prestasjoner skal skapes på en rettferdig og tillat måte. Kim uttrykker det slik:

(...) Hvis det blir snakka om så er jo sånn at alle er bestemte på at det her er ikke greit og det her skal man holde seg langt unna. At skal man bli god så skal man bli god på den riktige måten og rettferdige måten, og ikke gjøre noe ulovlig. – Kim

Alle utøverne uttrykker at det i liten grad kommuniseres om prestasjonsfremmende midler i deres miljø. Det adresseres som irrelevant med bakgrunn i lite testing i miljøet, en felles forståelse om nulltoleranse og at når de er i Norge er de trygge på produktene de benytter. Samtidig blir det uttrykt at utøvere som er nye i miljøet ikke nødvendigvis har kunnskap om prestasjonsfremmende midler og at det burde prates mer om. Når utøverne først snakker om prestasjonsfremmende midler i sitt idrettsmiljø er dette med bakgrunn i aktualitet av saker om idrettsutøvere som har benyttet prestasjonsfremmende midler, og hvis det skjer i Norge.

5.2.2 Diskusjon

Idrettskulturer er særegne og kan variere fra idrett til idrett, i denne studien tyder likevel funnene på at fravær av kommunikasjon om prestasjonsfremmende midler er felles for alle utøverne (Smith et al., 2010, s. 189). Sosiale interaksjoner blir lagt stor vekt på i sosialkonstruktivismen, og forståelsen utøverne har preges av kulturen de samhandler i (Thagaard, 2018, s. 40). Ved lite kommunikasjon om prestasjonsfremmende midler i utøvernes idrettsmiljø kan dette påvirke deres erfaringer, forståelser og meninger til slike midler.

Med fravær av kommunikasjon om prestasjonsfremmende midler i deres miljø, kan dette påvirke utøverne til å konstruere en forståelse om at samtaler rundt prestasjonsfremmende midler er irrelevant for denne utøvergruppen. Dette gjelder spesielt samtaler som benyttet for forebygging av bruk av prestasjonsfremmende midler. I deres vei til rekruttlandslag og landslag blir deres sosiale normer og verdier formet gjennom interaksjonen med miljøet (Ohl et al., 2015, s. 868), og når det ikke blir kommunisert omkring midler som kan gi en prestasjonsfremmende effekt kan dette påvirke hvordan de håndterer situasjoner i relasjon til slike midler.

Som utøverne beskriver er det ikke sikkert at man som ny utøver på rekrutt- eller landslag har kunnskap om hva forbudte prestasjonsfremmende midler er, og at dette ikke er tillatt å benytte. I følge Ohl et al. (2015, s. 869) har sosialiseringen en spesiell påvirkning på å forme utøvernes diskurser og i stor grad praksiser, i overgangen til profesjonelt nivå. Når parautøverne har en tidligere inngang enn andre utøvergrupper til profesjonelt nivå (Patatas et al., 2018), og det er fravær av kommunikasjon i miljøet de satser i kan også forståelsen til prestasjonsfremmende midler som irrelevant prege deres

holdninger. Som utøverne beskriver kan det være irrelevant med kommunikasjon ettersom det blant annet er lite dopingtesting. Å se prestasjonsfremmende midler som et irrelevant tema for kommunikasjon, samsvarer med studien til Sandvik et al. (2017, s. 202) og kan begrense utøvernes forberedelser til hvordan de skal håndtere situasjoner knyttet til prestasjonsfremmende midler.

Med fravær av kommunikasjon, kan andre faktorer påvirke hva man anser og observerer som nulltoleranse og hva som er akseptabelt i sin idrettskultur. Som Luca uttrykker blir det benyttet produkter som de vet fungerer når de er i Norge, og dermed er det i følge utøverne ikke behov for kommunikasjon. For utøvere som er nye i miljøet, og blir sosialisert inn i et miljø hvor utøverne har en felles forståelse og antagelse for hva som fungerer for dem kan dette påvirke deres holdninger. Som lagkamerater eller en tilhørende jevnaldrende gruppe i en idrett som man sosialiseres inn i, kan utøvere se opp sine signifikante andre og påvirke holdningene i en positiv eller negativ retning (Barkoukis et al., 2019, s. 2486). Utøverne kan observere det antatt prestasjonsfremmende produktet gjentatte ganger i sin treningsgruppe, og dermed konstruere en forståelse om disse produktene som akseptert og normalisert (Stangor et al., 2014, s. 189-190). Videre kan dette føre til positive holdninger rettet til de antatt prestasjonsfremmende midlene som blir benyttet i sitt idrettsmiljø.

I følge utøverne i denne studien blir prestasjonsfremmende midler likevel kommunisert rundt når det er aktuelt ved saker i media eller hvor andre idrettsutøvere har benyttet forbudte prestasjonsfremmende midler. Tertiærsosialiseringen kan dermed også ha en betydning, og påvirke samtaler i idrettsmiljøet (Gjøsund & Huseby, 2011, s. 77). Når det først kommuniseres rundt prestasjonsfremmende midler er kommunikasjonen, i likhet med Sandvik et al. (2017, s. 202), sterkt normregulert og omhandler en nulltoleranse for bruk, og en felles forståelse for at prestasjoner skal skapes på en rettferdig og tillatt måte. Når dette blir tatt opp av signifikante andre som trenere og annet støtteapparat kan dette påvirke holdningene i en restriktiv retning, og utøverne kan internalisere denne moralen og standarden som utvikles i idrettsmiljøet (Barkoukis et al., 2019, s. 2486; Smith et al., 2010, s. 188). Det kan likevel stilles spørsmål om hvordan en nulltoleranse kan opprettholdes, hvis kommunikasjonen kun omhandler at det ikke skal benyttes midler som skaper en urettferdig prestasjonsfremming og ikke nærmere kommunikasjon som kan konstruere forståelse og kunnskap om hva som faller

innenfor denne rammen. Ved fravær av kommunikasjon rundt prestasjonsfremmende midler kan dette også påvirke kunnskapen, og videre holdningene til prestasjonsfremmende midler.

Kommunikasjonen er en del av interaksjonen som former kunnskap om prestasjonsfremmende midler (Thagaard, 2018, s. 40). Hvis prestasjonsfremmende midler er et fraværende tema kan det skape utfordringer i hvordan utøverne skal forberede seg og håndtere situasjoner relatert til prestasjonsfremmende midler. Ved å ikke snakke om dette temaet, kan det skape utfordringer med bakgrunn i at utøverne ikke har ressurser til å vite hvordan man skal unngå det som inneholder i nulltoleransen utøverne uttrykker. Videre kan det tolkes som at det er tabu å ta opp dette som et samtaleemne, så fremt det ikke er det de forstår som aktuelle saker i relasjon til prestasjonsfremmende midler. Kommunikasjonen rundt prestasjonsfremmende midler i idrettsmiljøet har derfor en stor påvirkning på kunnskapen og videre hvordan utøverne konstruerer sine erfaringer, forståelse og meninger til prestasjonsfremmende midler.

5.3 Varierende kunnskap

De tilhørende kodene som til sammen konstruerer temaet *Varierende kunnskap* er *kjennskap til PM, oppnåelse av kunnskap, kunnskap fra miljøet, ta ansvar, viktigheten av kunnskap og ren utøver*.

5.3.1 Funn

På spørsmål om tanker rundt kosttilskudd, forteller alle utøverne med unntak av én at de har kjennskap til kosttilskudd. Én av utøverne visste ikke hva kosttilskudd var, men det kan virke som det var begrepet «kosttilskudd» som var ukjent, da utøveren senere i intervjuet forteller om noen type kosttilskudd. Flertallet forteller at de assosierer kosttilskudd med viktigheten av å utjevne mangler og få nok av alle næringsstoffer, for å kunne prestere og restituere godt. Robin forteller også at det kan være bra i perioder før en konkurranse hvor det er viktig å prestere fordi kosttilskudd kan hjelpe med yte ditt beste. Kim og Robin kan illustrere essensen i det utøverne i denne studien uttrykker om kosttilskudd:

Jeg tenker jo at hvis man mangler noe tilskudd, for eksempel hvis man skal ha mer proteiner eller karbohydrater og sånn, så må man få det inn i kostholdet

sitt. Det er jo veldig viktig å ha nok av alt, hvis man ikke har nok av alt så kan det jo være at kanskje ikke kroppen restituerer nok, så det er jo viktig å få nok av alt (...). – Kim

Jeg tenker det kan være bra i korte perioder, og hvis du for eksempel før en konkurranse skal prestere veldig bra, så kan kosttilskudd hjelpe deg med å yte ditt beste (...). – Robin

Senere i intervjuet blir det stilt spørsmål om tanker rundt doping. Her svarte alle utøverne at de forbinder doping med juks. De forteller også at prestasjonsfremmende midler skal benyttes for å utjevne mangler og ikke øke prestasjonen. I likhet med Chris, uttrykker utøverne at å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler ikke vil være rettferdig med bakgrunn i at man får en fordel som ikke andre har tilgang på, og at sjansen dermed er større for at den som jukser vinner:

Det første jeg kommer på er jo på en måte juksing da. At det ikke er bra at man jukser i idretten man driver med ved å ta doping, da er jo sjansen stor for at den som doper seg vinner. – Chris

Det blir videre i intervjuet stilt spørsmål om de kjenner til noen prestasjonsfremmende midler gjennom idretten eller andre utøvere. De fleste av utøvere har kjennskap til noen midler, og blant de som blir nevnt i løpet av intervjuet er vitamin-tilskudd, tran, produkter fra merkevaren YT, produkter fra merkevaren Maxim og proteinpulver. Noen av utøverne nevner også medisiner de går på, og forteller at de har fått hjelp til å kontakte Antidoping Norge for å vite hvor mye de kan ta. Én utøver nevner også betablokkere, men forteller at hen er usikker på om dette er et kosttilskudd.

Jeg har bare hørt om sånne betablokkere, men jeg vet ikke om det er kosttilskudd. Så har jeg hørt om vitaminer og sånn som man kan ta, som multi-vitaminer og tran og sånn – Alex

(...) Jeg bruker jo stort sett YT og kosttilskudd da, og så bruker jeg litt sånn proteinpulver (...). – Luca

Utøverne har varierende kunnskap til prestasjonsfremmende midler, og alle utøverne i denne studien uttrykker at det er behov for utfyllende kunnskap når de er satsende idrettsutøvere. Som Chris og Luca, uttrykker flere av utøverne at det er viktig at de som satsende utøvere har kunnskap om prestasjonsfremmende midler, og vet hvordan de kan undersøke og oppsøke informasjon om hva som er tillatt og forbudt:

For å være ærlig så tror jeg at jeg trenger å lære litt mer om det. Så litt mer enn jeg har lært for det er liksom viktig å vite hva kosttilskudd er og doping og ja. Det er viktig hvis man skal satse på noe, og er i gang med idretten at man vet litt om det. – Chris

At du vet, ikke at man nødvendigvis trenger å ha kunnskap om hva alt er, og alt som er lov og alt som ikke er lov, men man må vite hvordan man finner ut av det. Så hvis man får noe i henda, så vet man hvor man skal gå for å sjekke det da. – Luca

Kim og Luca utdyper videre at det er viktig med kunnskap og et bevisst forhold til prestasjonsfremmende midler. Kim uttrykker viktigheten av kunnskap hvis du skal kjøpe ulike typer midler, og at utøvere kan tenke at det ikke er forbudte stoffer i midler som er lett tilgjengelig. Hvis det er enkelt å få tak i et middel, kan utøverne i følge Kim videre tenke at da er det kanskje ikke strengt i idretten heller. Luca forteller også at et bevisst forhold og kunnskap om prestasjonsfremmende midler er viktig, også med bakgrunn i at flere og flere blir tatt i idretten for bruk av forbudte midler:

(...) De tenker sikkert at det er greit å bare, hvis du får tak i en medisin eller noe sånn en veldig enkel plass og veldig åpent, så tenker de sikkert at det er greit å ta det på grunn av da er det ikke noe strengt å kjøpe det. Og da tenker de sikkert at det er greit, for hvis det ikke er strengt å kjøpe noe, så er det sikkert ikke strengt i idretten. – Kim

(...) Det er jo viktig at alle individuelt må ha et bevisst forhold til det og ta ansvar for det. Ehm, for det er jo faktisk flere og flere som blir tatt i idretten vår. – Luca

Når utøverne uttrykker at det er behov for mer kunnskap rundt prestasjonsfremmende midler, blir det også stilt spørsmål i intervjuet om hvordan de ville gått frem for å innhente kunnskap om prestasjonsfremmende midler. Her svarer flertallet at de ville benyttet internett og Google for å søke etter informasjon om produktet. Kun en av utøverne svarer at de ville benyttet Antidoping Norge sine sider for å sjekke et produkt. Utøverne forteller også at de ville spurt personer i støtteapparatet som trenere og helsepersonell, og at de også mottar noe informasjon om prestasjonsfremmende midler gjennom skolen. Her forteller også utøverne om det forebyggende programmet til Antidoping Norge, Ren Utøver, som en vei til oppnåelse av kunnskap. Alle utenom én utøver i denne studien har gjennomført Ren Utøver. Hvordan utøverne i denne studien beskriver at de ville gått frem for å oppnå kunnskap kan illustreres ved Alex, Kim og Robin:

Ville kanskje googlet litt, og så også hatt noe sånn kosttilskudd på skolen om det. Så har lest litt om det. Jeg tror det var gjennom Ren Utøver eller noe. – Alex

(...) Alle i mitt miljø i para-[idrett] har jo tatt Ren Utøver. – Kim

Jeg ville nok først og fremst søkt på internett og lest meg opp der, ehm kanskje eventuelt spørre noen som har litt mer kunnskap. For eksempel legen min eller ja, spørre folk i helsevesenet da som har kunnskap om det. – Robin

Luca utdyper også om viktigheten av å ha et program som Ren Utøver for å oppnå kunnskap som kan føre til et mer bevisst forhold til prestasjonsfremmende midler og til konkurranse på lik linje for alle utøvere:

Det er ganske lett å si ja, men ikke ta doping, men hvis du ikke vet hvor grensa mellom YT og steroider går da så får man jo, hvis man gjør det [her: Ren Utøver] (...), så får man jo et mye mer bevisst forhold til det og det synes jeg bare at det må vi ha. Det er helt vesentlig for å kunne konkurrere på lik linje alle sammen, og så håper jeg de andre landene også har noe tilsvarende. – Luca

Ettersom utøverne uttrykker at de har behov for utfyllende kunnskap om prestasjonsfremmende midler, blir det stilt spørsmål om hvorfor de mener det er viktig

med kunnskap om prestasjonsfremmende midler. Her illustrerer utøverne ulike grunner. Robin uttrykker at lite kunnskap kan føre til påvirkning fra menneskene i miljøet rundt utøveren, også mennesker utenfor idretten:

Jeg tror det har litt med det å, at du kanskje hører andre bruker det og de sier at det funker veldig bra og du hører hvordan de har prestert. Og venner da for eksempel sier at det er positivt, og så blir du veldig påvirka og har kanskje lyst å gå etter vennene dine da, for at det er liksom en person som gjør det andre gjør for å bli best da. – Robin

Flere av utøverne uttrykker også at det er viktig med kunnskap om prestasjonsfremmende midler fordi det er utøverens eget ansvar hva de inntar i egen kropp. Alex og Luca forteller at utøverne likevel ønsker å forhøre seg med tillitspersoner i miljøet. Luca utdyper at relasjonen mellom trener og utøver også kan påvirke utøverens valg:

(...) Hvis du er usikker så burde du jo spørre, eller det er jo ditt ansvar selv da, men kanskje høre med en trener eller en lege og sjekke selv også. – Alex

(...) Og så er det jo, det er jo alltid det at forholdet mellom treneren og utøveren det er jo såpass viktig for utøveren, det har jeg jo merka selv. Så man får jo en veldig tillit til treneren, og hvis treneren sier at det her går fint så er det jo fort å gå på en smell, men til syvende og sist så er det jo utøveren som skal ta valget eller som skal få konsekvensene først og fremst. (...). – Luca

Flere av utøverne i denne studien har kjennskap til tillatte prestasjonsfremmende midler, og assosierer forbudte prestasjonsfremmende midler med juks. Alle uttrykker også et behov om mer kunnskap. Når de skal oppsøke kunnskap om midler benytter de ofte internett, eller henvender seg til personer i støtteapparatet. Fire av utøverne uttrykker også at Ren Utøver som viktig for oppnåelse av kunnskap. Utøverne forteller at kunnskap om, og et bevisst forholdt til, prestasjonsfremmende midler er viktig som satsende utøvere. Dette med bakgrunn i at det er utøvernes eget ansvar hva de inntar i egen kropp, og kunnskap vil dermed være viktig ved innkjøp eller ved interaksjon med andre i miljøet.

5.3.2 Diskusjon

Kunnskapen til prestasjonsfremmende midler hos utøverne i denne studien varierer. Dette kan omhandle at de er i ulike sosiale miljøer og kulturer, ettersom de konkurrerer i ulike idretter. En påvirkende kraft til deres kunnskap og forståelser av prestasjonsfremmende midler kan være tidligere idrettserfaringer, og naturen av hendelsene de er utsatt for (Smith et al., 2010, s. 188). Fire av de fem utøverne har gjennomført det forebyggende programmet Ren Utøver, og det kan tyde på at disse innehar noe mer kunnskap om prestasjonsfremmende midler. Samtidig uttrykker alle utøverne at det er behov for mer kunnskap.

Madden et al. (2017) viste i sin forskning at parautøvere hadde en høy bruk med vid variasjon i kosttilskudd. Selv om funnene i denne studien ikke kan si noe om bruk, kan det tyde på at utøverne i denne studien har kjennskap til flere av de lignende kosttilskuddene som ble funnet i deres forskning. De antatte tillatte prestasjonsfremmende midlene som blir nevnt inkluderer både sportsprodukter, vitamin- og mineraltilskudd og ergogene tilskudd (Garthe & Maughan, 2018, s. 127; Olympiatoppen, u.å.). Utøverne i denne studien virker positive til antatte tillatte prestasjonsfremmende midler. De mener at dette kan utjevne mangler, og videre bedre deres restitusjon og prestasjoner. Dette er i tråd med Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010, s. 336) hvor de unge syklistene benyttet kosttilskudd, og hadde tro på at dette ville øke deres prestasjoner.

Tidligere forskning peker på at det er sammenhenger mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler, og at ved bruk av tillatte midler kan overgangen bli mindre til forbudte midler (Backhouse et al., 2013, s. 248; Barkoukis et al., 2019, s. 586). Det kan derfor være en mulighet for at utøvernes positive holdninger til tillatte prestasjonsfremmende midler, også kan påvirke deres forståelser, meninger og erfaringer til forbudte prestasjonsfremmende midler. Utøverne i denne studien forteller likevel at forbudte prestasjonsfremmende midler assosieres med juks, og uttrykker med det en anti-doping holdning. Dette sammenfaller med Hansen et al. (2019) sin kartlegging, hvor holdninger til forbudte midler blant norske utøvere var svært restriktive.

Selv om utøverne fremstår som restriktive mot forbudte prestasjonsfremmende midler, kan det virke som at kunnskapen til å vurdere hva som er grensen er varierende. Dette kan påvirke deres forståelser av hvordan de skal håndtere situasjoner i relasjon til prestasjonsfremmende midler. Flere av utøverne uttrykker at de ville spurt signifikante andre i deres støtteapparat som trenere og leger, selv om de er bevisste på at det er eget ansvar hva de inntar i egen kropp. Å søke råd hos signifikante andre, som trenere, er i tråd med forskningen til Smith et al. (2010, s. 188) og Barkoukis et al. (2019, s. 2486). Dette kan videre påvirke utøvernes forståelser av prestasjonsfremmende midler, spesielt hvis det er en tillitsfull relasjon mellom utøver og trener. Hvis utøveren har lite kunnskap, og søker råd hos deres trenere kan dette påvirke utøvernes valg til å favorisere eller være restriktiv til forbudte prestasjonsfremmende midler. Her kan signifikante andres forståelser videre påvirke utøvernes forståelser i interaksjonen, og videre internalisere og vise deres moral (Barkoukis et al., 2019, s. 2486). Dette kan være spesielt kritisk hvis trenere på det paralympiske feltet har begrenset med kunnskap for å trene denne utøvergruppen, med høye krav til å oppnå idrettsprestasjoner og et prestasjonspress for å oppnå annerkjennelse (Fagher, 2019, s. 41-42).

Utøverne forteller også om at en mulig påvirkning kan skje fra signifikante andre som lagkamerater og venner, og viser med det støtte til Barkoukis et al. (2019, s. 2486). Hvis venner i miljøet presterer bra, og de forteller om bruken av prestasjonsfremmende midler som positivt til deres prestasjoner kan det oppstå et ønske om å følge deres vei til å bli best. Robin uttrykker også om påvirkning fra venner. Det kan tenkes at det også kan være relevant med venner som er utenfor idretten, og videre at det er vanlig i ungdomskulturen generelt. Venner kan også referere til lagkamerater man har fått en vennskapelig relasjon med. Videre kan dette påvirke holdningene til prestasjonsfremmende midler i en positiv retning, fordi signifikante andre i miljøet har favoriserende holdninger og det er dette utøverne erfarer i interaksjon med sitt miljø.

Ettersom utøverne i denne studien tilsynelatende har positive holdninger til tillatte prestasjonsfremmende midler kan det antas at dette er en del av deres idrettskultur og preget av hvilket nivå de konkurrerer på, med bakgrunn i at de uttrykker at det er viktige med kunnskap for satsende utøvere. Når de uttrykker at tillatte prestasjonsfremmende midler er viktige for å utjevne mangler og videre forbedre deres prestasjoner, kan dette være normer og verdier som har blitt internalisert av utøverne og signifikante andre i

deres idrettskultur og miljø (Ohl et al., 2015, s. 868; Smith et al., 2010, s. 190). Denne kunnskapen kan være rekonstruert av utøverne og videre ha formet deres holdninger i en positiv retning til tillatte prestasjonsfremmende midler, og også trolig praksiser og hvordan de erfarer slike midler.

5.4 Gråsoner og dilemmaer

Det siste temaet som skal presenteres er *Gråsoner og dilemmaer*. Kodene som sammen konstruerer temaet er *fordeler ikke greit, utjevne mangler, utydelige grenser, trenger PM for å gjennomføre idretten, smertestillende og medisinsk fritak*.

5.4.1 Funn

Alle utøverne i denne studien legger vekt på at prestasjonsfremmende midler som gir fordeler ikke er akseptabel bruk av midler i deres idrett. Her er det i stor grad snakk om forbudte prestasjonsfremmende midler, mens tillatte prestasjonsfremmende midler virker tilsynelatende akseptabelt å bruke. Utøverne tegner et skille mellom næringer de mener de må ha, og midler som kan gjøre at prestasjonen forbedres ved at man blir mer avslappet eller får mer energi. Chris og Robin kan illustrere essensen i det utøverne uttrykker. Robin utdyper også at forbudte midler kan være avhengighetsskapende, og mener at det ikke burde benyttes før hver konkurranse:

Det er jo en grunn til at man ikke skal gjøre det [her: doping]. At det er fordeler liksom. De andre næringene må man ha liksom, mens de andre ikke er helt på en måte.. at man får mer energi ved å bruke dem eller ja. – Chris

Det finnes jo mange forskjellig doping, og jeg synes jo egentlig ikke noe om det.. For det kan hjelpe deg med å bli mer avslappa før en konkurranse, eller hjelpe deg med å yte bedre, men det er jo hvertfall.. Det meste doping er jo avhengighetsskapende, så jeg synes det blir dumt hvis du bruker det for eksempel før hver konkurranse, for da ja det blir en avhengighet. Da må du ha det før hver konkurranse for at du skal yte ditt beste, og da føler jeg at du mister litt den troen på deg selv, at det du kan klare å gjøre ditt beste uansett, og uten dop da. – Robin

Selv om utøverne forteller at midler som kan gi fordeler ikke er akseptabel bruk, uttrykker de også et dilemma i paraidretten. På spørsmål om de opplever noen utfordrende situasjoner når det gjelder kosttilskudd, medikamenter eller doping, forteller flere av utøverne om en utfordring knyttet til at denne utøvergruppen kan ha behov for prestasjonsfremmende midler i form av medisiner og kosttilskudd for å kunne delta og konkurrere i sin idrett, som i noen av tilfellene kan være forbudt. Her representert ved Alex:

Ja, jeg tror for oss så er det, ikke for meg, men for mange så er det sikkert mye mer vanskelig fordi man vil trenge medisiner eller kosttilskudd for å på en måte kunne gjennomføre idretten. Og på samme måte er det ikke lov heller. – Alex

Ved spørsmål om utøverne har opplevd noen utfordrende situasjoner knyttet til prestasjonsfremmende midler i utøvernes idrettsmiljø, forteller også noen av utøverne om medisinsk fritak som en utfordring i paramiljøet. Her blir det uttrykt at medisiner kan være noe man trenger for å gjennomføre idretten og at medisinsk fritak kan fungere positivt fordi flere får deltatt i idretten. Samtidig blir det fortalt at medisinerene kan gjøre så utøvere presterer bedre, og at dette kan føre til at utøvere ikke lenger konkurrerer på lik linje. Her vises igjen ambivalente tanker rundt antatte prestasjonsfremmende midler. Alex og Kim forteller det slik:

Det [her: medisinsk fritak] gjør jo så veldig mange fler får deltatt i idretten, men på samme tid så skal det jo være lik linje for begge idrettene. At man på en måte skal ha samme mulighet, eller ikke samme mulighet, men at alle skal liksom være på samme sted, at ingen skal ha fordelene med å være eller bruke noe på dopinglista for å... De gjør det jo ikke for å dope seg, men det blir jo på en måte som doping. – Alex

Jeg synes jo generelt at hvis du har en grunn for å ta prestasjonsfremmende midler om du mangler noe eller hvis du er syk, og får grønt lys til å gjøre det så er det greit. Fordi da er det sånn at du har for eksempel, hvis man har en betennelse eller noe man kan konkurrere med, men man må gå på noen medisiner da er det greit, men hvis den medisinen gjør at du presterer bedre så

er det absolutt ikke greit. Fordi det er det som er så dumt med at noen idrettsutøvere tenker sånn, at det er greit å gå på det. – Kim

Alex utdyper videre om medisinsk fritak som en utfordring for å konkurrere på lik linje. Hen illustrer et dilemma om en urettferdig prestasjonsfremming, som ikke er utøverens egen skyld. Selv om utøveren ikke nødvendigvis bruker medisinen for prestasjonsfremming, men for et medisinsk behov, kan dette likevel oppleves som juks for andre utøvere:

Jeg tenker på en måte at det ikke burde vært lov, for det blir jo på en måte som å jukse. Det er jo ikke din skyld, men for andre utøvere så blir det jo urettferdig da. Så jeg tenker egentlig at det ikke er helt greit. Det kommer ann på hva slags medisiner og sånn det er, men hvis det på en måte er noe som roer ned kroppen eller gjør deg sterkere er det på en måte ikke helt innafor. – Alex

Som vist her er kanskje ikke grensene så tydelige som først oppfattet tidligere i intervjuet. Selv om utøverne uttrykker tydelige grenser i begynnelsen av intervjuet på temaer om prestasjonsfremmende midler, kommer det senere frem ambivalente tanker rundt skillet mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler. Flere uttrykker at det ikke skal skape fordeler, men at det likevel er merkelig fordi det kan hjelpe på helsen, som de videre antar kan hjelpe på prestasjonene.

Det skal ikke skape en fordel, men det er jo litt sånn rart da at en sjokolademelk med mye mer protein skal, altså du får jo mye mer protein enn om du bare drikker melk, så det er jo litt sånn rart. – Luca

Jeg tenker det kan være bra i korte perioder, og ehm hvis du for eksempel før en konkurranse skal prestere veldig bra, så kan kosttilskudd hjelpe deg med å yte ditt beste da, men jeg synes kanskje ikke nødvendigvis at det er noe du bør gjøre hele tiden, hver dag. – Robin

Alex forteller også om ambivalente følelser rundt medisinbruk som kan påvirke prestasjonen, og at dette kan føre til et vanskelig skille ved å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler, men på en tillat måte:

At folk mener at man burde ta det fordi det er på en måte ikke doping tenker mange, men så er det også det at det kan gi deg noe ekstra som gjør deg bedre. (...) Da er det jo på en måte et litt vanskelig skille da, for det blir jo på en måte lovlig uansett om det på en måte kan hjelpe deg. Så det er litt rart at, eller jeg skjønner at det er det. Men da kan man på en måte dope seg lovlig ved å bruke det hvis det hjelper deg mye da. – Alex

Kim kan illustrere noen motstridende og ambivalente tanker videre. Utøveren forteller at hen ikke har ønsket å benytte tillatte prestasjonsfremmende midler, men samtidig ved mangler er det viktig å benytte midlene for å prestere godt og restituere nok.

Jeg har jo visst hva kosttilskudd er for noe i mange år, men jeg har holdt meg langt unna det, men så er det jo hvis jeg mangler noe vitaminer eller noe så er det jo viktig å ta det for å få nok ut av det i kroppen eller få nok av det så man klarer å restituere nok og alt av de tingene der. – Kim

Under intervjuet kommer også flere av utøverne inn på smertestillende medikamenter som paracet og ibux, når vi snakker om hvor de tenker grensene burde gå mellom hva som er tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler i idretten. Robin forteller om de smertestillende medikamentene som akseptabelt å benytte under trening og konkurranse:

Jeg tenker på at vanlige, altså ibux og paracet burde være greit, holdt på å si alle klarer å trene ordentlig og prestere på en konkurranse hvis man tar paracet og ibux (...). – Robin

Luca forteller også om smertestillende medikamenter i forbindelse med hva hen tenker om at hvilke midler som er på dopinglisten kan variere. Her forteller utøveren om innkjøp av kosttilskudd, og at hen sjekket innholdet i proteinpulveret ved innkjøp, men ikke har sjekket det etter hen bestilte det. Videre forteller Luca at innholdet blir sjekket ved kjøp, med unntak av paracet og ibux:

Det sjekka jeg før jeg bestilte det, har ikke sjekket det etter jeg bestilte det forsåvidt. Så det er jo litt sånn kjøpt men.. Jeg sjekker alt av sånn tabletter og sånn, som ikke er paracet og ibux, så sjekker jeg alt. - Luca

Selv om utøverne i denne studien er tydelige på at det er grenser mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler, forteller de om gråsoner og dilemmaer som kan oppstå i paraidretten. Noen parautøvere har behov for medisiner og/eller kosttilskudd for å kunne gjennomføre idretten, dette inkluderer også forbudte midler. Dette skaper videre dilemmaer med medisinsk fritak i idretten. Flere av utøverne forteller om medisinsk fritak som en tillatt måte å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler på, og anser en slik bruk som urettferdig og juks. Dette fører til opplevde gråsoner og dilemmaer i relasjon til prestasjonsfremmende midler. Videre forteller også utøverne om en bruk av smertelindrende medikamenter som en del av deres idrettsmiljø.

5.4.2 Diskusjon

WADA har illustrert et tydelig skille mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler (WADA, 2021), men slik som sammenhenger fra tidligere forskning (Backhouse et al., 2013; Barkoukis et al., 2019; Helle et al., 2019) tyder på at denne grensen kan være uklar, viser også utøverne i denne studien til gråsoner og dilemmaer i hvordan de forstår og erfarer prestasjonsfremmende midler.

Utøverne har konstruert sine forståelser til forbudte prestasjonsfremmende midler som en urettferdig fordel, og uttrykker med det en anti-doping kultur i deres idrettsmiljøer. Utøverne legger også vekt på helse som en faktor, gjennom å uttrykke at slike midler kan være avhengighetsskapende. I forbindelse med helsefaktoren, kommer det frem at forbudte midler er noe som ikke burde benyttes før hver konkurranse. Det kan stilles spørsmål om dette tyder på at det ved enkelte tilfeller kan benyttes slike midler i dette miljøet, eller det kan sees i sammenheng med utfordringene som bli uttrykt med medisinbruk for denne utøvergruppen.

Som Aavikko et al. (2013) sine resultater viste, er medisiner for medisinske tilstander mer vanlig blant parautøvere enn andre utøvergrupper. Utøverne i denne studien uttrykker at noen parautøvere har behov for å benytt medisiner og kosttilskudd for å kunne delta og konkurrere i idretten. I følge Webborn og Van de Vliet (2012) er det

mulig at disse medikamentene kan inneholde forbudte midler. Dette blir erfart som et dilemma for utøverne i denne studien, fordi forståelsen er konstruert som at dette videre kan gi fordeler til de som har behov for medisinene over de som ikke benytter disse medikamentene. De konstruerer sin forståelse som at det ikke er utøveren egen skyld, med bakgrunn i behovet for medisin, men at det på samme måte ikke burde vært tillatt fordi det kan skape fordeler andre ikke får tilgang til.

Det tyder på at parautøvere kan ha medisinske tilstander som krever et legemiddel, og medisinsk fritak kan gi autorisasjon til å innta det nødvendige medikamentet (WADA, u. å.-a). På en slik måte kan de på en tillatt måte innta et prestasjonsfremmende middel som i utgangspunktet er forbudt. Fortellingene til utøverne i denne studien kan likevel vise til at de ikke anser dette som en redelig tillatt måte. De må ha det, men anser det samtidig som juks. Dette kan tyde på en gråsoner og en utfordring spesielt i paraidretten, hvor medisinbruken er høyere enn i annen idrett med bakgrunn i utøvernes medisinske tilstand (Collier, 2008; Aavikko et al., 2013). Samtidig kan det virke som at idrettsmiljøet parautøvere er en del av har konstruert en indre justis om medisinsk fritak som en gråsoner for å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler på en tillatt måte. Ved å forstå medisinsk fritak som en måte å jukse på, kan det antas at de ser en mulighet for at dette kan bli misbrukt. Dette sammenfaller med Weber et al. (2022, s. 6), hvor parautøvere så misbruk av medisinsk fritak som en vei til å oppnå fordeler.

Utøverne i denne studien erfarer dilemmaer i form av motstridende meninger, fordi på en side finnes det en indre justis om medisinsk fritak som juks, mens på den andre siden gjør det at flere parautøvere kan delta i idretten. Dette kan vise noe støtte til Overbye og Wagner (2013) og Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010) som knyttet en rekke motstridende oppfatninger blant utøverne til utfordringer med medisinsk fritak. Forskerne fant ut at de som erfarte at medisinsk fritak ble misbrukt, var mer vanlig blant de utøverne som selv hadde fått fritak (Overbye & Wagner, 2013, s. 585). Som Overbye og Wagner (2013, s. 579) konkluderte med, viser også funnene i denne studien at medisinsk fritak kan være en utfordring i antidoping-policyen i paraidretten.

Med gråsoner og dilemmaer mellom farmasøytiske midler og en indre justis, er det også spesielt interessant at smertestillende medikamenter fremkommer som en normalisert del av utøvernes idrettskultur. Medikalisering er en funksjon som kan bidra til å forme

en idrettskultur (Smith et al., 2010, s. 190), og som Fagher (2019, s. 81) viste i sin doktorgrad rapporterte parautøvere ukentlig bruk av smertestillende for å håndtere idrettsrelaterte smerter. Det kan ut i fra utøvernes utsagn tolkes som at smertestillende som paracet og ibux er en akseptabel form for medikamenter å benytte både på trening og i konkurransesammenheng. Det kan ikke sies noe om dette er med bakgrunn i høye krav fra den paralympiske organisasjonen i sammenheng med overtrening og redusert kunnskap hos signifikante andre på idrettsfeltet (Martin, 2018, s. 105). Likevel kan nivået av medikalisering være en påvirkende effekt på holdningene til prestasjonsfremmende midler. Utøverne viser at et nivå av medikalisering er inkludert i deres idrettskultur, og konstruerer en forståelse om at dette er akseptabelt. I følge Dietz et al. (2016, s. 1968) er utøvere som benytter smertestillende før konkurranser mer tilbøyelige for forbudte prestasjonsfremmende midler, og det kan derfor antas at det også eksisterer gråsoner i relasjon til prestasjonsfremmende midler med tanke på medikaliseringen i paraidretten.

5.5 Oppsummerende diskusjon

Med utgangspunkt i konteksten og kulturen utøveren er en del av har jeg utforsket deres holdninger til prestasjonsfremmende midler gjennom et sosialkonstruktivistisk perspektiv (Thagaard, 2018, s. 40). Personer og andre faktorer som har påvirkning i sosialiseringen av utøvernes holdninger ble vist i figur 2, som signifikante andre, idrettskultur og miljø, tidligere idrettserfaringer og prestasjonspress. Dette gir grunnlag for hvordan parautøvere konstruerer sine erfaringer, forståelse og meninger til prestasjonsfremmende midler.

Alle utøverne forteller om paraidretten og sine idrettsmiljø som et lite miljø med lite oppmerksomhet, noe som også fører til mindre oppmerksomhet rettet til prestasjonsfremmende midler. Utøverne har kjennskap til ulike tillatte antatte prestasjonsfremmende midler, og har konstruert sin forståelse om at dette kan utjevne mangler og forbedre deres idrettsprestasjoner. Forbudte prestasjonsfremmende midler blir forstått som fordeler og juks, og utøverne uttrykker en nulltoleranse for slike midler. Å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler skal ikke skje, men med varierende kunnskap og fravær av kommunikasjon i miljøene er det konstruert få ressurser for hvordan de skal håndtere situasjoner der grensene er uklare. Samtidig motsier utøverne seg selv, og det oppstår et paradoks. Utøverne ønsker mer kunnskap for å etablere et

bevisst forhold til prestasjonsfremmende midler, samtidig som de sier at de erfarer kommunikasjonen omkring slike midler som irrelevant. Det kan stilles spørsmål ved hvordan den uttrykte nulltoleransen kan opprettholdes, når de erfarer kommunikasjonen som irrelevant, men samtidig mener at grensene er vanskelige. Kunnskapen kan forme deres forståelser og meninger til grensene mellom tillatte og forbudte midler (Burr, 2015, s. 5). Dette kan videre gi ressurser og større klarhet i hvordan de forstår gråsonene og dilemmaene utøverne erfarer at befinner seg i paraidretten.

Utøverne innhenter kunnskap ved å søke på internett, forhøre seg med signifikante andre i deres idrettsmiljø og gjennom det forebyggende programmet til Antidoping Norge, Ren Utøver. De erfarer likevel at kunnskapen fra idretten kommer til kort, og at de derfor selv må ta ansvar og søke etter kunnskap og informasjon ved å oppsøke internett. Dette kan videre lede til at utøverne opplever dilemmaer tilknyttet medikamenter og parautøveres medisinske tilstand. Det kan tenkes at parautøvere i større grad erfarer dilemmaer rundt medisinbruk og medisinsk fritak, enn funksjonsfriske utøvere. Samtidig erfarer de lite kommunikasjon og oppmerksomhet i deres miljø i forbindelse med dopingtesting, mens de er en prestasjonsorientert gruppe som ønsker å bli tatt på alvor som seriøse og ambisiøse utøvere. Dette kan videre forme deres holdninger til prestasjonsfremmende midler, da de på grunn av medisinske tilstander bruker ulike medikamenter.

I likhet med de unge idrettsutøverne i forskningen til Lentillon-Kaestner og Carstairs (2010, s. 336), viser utøverne i denne studien positive holdninger til antatte tillatte prestasjonsfremmende midler. De forteller om tillatte midler som akseptabelt å benytte for å utjevne mangler, yte sitt beste og bedre deres prestasjoner. Disse holdningene blir konstruert gjennom deres idrettsmiljø, signifikante andre, tidligere idrettserfaringer og prestasjonspress. De kan oppleve et prestasjonspress gjennom å ønske samme anerkjennelse og oppmerksomhet som andre utøvergrupper, og derfor søke fordeler i veien til å oppnå dette (Smith et al., 2010, s. 189; Van de Vliet, 2012, s. 21). Når de tidlig kommer inn i et satsende miljø på rekrutt- eller landslag, kan de bli eksponert for ulike midler i ung alder og også et prestasjonspress fra tidlig av (Patatas et al., 2018; Smith et al., 2010, s. 188). Hvis man da erfarer at andre i sitt idrettsmiljø benytter prestasjonsfremmende midler, kan man selv se på dette som normalisert (Stangor et al., 2014, s. 189-190). Videre forhører de seg med tillitsfulle signifikante andre som trenere,

venner og leger. Hvis de signifikante andre har favoriserende holdninger til tillatte prestasjonsfremmende midler kan dette videre påvirke parautøvernes holdninger i en positiv retning (Barkoukis et al., 2019, s. 2486; Smith et al., 2010, s. 188).

På en lignende måte kan utøvernes holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler finne en form. Utøvere i denne studien uttrykker restriktive holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler, og en nulltoleranse i miljøet. Idrettsmiljøene og kulturene har konstruert sin forståelse av forbudte prestasjonsfremmende midler som juks ved å oppnå fordeler, og ikke akseptabelt å benytte, i likhet med forståelsen til norske utøvere i kartleggingen til Hansen et al. (2019). Videre erfarer utøverne dette i interaksjonen med miljøet og signifikante andre, på lik linje som studien til Smith et al. (2010). Selv om utøvere uttrykte et tydelig «svart-hvitt» skille i deres forståelser av tillatte og forbudte midler tidlig i intervjuene, ble det senere tydelig at de opplever dilemmaer som skaper gråsoner i deres meninger. Slik som Webborn og Van de Vliet (2012, s. 65) påpeker er det mulig at parautøvere må innta forbudte midler med bakgrunn i deres medisinske tilstand. Utøvere i denne studien uttrykker en bevissthet rundt dette, gjennom sine erfaringer av medisinsk fritak og behovet for medikamenter for å delta i idretten. Dette kan vise til skiller hos denne utøvergruppen i relasjon til prestasjonsfremmende midler, sammenlignet med andre idrettsutøvere.

Utøvere uttrykker utfordringer knyttet til grensen mellom tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler. En av bakgrunnene for dette kan være at noen parautøvere har behov for prestasjonsfremmende midler for å kunne gjennomføre idretten. En annen grunn som blir nevnt er medisinsk fritak som en tillatt måte å benytte forbudte prestasjonsfremmende midler på. Samtidig kan det tolkes som at medikaliseringen i paraidretten er normalisert, med tanke på utøvernes utsagn om smertestillende medikamenter. Dette kan ses i sammenheng med (Fagher, 2019, s. 81) sitt utvalg med ukentlig bruk av smertestillende. Noen av utøvere i denne studien forteller om medisinbruk og medisinsk fritak i paraidretten som utfordrende i relasjon til prestasjonsfremmende midler. Det kan virke som det er konstruert en indre justis, og at medisinsk fritak kan være en utfordring i anti-doping policyen i paraidretten (Overbye & Wagner, 2013). At medisinsk fritak kan være en utfordring i antidoping-arbeidet i paraidretten, ble også vist i Weber et al. (2022) sin studie på denne utøvergruppen. Når utøvere ikke kommuniserer om prestasjonsfremmende midler, og får konstruert sine

forståelser i miljøet om midler som irrelevant, kan dette igjen vise en stor utfordring i denne konteksten med tanke på forebyggende antidopingarbeid. Utøverne sosialiseres inn i en normregulert diskurs, hvor de ikke har ressursene til å håndtere disse situasjonene (Sandvik et al., 2017, s. 202).

Den konstruerte indre justisen og medisinsk fritak som en utfordring viser også til at kunnskap og kommunikasjon om prestasjonsfremmende midler i paraidretten er viktig og nødvendig. Som utøverne i denne studien uttrykker, er det minimalt med kommunikasjon rundt prestasjonsfremmende midler i deres miljø. Det påvirker deres kunnskap i relasjon til hvordan de skal håndtere slike midler. Utøverne mener at midler som kan skape fordeler tegner grensen mellom akseptable og uakseptable former for prestasjonsfremmende midler. Samtidig uttrykker de en ambivalens rundt næringsmidler, medikamenter og stoffer, som viser at de erfarer grensene som vanskelige. Når aktører i primærsosialiseringen sender signaler om at kommunikasjon om prestasjonsfremmende midler ikke vil være relevant, og sekundærsosialiseringen sender signaler om mindre fokus og dopingtesting i paraidretten, kan dette påvirke utøvernes forståelse av prestasjonsfremmende midler.

Med fravær av kommunikasjon, benytter utøverne internett og ikke-faglige kilder, sammen med å forhøre seg med signifikante andre og Ren Utøver for å konstruere sin kunnskap. Hvis utøverne skal kunne opprettholde en nulltoleranse der de erfarer flere gråsoner og utfordringer, må også kunnskapen som skal til for å håndtere disse situasjonene konstrueres i samspill med miljøet og de signifikante andre rundt utøveren.

6. Avslutning

Jeg har i denne masteroppgaven utforsket unge, lovende parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett. Gjennom semi-strukturerte intervjuer har utøverne fortalt hvordan deres erfaringer, forståelse og meninger rundt paraiddretten, tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler og deres idrettsmiljø er konstruert.

I denne studien kan utøvernes holdninger til antatte tillatte prestasjonsfremmende midler beskrives som positive, mens utøverne har restriktive holdninger til forbudte prestasjonsfremmende midler. Disse holdningene sammenfaller med tidligere forskning på andre utøvergrupper. Det eksisterer likevel noen skiller i deres erfaringer, forståelser og meninger knyttet til prestasjonsfremmende midler, sammenlignet med funksjonsfriske utøvere. Skillene kommer til uttrykk ved at parautøvere erfarer at utøverne i denne konteksten har behov for medikamenter for å gjennomføre sin idrett. Disse medikamentene kan inneholde forbudte prestasjonsfremmende midler, noe som fører til gråsoner og utfordringer i relasjon til prestasjonsfremmende midler i paraiddretten. Det konstrueres en forståelse av medisinsk fritak som en måte å oppnå fordeler på, som kan føre til dilemmaer for utøverne i denne konteksten spesielt. Selv om dopinglisten er «svart-hvitt», mener utøverne i denne studien at skillene kan være komplekse og kanskje ikke så «svart-hvitt» for denne utøvergruppen.

Jeg opplever at utvalget i denne studien har delt sine erfaringer, forståelser og meninger til prestasjonsfremmende midler i idrett, og gitt en indikasjon på hvilke holdninger som konstrueres i paraiddretten. Selv om utøvernes bakgrunn er ulike med forskjellig idrett, kjønn, alder og type funksjonsnedsettelse er det likevel interessant hvilke paralleller utøverne har når vi snakker om prestasjonsfremmende midler. Gyldigheten i denne studien kan styrkes av dette, samt at noen av funnene samsvarer med tidligere forskning. Funnenes overførbarhet er likevel diskuterbar med bakgrunn av et lite utvalg.

Ettersom dette er en av få studier, etter min kunnskap, som utforsker parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett, mener jeg studien bidrar med kunnskap på området og formidler et behov for ytterligere forskning. Utfordringene utøverne erfarer med medikamenter og medisinsk fritak er et viktig tema for videre forskning tilknyttet paraiddretten og anti-doping policy. Det vil også være relevant for

forskning på prestasjonsfremmende midler i paraidretten å se på signifikante andre, som jobber med parautøverne og har en påvirkning på dem. Videre kvalitativt arbeid, men òg kvantitativ forskning, vil være viktig for nærmere innsikt og generalisering av utfordringene.

Jeg håper funnene i denne masteroppgaven kan bidra til en mer detaljert forståelse av potensielle faktorer som kan påvirke parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett. Videre håper jeg dette kan ha en nytteverdi for aktører som arbeider i og på feltet for paraidrett, samt det forebyggende arbeidet i idretten knyttet til prestasjonsfremmende midler.

Referanser

- Adair, D. (2017). Anti-doping for Paralympians. I S. Darcy, S. Frawley & D. Adair (Red.), *Managing the Paralympics* (s. 133-153). Palgrave Macmillan. https://doi.org/https://doi.org/10.1057/978-1-137-43522-4_6
- ADNO. (u. å.-a). *Hva er doping i idretten?* Antidoping Norge. Hentet 06.10, 2021 fra <https://www.antidoping.no/regler/hva-er-doping-i-idretten>
- ADNO. (u. å.-b). *Kosttilskudd*. Antidoping Norge. Hentet 06.12, 2021 fra <https://www.antidoping.no/kunnskap-og-ressurser/kosttilskudd>
- ADNO. (u. å.-c). *Ny Ren Utøver*. Antidoping Norge. Hentet 19.05, 2022 fra <https://www.antidoping.no/forebygging/ren-ut%C3%B8ver>
- ADNO. (u. å.-d). *Om oss*. Antidoping Norge. Hentet 19.05, 2022 fra <https://www.antidoping.no/om-adno>
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Archibald, M. M., Ambagtsheer, R. C., Casey, M. G. & Lawless, M. (2019). Using zoom videoconferencing for qualitative data collection: perceptions and experiences of researchers and participants. *International Journal of Qualitative Methods*, 18. <https://doi.org/10.1177/1609406919874596>
- Asheim, I. (1997). Dydsetikk som holdningsetikk. I *Hva betyr holdninger? Studier i dydsetikk* (s. 9-41). Tano Aschehoug.
- Aubel, O. & Ohl, F. (2014). An alternative approach to the prevention of doping in cycling. *International Journal of Drug Policy*, 25(6), 1094-1102.
- Backhouse, S., Whitaker, L. & Petróczi, A. (2013). Gateway to doping? Supplement use in the context of preferred competitive situations, doping attitude, beliefs, and norms. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 23(2), 244-252.
- Barkoukis, V., Brooke, L., Ntoumanis, N., Smith, B. & Gucciardi, D. F. (2019). The role of the athletes' entourage on attitudes to doping. *Journal of sports sciences*, 37(21), 2483-2491.
- Barkoukis, V., Lazuras, L., Lucidi, F. & Tsorbatzoudis, H. (2015). Nutritional supplement and doping use in sport: Possible underlying social cognitive processes. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 25(6), 582-588. <https://doi.org/10.1111/sms.12377>
- Bloodworth, A. & McNamee, M. (2010). Clean Olympians? Doping and anti-doping: The views of talented young British athletes. *International Journal of Drug Policy*, 21(4), 276-282.

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V. & Clarke, V. (2018). *Thematic analysis - an introduction* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=5zFcC10vOVY>
- Braun, V. & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis. A practical guide*. Sage Publications Ltd.
- Braun, V., Clarke, V. & Weate, P. (2016). Using thematic analysis in sport and exercise research. I A. Sparkes & B. Smith (Red.), *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise* (s. 191-205). Routledge.
- Breivik, G. (1992). Doping games a game theoretical exploration of doping. *International Review for the Sociology of Sport*, 27(3), 235-253.
- Burr, V. (2015). What is social constructionism? I *Social constructionism* (3. utg., s. 1-30). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Collier, R. (2008). Most Paralympians inspire, but others cheat. *Canadian Medical Association Journal*, 179(6), 524. <https://doi.org/10.1503/cmaj.081279>
- Connor, J. M. (2009). Towards a sociology of drugs in sport. *Sport in society*, 12(3), 327-343. <https://doi.org/10.1080/17430430802673676>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal.
- Dietz, P., Dalaker, R., Letzel, S., Ulrich, R. & Simon, P. (2016). Analgesics use in competitive triathletes: its relationship to doping and on predicting its usage. *Journal of sports sciences*, 34(20), 1965-1969.
- Drageset, S. & Ellingsen, S. (2010). Å skape data fra kvalitativt forskningsintervju. *Sykepleien forskning*, 5(4), 332-335. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2011.0027>
- Ellingsen, S., Drageset, S. & McSherry, W. (2015). The interconnectedness of ethical, phenomenological and hermeneutical dimensions influencing trustworthiness in the qualitative research interview. *Nordisk sykeplejeforskning*, 5(1), 70-76. <https://doi.org/10.18261/ISSN1892-2686-2015-01-07>
- Erikstein-Midtbø, G. (2022, 13. januar). *Gullfavoritten i Beijing mener alle bør ta Ren Utøver: - Det hjelper utrolig mye* Antidoping Norge. <https://www.antidoping.no/nyheter/gullfavoritten-i-beijing-mener-alle-b%C3%B8r-ta-ren-ut%C3%B8ver-det-hjelper-utrolig-mye>
- Everett, E. & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven. Hvordan begynne - og fullføre* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Fagher, K. (2019). *Sports-Related injuries and illnesses in Paralympic athletes* [Doktorgradsavhandling, Lund University].

https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/71677963/Kristina_Fagher_PhD_thesis.pdf

- Forskrift om kosttilskudd. (2004). *Forskrift om kosttilskudd* (FOR-2021-09-06-2677). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-05-20-755>
- Fouché, R. (2017). Introduction: Sports, Bodies and Technoscience. I *Game changer: The technoscientific revolution in sports* (s. 1-27). Johns Hopkins University Press.
- Garthe, I. & Maughan, R. J. (2018). Athletes and supplements: prevalence and perspectives. *International journal of sport nutrition and exercise metabolism*, 28(2), 126-138.
- Gjøvsund, P. & Huseby, R. (2011). Sosialiseringprosessen og sosial kompetanse. I *Psykologi 2. Mennesket i gruppe og samfunn* (s. 71-96). Cappelen Damm.
- Hansen, P. Ø., Breivik, G. & Loland, S. (2019). *Er det greit så lenge det er lov? En kartlegging av verdier og holdninger til doping og antidoping i norsk idrett*. Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett Norges Idrettshøgskole.
- Hansen, W. B. (1997). A social ecology theory of alcohol and drug use prevention among college and university students. I *Designing alcohol and other drug prevention programs in higher education: Bringing theory into practice* (s. 155-176). U.S. Department of Education. <https://safesupportivelearning.ed.gov/sites/default/files/hec/product/designing-theory.pdf#page=161>
- Helle, C., Sommer, A. K., Syversen, P. V. & Lauritzen, F. (2019). Dopingmidler i kosttilskudd. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 139(4). <https://doi.org/10.4045/tidsskr.18.0502>
- Huseby, E. M. (2019, 11. januar). *Holdninger, meninger og verdier*. Nasjonal digital læringsarena. <https://ndla.no/article/12299>
- Jain, V. (2014). 3D model of attitude. *International journal of advanced research in management and social sciences*, 3(3), 1-12.
- Jedlicka, S. (2014). The normative discourse of anti-doping policy. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 6(3), 429-442. <https://doi.org/10.1080/19406940.2012.717098>
- Kaufman, G. & Kaufman, A. (2009). *Psykologi i organisasjon og ledelse* (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2011). Interview: Introduktion til et håndværk. I *Introduktion til interviewforskning* (2. utg., s. 17-36). Hans Reitzels Forlag.

- Larsen, K. B. (2022, 14. januar). *Ny parastrategi for norsk idrett*. Olympiatoppen. <https://olympiatoppen.no/nyheter/2022/ny-parastrategi-for-norsk-idrett/>
- Lauritzen, F., Dale, B. C., Bråthen, I. & Gjelstad, A. (2020). Kosttilskudd - Dopingfelle eller en nødvendig del av treningen? . *Norsk tidsskrift for ernæring*, 2020(3), 32-36. https://www.researchgate.net/publication/358702212_Kosttilskudd_-_Dopingfelle_eller_en_nodvendig_del_av_treningen_Norsk_tidsskrift_for_ernæring_3_2020
- Legemiddeloven. (1992). *Lov om legemidler m.v. (legemiddeloven)* (LOV-2021-06-18-127). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-132>
- Lentillon-Kaestner, V. & Carstairs, C. (2010). Doping use among young elite cyclists: a qualitative psychosociological approach. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 20(2), 336-345.
- Lexell, J. & Frontera, W. R. (2020). Para Sport and Paralympic Sport: The Start of a New Journal Section. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 99(11), 975-976. <https://doi.org/10.1097/phm.0000000000001564>
- Lock, A. & Strong, T. (2014). *Sosial konstruksjonisme. Teorier og tradisjoner* (P. Røen, Overs.). Fagbokforlaget.
- Loland, S. (2010). Biomedisinsk teknologi i idrett: Hvor går grensene? *Etikk i praksis. Nordic Journal of Applied Ethics*, 4(1), 87-100. <https://doi.org/https://doi.org/10.5324/eip.v4i1.1742>
- Madden, R. F., Shearer, J. & Parnell, J. A. (2017). Evaluation of dietary intakes and supplement use in paralympic athletes. *Nutrients*, 9(11). <https://doi.org/10.3390/nu9111266>
- Martin, J. J. (2018). *Handbook of disability sport and exercise psychology*. Oxford University Press.
- NIF. (u. å.). *Om paraiddrett*. Norges Idrettsforbund. Hentet 06.12, 2021 fra <https://www.paraidrett.no/om-idrett/om-paraidrett/>
- NIH. (2018, 26. Mars). *Sikkerhetskrav ved lagring av aktivt forskningsmateriale ved NIH*. Norges Idrettshøgskole. Hentet 26.08, 2021 fra <https://www.nih.no/forskning/forskning-pa-nih/prosjektadministrasjon/gjennomforing/sikkerhetskrav-ved-lagring-av-aktivt-forskningsmateriale-ved-nih/>
- NIH. (2022, 14. mars). *Godkjenninger og avtaler før oppstart*. Norges idrettshøgskole. Hentet 11.04, 2022 fra <https://www.nih.no/forskning/forskning-pa-nih/prosjektadministrasjon/foroppstart/godkjennelseravtaler-for-oppstart/>
- Ohl, F., Fincoeur, B., Lentillon-Kaestner, V., Defrance, J. & Brissonneau, C. (2015). The socialization of young cyclists and the culture of doping. *International*

Review for the Sociology of Sport, 50(7), 865-882.

- Oliffe, J. L., Kelly, M. T., Gonzalez Montaner, G. & Yu Ko, W. F. (2021). Zoom Interviews: Benefits and Concessions. *International Journal of Qualitative Methods*, 20, 1-8. <https://doi.org/10.1177/16094069211053522>
- Olympiatoppen. (2019). *Sju idretter tildelt fem millioner årlig til para-utviklingsprosjekter*. Hentet 31.08, 2021 fra https://www.olympiatoppen.no/om_olympiatoppen/aktuelt/page9646.html?fbclid=IwAR0f5e99qeAmH-96iv1frAvwUtHOcC9IYY7NQ87SgK1gH4JD7R8VurCEbCA
- Olympiatoppen. (u.å.). *Fakta om kosttilskudd og idrett*. Ernæringsavdelingen Olympiatoppen. <https://olympiatoppen.no/contentassets/b92adb6374f043fd87c0e7b8117b4799/olympiatoppens-faktaark-om-kosttilskudd-og-idrett.pdf>
- Overbye, M. & Wagner, U. (2013). Between medical treatment and performance enhancement: An investigation of how elite athletes experience Therapeutic Use Exemptions. *International Journal of Drug Policy*, 24(6), 579-588.
- Pappa, E. & Kennedy, E. (2013). 'It was my thought... he made it a reality': Normalization and responsibility in athletes' accounts of performance-enhancing drug use. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(3), 277-294.
- Patatas, J. M., De Bosscher, V. & Legg, D. (2018). Understanding parasport: an analysis of the differences between able-bodied and parasport from a sport policy perspective. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 10(2), 235-254.
- Petróczi, A., Aidman, E. V. & Nepusz, T. (2008). Capturing doping attitudes by self-report declarations and implicit assessment: A methodology study. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 3(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/1747-597X-3-9>
- Sandvik, M. R. (2015). *Samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning på doping – status og utfordringer*. Norges idrettshøgskole. https://www.researchgate.net/profile/Morten-Sandvik-2/publication/317012850_Samfunnsvitenskapelig_og_humanistisk_forskning_p_a_doping_-_status_og_utfordringer/links/591eb93aaca272d31bcefab1/Samfunnsvitenskapelig-og-humanistisk-forskning-pa-doping-status-og-utfordringer.pdf
- Sandvik, M. R., Strandbu, Å. & Loland, S. (2017). Talking doping: A frame analysis of communication about doping among talented, young, Norwegian road cyclists. *Sociology of sport journal*, 34(2), 195-204.
- Smith, A. C., Stewart, B., Oliver-Bennetts, S., McDonald, S., Ingerson, L., Anderson, A., Dickson, G., Emery, P. & Graetz, F. (2010). Contextual influences and

- athlete attitudes to drugs in sport. *Sport management review*, 13(3), 181-197.
- Sparkes, A. & Smith, B. (2014a). Data Collection. I A. Sparkes & B. Smith (Red.), *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product* (s. 83-114). Routledge.
- Sparkes, A. & Smith, B. (2014b). Judging the quality of qualitative research IA. Sparkes & B. Smith (Red.), *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product* (s. 179-205). Routledge.
- Sparkes, A. & Smith, B. (2014c). What is qualitative research. I A. Sparkes & B. Smith (Red.), *Qualitative research methods in sport, exercise and health: From process to product* (s. 6-32). Routledge.
- Stangor, C., Jhangiani, R. & Tarry, H. (2014). Attitudes, Behavior, and Persuasion I *Principles of social psychology* (s. 172-225). BCcampus.
<https://kora.kpu.ca/islandora/object/kora%3A552/datastream/PDF/view>
- Stiftelsen VI. (u. å.). *Historisk TV-satsing på paraidrett hos NRK/TV2*. Stiftelsen VI. Hentet 31.08, 2021 fra <https://www.stiftelsenvi.no/nyheter/historisk-tv-satsing-p-paraidrett-hos-nrktv2>
- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2012). Intervjuet: Samtalen som forskningsmetode (W. Hansen, Overs.). I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling* (s. 17-45). Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder* (5. utg. utg.). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Tøssebro, J. (2010). *Hva er funksjonshemming*. Universitetsforlaget.
- Van de Vliet, P. (2012). Antidoping in paralympic sport. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 22(1), 21-25.
- Voas, D. (2014). Towards a sociology of attitudes. *Sociological Research Online*, 19(1), 132-144. <https://doi.org/10.5153/sro.3289>
- Vogel, T. K., Wänke, M. & Bohner, G. (2016). *Attitudes and attitude change* (2. utg.). Routledge.
- WADA. (2021, 1. januar). *World Anti-Doping Code 2021*. World Anti-Doping Agency. https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/2021_wada_code.pdf
- WADA. (u. å.-a). *Therapeutic use exemption (TUE)*. Hentet 22.10, 2021 fra <https://www.wada-ama.org/en/questions-answers/therapeutic-use-exemption-tue>

- WADA. (u. å.-b). *Who we are*. World Anti-Doping Agency. Hentet 30.09, 2021 fra <https://www.wada-ama.org/en/who-we-are>
- Webborn, N. & Van de Vliet, P. (2012). Paralympic medicine. *The Lancet*, 380(9836), 65-71. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60831-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60831-9)
- Weber, K., Patterson, L. B. & Blank, C. (2022). An exploration of doping-related perceptions and knowledge of disabled elite athletes in the UK and Austria. *Psychology of Sport and Exercise*, 58, 1-10, Artikkel 102061. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102061>
- Aadland, E. (2011). Vi snakkes. I *Og eg ser på deg: Vitenskapsteori i helse- og sosialfag* (3. utg., s. 213-291). Universitetsforl.
- Aavikko, A., Helenius, I., Vasankari, T. & Alaranta, A. (2013). Physician-prescribed medication use by the Finnish Paralympic and Olympic athletes. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 23(6), 478-482.

Figuroversikt

Figur 1: «A conceptual model of contextual variables and attitudes towards substances in sport» (Smith et. al., 2010, s. 187).....	28
Figur 2: Faktorer som påvirker og former parautøveres holdninger til prestasjonsfremmende midler i idrett	33

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Informasjonsskriv med samtykkeskjema

Vedlegg 3: Vurdering og godkjenning for behandling av personopplysninger fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)

Vedlegg 1

Intervjuguide

Før intervjuet starter:

Jeg vil fortelle om prosjektet og kort om hvem jeg er, og takke for at intervjupersonen kunne stille på intervju. Videre vil jeg informere om at intervjupersonen når som helst kan trekke seg eller stoppe intervjuet, uten at dette får konsekvenser for dem. Jeg vil også informere om hva som vil skje med dataene når intervjuet er ferdig (anonymisering, oppbevaring, publisering). Fortelle at ingen svar er riktig/feil, og at intervjupersonen må svare slik en selv ønsker. Det gjør ingenting med digresjoner. Informere om at jeg ønsker å snakke om prestasjonsfremmende midler, men at jeg ikke skal spørre om deltakers eget bruk. Jeg vil også spørre om det er noe som er uklart, eller om det er noen spørsmål før vi starter.

Forskningsspørsmål	Temaer	Spørsmål
	Oppvarming	Jeg tenkte vi kunne starte med at du forteller litt om deg selv.
<i>Bakgrunnsinformasjon</i>	Idrett	Kan du fortelle meg litt om din idrettsbakgrunn?
		Kan du fortelle litt om hvorfor du driver med idrett?
	Prestasjon	Hvilke ambisjoner har du med din idrett?
		Hva tenker du skal til for å bli best i din idrett?
Hvilke prestasjonsfremmende midler er kjent for utøverne?	Kjennskap	Kan du fortelle litt hva du tenker på når du hører "kosttilskudd"/ "doping"?
		Hvilke prestasjonsfremmende midler kjenner du til gjennom idretten og andre utøvere?
Hvordan får utøvere kunnskap om prestasjonsfremmende midler?	Kunnskap	Hvordan går du frem for å innhente kunnskap om prestasjonsfremmende midler?
		Hvordan formidles informasjon om prestasjonsfremmende midler i ditt miljø?

Hvor trekker utøverne grenser for akseptable og uakseptable former for prestasjonsfremmende midler?	Oppfatninger av akseptabelt/ikke akseptabelt	Kan du beskrive hva du tenker om prestasjonsfremmende midler som er greit eller ikke greit å bruke i idrett?
		Hvor tenker du grensen burde gå mellom hva som er tillatte og forbudte prestasjonsfremmende midler i idretten?
Hva er utøvernes refleksjoner for grensedragningene?	Tanker om grensene i idretten	Hvorfor tror du noen prestasjonsfremmende midler er tillatt i idretten, mens andre ikke?
		Koffein er et eksempel på et middel som har vært inn og ut av dopinglisten. Hva tenker du om at midler som er på dopinglisten kan variere mellom å være greit og ikke greit?
Hvilke erfaringer har utøverne med prestasjonsfremmende midler i sitt miljø?	Normer og holdninger	Kan du beskrive hvordan prestasjonsfremmende midler snakkes om i ditt idrettsmiljø?
		Hvilke erfaringer har du med antidopingarbeidet i ditt miljø?
		Oppløper du utfordrende situasjoner i ditt miljø når det gjelder kosttilskudd, medikamenter eller doping?
	Avslutning	Er det noe mer du tenker vi kunne snakket om eller tatt opp under intervjuet?

Etter intervjuet:

Fortelle at intervjupersonen alltid kan ta kontakt med meg hvis det er noen spørsmål. Takke igjen for at intervjupersonen stilte opp.

Vedlegg 2

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hvilke holdninger har unge, lovende parautøvere til prestasjonsfremmende midler i idrett?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et mastergradsprosjekt hvor formålet er å se hvordan ambisiøse parautøvere i alderen 16 år og eldre utvikler holdninger til prestasjonsfremmende midler. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med dette prosjektet er å undersøke hvilke holdninger et utvalg av ambisiøse parautøvere fra 16 år og eldre har til prestasjonsfremmende midler i idretten. Målet er å få et bredere innblikk i hvordan utøverne tenker og reflekterer rundt prestasjonsfremmende midler, og hva som kan være med å påvirke og forme holdningene. Det er viktig å påpeke at spørsmålene ikke søker informasjon om egen bruk. Hvilke prestasjonsfremmende midler er kjent for utøverne? Hvor trekkes grensene for akseptable og uakseptable former for prestasjonsfremmende midler?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges idrettshøgskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å kunne delta i prosjektet, må du være 16 år eller eldre, være parautøver på rekrutteringslandslag og selv kunne samtykke og snakke med meg. Du får spørsmål om å delta fordi du har innsikter som kan være viktige for prosjektet. Utvalget vil bestå av 6-10 deltakere. Jeg har tatt kontakt med personer som kjenner feltet og mitt nettverk, som har videresendt denne informasjon til deg. Du kan selv kontakte meg direkte, uten at det er kjent for andre, slik at du kun kan identifiseres av meg hvis du velger å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Innhenting av data til forskningsprosjektet vil foregå gjennom dybdeintervjuer. Dette innebærer at du møter til intervju 1 gang, hvor varigheten av intervjuet vil være ca. 1 time. Du vil selv inviteres til å bestemme tidspunkt og sted for gjennomførelse av intervjuet. Jeg vil ta lydopptak og notater fra intervjuet som vil bli gjort om til tekst (transkribert) i etterkant av intervjuet. Etter transkripsjonen vil opptaket slettes, og informasjon som kan identifisere deg vil bli anonymisert.

Under intervjuet står du helt fritt til å ikke besvare spørsmålene som stilles, eller avslutte intervjuet, uten at dette vil få noen konsekvenser for deg. Intervjuet vil i hovedsak inkludere spørsmål om: Kunnskap om prestasjonsfremmende midler, hvordan utøvere tenker om slike midler, og hvordan utøvere vurderer hva som er greit og ikke greit.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Det vil kun være prosjektleder Sigmund Loland, doktorgradsstipendiat Anette Skilbred og mastergradsstudent Emilie K. Kristiansen som har tilgang til disse dataene. Student Emilie K. Kristiansen har ansvar for å samle inn, bearbeide og lagre dataene.*
- *Navn og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som kan lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Dermed vil personopplysningene dine være godt bevart og uvedkomne vil ikke få tilgang til dem. Både lydfil fra lydopptak og transkripsjonen vil oppbevares nedlåst og kryptert. Deltakerne i forskningsprosjektet vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon.*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2022. Når mastergradsoppgaven er avlagt vil alle data om deltakerne i prosjektet slettes umiddelbart.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges Idrettshøgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvor kan du finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Norges Idrettshøgskole ved
Sigmund Loland: sigmundl@nih.no
Emilie K. Kristiansen: emilie_k_k@hotmail.com*

Vårt personvernombud: Rolf Haavik (personvernombud@nih.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personvertjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Sigmund Loland
(Forsker/veileder)

Emilie K. Kristiansen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "*Hvilke holdninger har unge, lovende parautøvere til prestasjonsfremmende midler i idrett*"? og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

17.05.2022, 13:10

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Vurdering

Referansenummer

518570

Prosjekttittel

Hvilke holdninger har unge, lovende parautøvere til prestasjonsfremmende midler i idrett?

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges idrettshøgskole / Institutt for idrett og samfunnsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sigmund Loland , sigmundl@nih.no, tlf: +4723262339

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Emilie Kvisgaard Kristiansen, emilie_k_k@hotmail.com, tlf: 47810904

Prosjektperiode

16.08.2021 - 30.06.2022

Vurdering (2)

18.10.2021 - Vurdert

Ikke reell endring

Vi viser til endring registrert 18.10.2021. Vi kan ikke se at det er gjort noen oppdateringer i meldeskjemaet eller vedlegg som har innvirkning på NSD sin vurdering av hvordan personopplysninger behandles i prosjektet.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness, rådgiver.

Lykke til videre med prosjektet!

21.09.2021 - Vurdert

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/612dd0c5-14df-4cc2-a591-abf3507d173e>

1/3

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i 21.09.2021 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om helseopplysninger frem til 30.06.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness, rådgiver.

Lykke til med prosjektet!